

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

ANADOLU BİL

MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

**ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY
JOURNAL OF ANADOLU BİL VOCATIONAL
SCHOOL OF HIGHER EDUCATION**

Yıl Year: 12

Nisan - Mayıs - Haziran 2017 / April - May - June 2017

Sayı Number: 46

ISSN: 1306 - 3375

www.aydin.edu.tr

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

ANADOLU BİL

MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY

JOURNAL OF ANADOLU BİL VOCATIONAL

SCHOOL OF HIGHER EDUCATION

Yıl Year: 12 Nisan - Mayıs - Haziran 2017 / April - May - June 2017 - Sayı Number: 46
ISSN 1306 - 3375

KÜNYE IDENTITY

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi üç ayda bir yayımlanır. Bu dergide yayımlanan makalelerin telif hakları Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu'na aittir. Bu yayımla ilgili olarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan doğan her türlü hak saklıdır. Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Yüksekokulun izni olmadan çoğaltılamaz. Bu dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir. Yüksekokul bu görüşler nedeniyle herhangi bir sorumluluk kabul etmez. / Anadolu Bil Vocational School Journal is published quarterly. The copyrights of all articles published in this journal belongs to Anatolian Vocational School of Higher Education. All rights are reserved under all kinds of Intellectual Property Law in relation to this publication. Without our prior written permission excerpts except for promotional purposes may not be reproduced. The opinions expressed in the articles published in this journal are those of the authors alone. The School does not accept any liability due to these opinions or for any inaccurate, unreliable, untimely or incomplete information contained therein, or for any reliance placed upon it.

ONURSAL BAŞKAN

Dr. Mustafa AYDIN

İAÜ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ

Prof. Dr. Yedigâr İZMİRLİ

EDİTÖR

Prof. Dr. Candan VARLIK

EDİTÖR YARDIMCISI

Yrd. Doç. Dr. Ayla ÜNVER ALÇAY, Öğr. Gör. Seçil BİLGİÇ

EDİTÖR KURULU

Prof. Dr. Yedigâr İZMİRLİ, Dr. H. Fatih AYDIN, Prof. Dr. Hasan SAYGIN, Prof. Dr. A. Metin GER, Prof. Dr. Necat BİRİNCİ, Prof. Dr. Zafer UTLU, Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN, Prof. Dr. Mustafa ÇIKRIKÇI, Prof. Dr. Kamil BOSTAN, Prof. Dr. Selami GÖZENÇ, Prof. Dr. Nec la ARAN, Yrd. Doç. Dr. Güven ÖZDEMİR, Yrd. Doç. Dr. Faris KOCAMAN, Yrd. Doç. Dr. Emel BİROL, Öğr. Gör. Özgül YAMAN

KAPAK TASARIM

Öğr. Gör. Sevgi YILMAZ

AKADEMİK ÇALIŞMALAR KOORDİNASYON OFİSİ

İDARİ KOORDİNATÖR

Gamze AYDIN

TEKNİK EDİTÖR

Merve KELEŞ

BASKI

Armoninuans Matbaa

Yukarıduzulu, Bostancı Yolu Cad. Keyap Çarşısı B-1 Blk. No: 24 Ümraniye / İSTANBUL

Tel: 0216 540 36 11 Fax: 0216 540 42 72 E-mail: info@armoninuans.com

EBSCO Tarafından Uluslararası Taranmaktadır.

Yazışma Adresi: Beşyol Mahallesi İnönü Cad. No: 38 Küçükçekmece, İSTANBUL **Tel:** 444 1 428 **Faks:** 0 212 425 57 59 **www.aydin.edu.tr**

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi özgün bilimsel araştırmalar ile uygulama çalışmalarına yer veren ve bu niteliği ile hem araştırmacılara hem de uygulamadaki akademisyenlere seslenmeyi amaçlayan hakemli bir dergidir. / Journal of Anadolu Bil Vocational School of Higher Education is a double-blind peer-reviewed journal which provides a platform for publication of original scientific research and applied practice studies. Positioned as a vehicle for academics and practitioners to share field research, the journal aims to appeal to both researchers and academicians.

Hakem Kurulu

Prof. Dr. M. Salih ÇELİKKALE İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. M. Mustafa ÇIKRIKÇI Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Hakkı AYDIN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Zafer UTLU İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Selami GÖZENÇ İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. M. Selahattin GÜLTEKİN İstanbul Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. H. Hüsnü GÜNDÜZ Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Prof. Dr. Harun AKSU İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Kamil BOSTAN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Nuri UÇAN Kemerburgaz Üniversitesi

Prof. Dr. Nurten GÜNAL Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Zekai ORHAN Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Gürsoy Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya YENGİN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Necla ARAN İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. M. Nafiz DURU İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Yetkin GÜNGÖR Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Rahmi KESKİN Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati DOĞANAY Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Özkan ÖZDEN İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Taçnur BAYGAR Muğla Üniversitesi

Prof. Dr. Yaşar ONAY Haliç Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Güven ÖZDEMİR İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ayla ÜNVER ALÇAY İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ercan ÖGE İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Nurhan TALEBİ İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ferhat ÇAĞILTAY İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mete Karadağ İstanbul Aydın Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Zarife KAVLAK Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Erkan İŞGÖREN Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Kenan SİVRİKAYA İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Elena DUMITRESCU Max Planck Institute Bremen - GERMANY

Dr. Ludmyla VICTOROVNA National Institute for Marine Research and
Development ROMANIA

Paola CECCON National Academy of Sciences UKRAINE

Luis M.S. RUIZ Udine University ITALY

Giuseppe ZERBI Udine University Telecommun System Ins. Greece

İçindekiler - Contents

Lise öğrencisi ergenlerin akademik erteleme davranışlarının incelenmesi

A research about academic procrastination behaviors of high school adolescents

A. Ensar UZUN, M. Engin DENİZ..... 1

Belediyelerde sosyal politika uygulamaları: Bakırköy Belediyesi örneği

Social policy applications in the local governments: A case study of Bakirkoy Municipality

Gülten TOZANLI.....21

Muhasebe standardı kapsamında yatırım teşviklerinin muhasebeleştirilmesi

Investment grants under accounting standard

Günay Deniz DURSUN, Ali KABLAN, Taha MANGIRCI..... 35

Genç yetişkinlerde çocukluk çağı istismarına bağlı madde kullanımı

The relation of childhood abuse on substance usage at young adults

Gülten İREVÜL.....47

Gıda kaynaklı viruslar

Foodborne viruses

Farouk GHALYOUN, Ayla ÜNVER ALÇAY..... 61

Türkiye’de sivil havacılık sektöründe müşteri ilişkileri yönetimi: Turkish Ground Services A.Ş. örneği

Customer relationship management in civil aviation in Turkey: the example of Turkish Ground Services Inc.

Nurhan TALEBİ, Ali Emre YILDIRIM.....85

Kadın ve erkek girişimcilerin oranlarının coğrafi bakımdan karşılaştırılması

Comparing geographically ratio of male and female entrepreneurs

Ümmügülsüm VURAL.....97

Bab-ı Ali’de yenileme - koruma uygulaması

Execution of renovation- conservation in Bab-ı Ali

Gülferah ÇORAPÇIOĞLU..... 113

The impact of foreign direct investment on the growth of emerging economies: A case studies of Turkey and Pakistan 1980-2015

Yabancı sermayenin yükselen ekonomilerin büyümesi üzerindeki etkisi: Türkiye ve Pakistan’da bir olgu sunumu 1980-2015

Ali Bux BALOCH, Zelha ALTINKAYA..... 125

Lise öğrencisi ergenlerin akademik erteleme davranışlarının incelenmesi

A. Ensar UZUN^{1*}, M. Engin DENİZ²

Geliş tarihi / Received: 22.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 25.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 03.03.2017

Özet

Bu araştırmanın amacı, farklı liselere devam eden ergenlerin akademik erteleme davranışlarının bazı değişkenler açısından İstanbul İli Başakşehir örnekleminde incelenmesidir. Bu çalışma 2014-2015 Eğitim Öğretim Yılında İstanbul İli Başakşehir İlçesi'nde bulunan Kayaşehir Anadolu Lisesi, Başakşehir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Celaleddin Ökten Anadolu İmam Hatip Lisesi olmak üzere toplam 3 lisede yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler 9, 10, 11 olmak üzere toplam 450 öğrencidir. 450 öğrencinin 226'sı kız 224'ü erkek öğrencidir.

Araştırmanın verileri “Akademik Erteleme Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” aracılığı ile toplanmıştır. Grubun genel yapısına ilişkin bulgular frekans ve yüzde değerleriyle ortaya konulmuştur. Öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanları ile cinsiyet değişkeni incelendiğinde erkeklerin akademik erteleme puanları yüksek çıkmıştır ($t=4,054$; $p<,001$). Lise türüne göre inceleme yaptığımızda anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=2,94$; $p>,05$). Sınıf düzeylerine göre bakıldığında 9 ile 11. sınıf arasında 11. sınıf lehine anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=8,61$; $p<,001$). Akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik erteleme puanları, yüksek algılayan öğrencilere göre daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır ($F=32,31$; $p<,001$).

Anahtar kelimeler: ergenlik, erteleme davranışı, akademik erteleme

¹ Uzm. Psk. Dan. Başakşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, aensaruzun_@msn.com.

² Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B.D.

A research about academic procrastination behaviors of high school adolescents

Abstract

The purpose of this research is that examining some changes in terms of academic procrastination behavior of adolescents who attend different schools in a district of Istanbul- Başakşehir. This study has been worked on three schools. Kayaşehir Anatolia High School, Başakşehir Vocational and Technical Anatolia High School and Celalettin Ökten Anatolia Religious School- that are located in a district of Istanbul Başakşehir. Students who participated in the survey are a total of 450 students, including 9-10-11. Research has been work on 226 girls and 224 boys.

All data from research is gathered “academic procrastination scale” and personal information form. The results related to the overall structure of the group, have been introduced with frequencies and percentages. It has been seen that gender and the scores the they received from the academic procrastination scale scores of male students’ academic procrastination examined were higher ($t=4,054$; $p<,001$). There were no significant differences according to the type of high school when we examine ($F=2,94$; $p>,05$). With respect to class 9 and class11 were significant differences in favor of 11 classes ($F=8,61$; $p<,001$). Students’ academic procrastination scores, who perceive their academic achievements low, are higher than that students who perceive their academic achievements high ($F=32,31$; $p<,001$).

Keywords: *adolescence, procrastination, academic procrastination*

Giriş

Kulaksızıoğlu’na (2011) göre ergenlik; bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, erinlikle başlayan ve bedence büyümenin yetişkine has özellikler ile paralellik göstererek sona ermesiyle tamamlandığı düşünülen özel bir evredir.

Ergenlik dönemi, insan gelişimindeki en hızlı iki büyüme evresinden birini oluşturmaktadır. Bu dönemdeki fiziksel gelişim, duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Ergenlik

dönemi, biyolojik değişimle başlamakta, bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimle tamamlanmaktadır (Yavuzer, 2000).

Ergenlik dönemi, çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında psikolojik açıdan önemli problemleri olan bir gelişim dönemidir. Bu bağlamda söz konusu dönem için ruh sağlığı da ayrı bir önem taşır. Dolayısıyla ergenin ruh sağlığı gelişimi sabit bir doğru değil, tam aksine fazla zikzaklar çizen bir profile sahiptir. Bu duruma en tipik örnek davranışlardaki tutarsızlıktır. Bunun en önemli sebebi ise ergenin kimlik oluşturma çabasıdır. Bu anlamda ergen, hem kimlik oluşumuyla birlikte ruhsal gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamaya çalışmakta, hem de döneme özgü gelişim ödevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Zira bu ödevlerindeki başarı ya da başarısızlık büyük ölçüde ergenin yetişkinlik dönemine adaptasyonunu ve başarısını belirleyecektir Koç (2003).

Ergenler birçok açıdan değişime maruz kaldıkları bu dönemde hayatındaki değişikliklere bazen uyum sağlamada zorlanabilirler. Bu zorlanmalar sonucunda ergenlerde aile içi iletişim çatışmaları, kural dışı davranışlar, çetelere üye olma, bağımlılık, okuldan kaçma, akademik erteleme ile ilgili problemler görülmektedir.

Bu çalışmada ergenlik döneminde görülen problemlerden olan akademik erteleme konusu ele alınacaktır. Ackerman ve Gross (2005), ertelemeyi yapılması gereken bir işi zamanında yapmama ve bu işi başka bir zaman dilimine erteleme olarak tanımlar. Ancak bu erteleme eğilimi bireyin kendi denetiminde olmamaktadır. Bireyin ertelemedeki temel sıkıntısı ilgili işi yapmada kendini motive edememesinden kaynaklanmaktadır.

Akademik erteleme davranışı ise, kişinin yerine getirmesi gereken akademik görevlerini zamanında yapmamış olmasına bağlı olarak, yüksek düzeyde stres yaşayana kadar bu görevleri yapmaya başlamama olarak tanımlanmaktadır (Senecal ve ark.,1995). Akademik erteleme genellikle yapılması planlanan bir akademik görevi ileri bir tarihte yapılacağıının belirtilmesi yolu ile ilgili

sorumluluğun geciktirilmesidir. Sorumlulukların ve kararların ertelenmesi olarak görülen tipik bir durum ve davranışsal özelliktir (Deniz ve ark., 2009).

Sınava hazırlanma, ödev hazırlama, derslerini tekrar etme gibi akademik görevleri yerine getirmeme akademik ertelemeye örnek olarak gösterilebilir (Solomon ve ark., 1984).

Verilen görevler birey için stres unsuru olabilir. Birey başaramama korkusu, yüksek başarı beklentisi, özgüven eksikliği gibi nedenler ile akademik görevlerini erteleme yoluna gidebilir (Ferrari ve ark.,1995). Böylece kişi stres oluşturan ilgili işlerden kaçınarak akademik erteleme davranışı ile kazanç sağlayarak stres ile geçicide olsa başa çıkabilir (Deniz ve ark., 2009).

Senecal ve ark. (1995) ve Aydoğan (2008) ise akademik erteleme davranışını zayıf zaman yönetimi becerileri yâda tembellik özelliğinden çok daha fazlasını içeren motivasyonel bir problem olarak tanımlamışlardır.

Başarılı olmayı engelleyen en önemli etkenlerden birisi akademik erteledir. Çünkü verilen akademik görevler, bireyin öğrenmesini artırır. Fakat bu görevleri ertelemek aynı zamanda öğrenmeyi ertelemek anlamına gelir. Bunun sonucunda başarısızlık kaçınılmaz olur (Ferrari ve ark., 1995; Scher ve Osterman 2002).

Öğrenciler için erteleme davranışının sıklığı öğrenme oranı ile paraleldir. Konuyu derinlemesine öğrenen, konuda eksikliği kalmayan öğrenci için bilgi düzeyi arttıkça konu zevkli hale gelir. Fakat öğrencinin konuya hâkimiyeti az ise konudan zevk almaz. Sürekli olarak erteleme eğiliminde olur (Orpen, 1998; Akdoğan, 2013).

Akademik erteleme birey açısından istenmeyen görevlerden kaçınma amacı ile akademik görevleri yerine getirmemesi olarak açıklanmıştır. Bireyi akademik ertelemeye iten nedenler ise yapılan araştırmalar ile ortaya konmuştur. Erteleme eğiliminin nedenleri konusunda alan

yazında söylenenlere bir bütün olarak bakılırsa; bireyin zamanı etkili bir şekilde yönetebilme, önceliklerini belirleyebilme, verimli ve etkili çalışabilme alışkanlıklarının olmaması gibi durumlarla ilgili olduğu görülmektedir. Erteleme eğiliminin olası diğer nedenleri, bireyin kişilik özellikleri ve kendi ve çevresine yönelik yaptığı hatalı bilişsel yüklemeleriyle ilişkili görünmektedir. Bu noktada erteleme eğilimini tetikleyen nedenlerin daha çok, çevresel faktörlerin olası etkisini dışarıda bırakacak şekilde, bireyin kendini yönetme becerileri kişiliği ve bilişsel süreçlerle açıklanmasının alanda önemli bir boşluk oluşturduğu düşünülebilir. Örneğin “Bugün git yarın gel” anlayışıyla çevresel faktörlerin de bürokratik işlerde erteleme eğilimini nasıl şekillendirdiğini görmemek mümkün değildir (Balkıs, 2006; Tanrıku, 2013).

Özetle, bireyin zamanı yönetmedeki yetersizliği, benlik saygısı, öz yeterlilik inançları, başarısızlık korkusu, mükemmeliyetçilik, okul başarısına ilişkin doyum düzeyi, öğrenme stratejileri, motivasyon, düşük benlik saygısı, kaygı, gerçekçi olmayan beklentiler, kişilik özellikleri, erteleme eğiliminin nedenleri arasında gösterilebilir (Kandemir, 2010; Tanrıku, 2013).

Bu çalışmada İstanbul ili Başakşehir İlçesi’nde öğrenim gören ergenlerin akademik erteleme davranışlarının cinsiyet, lise türü, devam ettiği sınıf düzeyi ve algıladıkları akademik başarıları gibi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı konusu incelenecektir. Akademik erteleme konusu özellikle ergenler için yaygın görülen bir durumdur. Bu çalışmada akademik erteleme davranışına etkisi olduğu düşünülen bazı sosyo - demografik değişkenler sınanarak aralarında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ortaya konulacaktır. Bu sayede hem alan yazına yeni istatistiksel bilgiler sunulacak hem de söz konusu akademik erteleme davranışını etkileyen durumlar ile ilgili eğitimcilere ve araştırmacılara yeni bilgiler sunulacaktır.

Yöntem

Araştırma modeli

Bu araştırma lise eğitimine devam eden ergenlerin Akademik Erteleme Davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışma olacaktır. İlişkisel tarama modelleri iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2003). Araştırmada bağımsız değişken olarak cinsiyet, lise türü, bulunduğu sınıf düzeyi, akademik başarısı gibi değişkenler kullanılacaktır. Çalışmada incelenen bağımlı değişken ise Akademik Erteleme Davranışlarına yönelik değerlendirme puanları olacaktır.

Evren ve örneklem

Bu çalışmada hedef evreni Türkiye Cumhuriyetinde öğrenim gören tüm lise öğrencileridir. Çalışma evreni ise 2014-2015 Eğitim Öğretim yılında İstanbul ili Başakşehir İlçesi'nde lisede öğrenim gören kız ve erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırma örneklemini 2014-2015 Eğitim Öğretim yılında İstanbul ili Başakşehir İlçesi'nde öğrenim gören, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Anadolu Lisesi, 9. 10. ve 11. sınıf kız ve erkek öğrencilerdir.

Örneklem seçilirken tabakalı örneklem yöntemi seçilmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemine göre öncelikle İstanbul ili Başakşehir ilçesi'ndeki liseler sosyo-ekonomik açıdan alt orta ve üst gruplara ayrılmıştır. Daha sonra her statüden eşit sayıda okulları seçilmiştir. Okullar seçildikten sonra, seçilen okulda öğrenim gören öğrenciler, random örnekleme yöntemi ile seçilerek örneklem grubu oluşturulmuştur.

Veri toplama araçları

Örneklem grubunda yer alan ergenlerin; cinsiyet, devam ettiği lise türü, devam ettiği sınıf düzeyi, akademik başarısı, anne ve

babanın öğrenim durumu gibi özelliklerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır.

Akademik Erteleme Ölçeği, öğrencilerin öğrenim yaşantılarında yapmakla sorumlu oldukları görevleri içeren (ders çalışma, sınavlara hazırlanma, proje hazırlama gibi) 12 olumsuz, 7 olumlu olmak üzere 19 ifadeden oluşmaktadır. Bu ölçekte yer alan ifadeler verilen tepkiler “beni hiç yansıtmıyor”, “beni çok az yansıtıyor”, “beni biraz yansıtıyor”, “beni çoğunlukla yansıtıyor”, “beni tamamen yansıtıyor” biçiminde olmak üzere beş basamaklı likert tipinde derecelendirilmektedir. Ölçek tür olarak kendini değerlendirme ölçeği, kağıt kalem testidir. Ölçek lise ve üniversite öğrencilerine uygulanabilmektedir. Akademik Erteleme Ölçeği, öğrencilerin öğrenim yaşantılarında yapmakla sorumlu oldukları görevleri içeren (ders çalışma, sınavlara hazırlanma, proje hazırlama gibi) 12 olumsuz, 7 olumlu olmak üzere 19 ifadeden oluşmaktadır (Çakıcı,2003).

İşlem

Veriler toplanırken araştırmacı örnekleme oluşturan ergenlere araştırmacının amacı, ölçekler ve gönüllülük ilkesi hakkında bilgi vermiş ve güvenilirliği sağlayabilmek amacıyla öğrencilerden ölçeklerin üzerine isimlerini yazmamaları istenmiştir. Veriler ergenlerden 2014-2015 öğretim yılında toplanmıştır.

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Akademik Erteleme Ölçekleri öğrencilere uygulandıktan sonra cevap kâğıtlarının genel kontrolleri yapılmış eksik ya da birden fazla seçenek işaretlenmiş olan ve geçersiz bulunan cevap kâğıtları değerlendirme dışı bırakılmış ve 450 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmelerini yapmak amacıyla SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 15.0 for Windows paket programı kullanılmıştır.

Grubun genel yapısına ilişkin bulgular frekans ve yüzde değerleriyle ortaya konulmuştur. Araştırmacının bağımlı değişkeni olan öğrencilerin akademik erteleme puanlarının sosyo-demografik değişkenlere

göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizlerin seçiminde dağılımların normalliği ve değişkenlerin kategori sayısı dikkate alınmıştır. Kategori sayısının iki olduğu durumlarda dağılım normalse bağımsız gruplar t testi, normal değilse mann whitney-u analizi tercih edilmiştir. Kategori sayısının en az üç olduğu durumlarda dağılım normalse ANOVA analizi tercih edilmiş ANOVA analizi sonucunun anlamlı olduğu durumlarda varyansların homojenliği denetlenmiş, tüm varyansların homojen olduğu saptanmış dolayısıyla bu durumlarda farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla scheffe analizi tercih edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda örneklem grubundan toplanan ölçeklerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgular ve yorumları yer almaktadır. Bulgular bölümünde önce örneklem grubunun genel yapısını tanıttıcı frekans ve yüzde dağılımlarına kısa açıklamaları ile birlikte yer verilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler araştırmanın amaçları ve bu amaçların sunulduğu sırasına göre istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ait sosyo-demografik verilerin, frekans analizi ve yüzde dağılım sonuçları.

Bağımsız Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kız	226	50.2
	Erkek	224	49.8
Lise Türü	Anadolu Lisesi	150	33.3
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	150	33.3
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	150	33.3
Sınıf Değişkeni	9. Sınıf	150	33.3
	10. Sınıf	149	33.1
	11. Sınıf	151	33.6
Akademik Başarı	Düşük	33	7.3
	Normal	286	63.6
	İyi	131	29.1

Tablo 1’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 226’sı (%50.2) kız, 224’ü (%49.8) ise erkektir, öğrenciler üç lise türünde de eşit oranda dağılmaktadır (%33.3). Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 150’si (%33.3) 9. sınıfta, 149’u (%33.1) 10. sınıfta ve 151’i (%33.6) ise 11. sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 33’ü (%7.3) akademik başarısını düşük olarak, 286’sı (%63.6) normal olarak ve 131’i (%29.1) ise iyi olarak değerlendirmektedir.

Tablo 2. Akademik erteleme ölçeğinden alınan puanların cinsiyet durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız Grup t Testi sonuçları.

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Sh _{$\bar{x}$}	t Testi		
						t	Sd	p
Akademik Ertelenme	Kız	226	49.24	13.49	0.90	-4.054	448	.000
	Erkek	224	54.34	13.20	0.88			

Tablo 2’de görüldüğü üzere akademik erteleme ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık erkek öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur ($t = -.054$; $p < .001$). Yani erkek öğrencilerin akademik erteleme düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Tablo 3. Akademik erteleme ölçeğinden alınan puanların lise türü, bulunduğu sınıf düzeyi, algılanan akademik başarı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (anova) ve scheffe testi sonuçları.

f , $\bar{X}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları						SCHEFFE Sonuçları
Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	
Akademik Erteleme	AL	150	52.81	13.64	G.Arası	1072.80	2	536.40	2.94	.054	-----
	M/TAL	150	49.60	12.04	G.İçi	81635.85	447	182.63			
Akademik Erteleme	9. sınıf	150	48.41	13.81	G.Arası	3068.65	2	1534.32	8.61	.000	11>9
	11. sınıf	149	52.15	12.57	G.İçi	79640.01	447	178.17			
Akademik Erteleme	Düşük	33	62.42	9.95	G.Arası	10447.40	2	5223.70	32.31	.000	K>N N>I
	Normal	286	53.59	12.83	G.İçi	72261.26	447	161.66			
	İyi	131	45.15	13.06	Toplam	82708.66	449				

Tablo 3'te görüldüğü gibi örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanların lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=2.94$; $p>.05$).

Tablo 3'e göre, örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanların lise sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=8.61$; $p.001$). Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi guruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiştir. Analiz sonucunda varyansların ($L=1.35$; $p>.05$) homojen olduğu görülmüştür. Varyansların homojen olması nedeniyle Scheffe testi tercih edilmiştir. Öğrencilerin akademik erteleme ölçeği puanlarının lise sınıf seviyesi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan

Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın 11. sınıf öğrencileri ile 9. Sınıf öğrencileri arasında 11. sınıf öğrencileri lehine $p<.001$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani 11. sınıf öğrencilerinin akademik erteleme puanları, 9. sınıf öğrencilere göre daha yüksektir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanların algılanan akademik başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gurupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=32.31$; $p<.001$). Bu sonucunun ardından farklılıkların hangi guruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiştir. Analiz sonucunda varyansların ($L=3.02$; $p>.05$) homojen olduğu görülmüştür. Varyansların homojen olması nedeniyle Scheffe testi tercih edilmiştir. Öğrencilerin akademik erteleme ölçeği puanlarının algılanan akademik başarı değişkenine göre hangi guruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda söz konusu farklılığın akademik başarısını düşük olarak algılayan öğrenciler ile normal algılayanlar arasında başarısını düşük algılayanlar lehine $p<.01$ düzeyinde; akademik başarısını düşük algılayanlar ile başarısını iyi algılayanlar arasında başarısını düşük algılayanlar lehine $p<.001$ düzeyinde ve akademik başarısını normal olarak algılayan öğrenciler ile iyi algılayan öğrenciler arasında normal algılayan öğrenciler lehine $p<.001$ düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Yani akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik erteleme puanları (düzeyleri), akademik başarısını yüksek algılayan öğrencilerden daha yüksektir.

Tartışma

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yapılarak, bulgular literatürdeki diğer araştırma bulgularına benzerlik ve farklılıklar açısından değerlendirilmiştir.

İstanbul ili Başakşehir ilçesi'nde 450 lise öğrencisi ile yapılan bu çalışma, araştırmaya katılan erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, 11. Sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerine göre, akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik başarılarını yüksek algılayan öğrencilere göre daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin öğrenim görmekte olduğu lise türünün akademik erteleme davranışı üzerindeki etkisinin olmadığı ortaya konmuştur.

Yapılan birçok araştırma sonucunda akademik erteleme nedeni olarak cinsiyetin önemli bir neden olduğu ortaya konmuştur (Balkıs ve ark, 2006; Akkaya, 2007; Aydoğan, 2008; Çetin, 2009). Bu çalışma sonucunda akademik erteleme davranışı gösterilmesinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ve Balkıs ve ark. (2006); Akkaya, (2007); Aydoğan, (2008); Çetin, (2009), çalışmalarını destekler niteliktedir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yetiştirme tarzları incelendiğinde kız öğrencilerin daha kontrollü yetiştiğini gözlemleyebiliriz. Kızların kontrollü yetiştirmeleri sonucunda ileride akademik erteleme gibi sorunun, daha serbest yetiştirilen erkeklere oranla daha az erteleme davranışı gösterdiklerini söyleyebiliriz.

(Solomon ve ark., 1980), Ferrari (1992), (Kachgal ve ark., 2001), Onwuegbuzic (2004)'in yaptıkları araştırma sonucunda akademik erteleme davranışının hiçbir alanı için cinsiyet farkının önemli bir değişkeni olmadığını ortaya koymuşlardır. Yani akademik erteleme ile cinsiyet değişkeninin anlamlı bir ilişkisi olmadığını ortaya koymuşlardır. Fakat bu çalışma sonucunda akademik erteleme davranışı gösterilmesinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Ferrari (1992), Ferrari (2000), (Kachgal ve ark., 2001), Onwuegbuzic (2004), Solomon ve Rothblum (1984) araştırmaları ile bu çalışmadaki akademik erteleme davranışını incelemede cinsiyet değişkeni açısından farklılık göstermektedir. Yapılan iki araştırmanın sonuçlarının farklılık gösterme nedeni örneklem grubunun farklı

olması olabilir. Örneklem grubunun farklı olmasına paralel olarak katılımcıların yetiştikleri sosyal çevrenin farklı olması, çocuk yetiştirme tutumlarının farklı olması nedeni ile cinsiyet eğilimleri durumu bu iki araştırmada farklılık göstermiş olabilir.

(Senecal ve ark., 1995), yaptığı araştırma sonucuna göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla erteleme eğilime sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma sonucunda akademik erteleme davranışı gösterilmesinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar karşılaştırıldığında (Senecal ve ark., 1995) bu çalışmanın sonuçları birbirini destekler niteliktedir.

(Beswick ve ark., 1988) tarafından yapılan araştırmada 245 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada erkek ve kız öğrenciler açısından ise bir farklılık bulunmamıştır (Sarioğlu, 2011). Bu araştırmanın sonuçlarına göre ise akademik erteleme davranışı gösterilmesinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. (Beswick ve ark., 1988) araştırmaları ile bu araştırmanın sonucu farklılık göstermektedir. Farklılığın nedeni, araştırma yapılan grubun yaş grubunun farklı olması gösterilebilir. (Beswick ve ark., 1988) araştırmaları üniversite öğrencilerine uygulanmışken, bu çalışma lise öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarının farklı olması araştırmanın sonucunu bu denli etkiliyor olabilir.

(Balkıs ve ark., 2006)'nın üniversite öğrencileri arasında akademik erteleme eğiliminin; motivasyon, zaman yönetimi, çalışmaya ve öğrenmeye yönelik olumsuz tutum, konsantre olma gücü, akademik başarı ve cinsiyet ile ilişkisini incelemeyi amaçlayan araştırmalarına eğitim fakültesinde öğrenim gören 238 öğrenci katılmıştır. Akademik erteleme eğiliminin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı, kız öğrencilerin akademik erteleme eğilimi düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden daha düşük olduğunu saptanmıştır. Bu araştırma sonucunda akademik erteleme davranışı gösterilmesinde

erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akademik erteleme davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Buna göre Balkıs ve arkadaşları (2006)'nın araştırması ile bu çalışma sonuçları açısından birbirini destekler niteliktedir.

Akbay Evin'in (2009) araştırmasında üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bu araştırmasında, erteleme davranışı eğilimi dikkate alındığında, kızlarla erkekler arasında herhangi bir farklılığın bulunmadığı ortaya koymuştur. Bu çalışma sonucunda akademik erteleme davranışı gösterilmesinde cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı sonucu görülmüştür. Buna göre Akbay Evin'in (2009) çalışması ile bu çalışma cinsiyet değişkeni sonucuna göre farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın nedeni araştırmanın uygulandığı örneklem gurubu en büyük etken olarak gösterilebilir. Akbay Evin (2009) çalışmasını üniversite öğrencilerine uygulamıştır. Bu çalışmada ise lise öğrencileri örneklem gurubunu oluşturmaktadır. Akdemir (2013) araştırması sonucuna göre okul değişkenine göre yapılan analiz sonucunda, öğrencilerin akademik ortalamaları anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu çalışmanın sonucunda ise örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanların lise türü değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Akdemir (2013) araştırması ile bu çalışma akademik erteleme ve okul türü değişkenine göre sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir. Araştırma sonuçlarının farklılık göstermesinde, örneklem gurubunun farklı olması gösterilebilir. Aynı zamanda araştırmanın yapıldığı kurumlarının farklı olması da önemli bir ayrıntıdır. Akdemir (2013) araştırmasını ilköğretim öğrencileri üzerinde yapmışken, bu araştırma lise eğitimine devam eden öğrencilerine yönelik uygulanmıştır.

Yiğit ve Dilmaç (2011) ortaöğretim öğrencilerinin akademik ertelemelerinin okul türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yaptıkları varyans analizi sonucunda öğrencilerin akademik ertelemelerinin okula göre anlamlı düzeyde farklılaşma gösterdiğini bulmuşlardır. Bu çalışma sonucunda ise örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin akademik

erteleme ölçeğinden aldıkları puanların lise türü değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yiğit ve Dilmaç (2011) araştırması ile bu çalışma akademik erteleme ile lise türü değişkeni sonuçları açısından birbirinden farklılık göstermektedir. Bu iki araştırmanın farklı olmasında en önemli etken her iki araştırmadaki örneklem gurubunun farklı olmasıdır. Örneklem gurubunun yapısı değiştikçe araştırma sonuçları da değişme göstermektedir. Aynı zamanda araştırma katılan bireylerin arasındaki kuşak farklıda burada her iki sonucun farklı çıkmasında önemli bir ayrıntıdır. İki araştırma arasında 4 yıl gibi zaman farkının olması, bu süre zarfında akademik erteleme davranışını doğrudan etkileyen sosyal medya kullanımının ciddi oranda yaygınlaşması ve herkes tarafından kullanılabilir hale gelmesi her iki araştırma sonucunu farklı kılmış olabilir.

Yiğit ve Dilmaç (2011) ortaöğretim öğrencilerinin akademik ertelemelerinin sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yaptıkları varyans analizi sonucunda öğrencilerin akademik ertelemeleri ile okumakta oldukları sınıf arasında anlamlı düzeyde farklılaşım saptamamışlardır. Bu çalışma sonucunda ise 11. Sınıf öğrencilerinin akademik erteleme puanları, 9. sınıf öğrencilerinden daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. Yiğit ve Dilmaç (2011) araştırması ile bu çalışma sonuçları akademik erteleme konusunda sınıf değişkeni sonuçları bakımından farklılık göstermektedir. İki çalışma sonuçları bakımından farklılık göstermesinde en büyük etken yukarıda da belirtildiği gibi örneklem gurubunun farklı olmasıdır.

Akdemir (2013), yapmış olduğu araştırma sonucunda sınıf değişkenine göre yapılan analizler sonucunda akademik erteleme konusunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu çalışma sonucunda ise 11. Sınıf öğrencilerinin akademik erteleme puanları, 9. sınıf öğrencilerinden daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. Akdemir (2013) araştırması ile bu çalışmanın sonuçları akademik erteleme konusunda sınıf değişkeni sonuçları bakımından farklılık göstermektedir. Sınıf değişkenine göre çıkan farklılıklar değerlendirildiğine araştırmaya katılan bireylerin akademik başarıları,

akademik beklenti yâda geleceğe yönelik amaçları bakımından her iki gurubun yapısının farklılık gösterdiği önemli bir neden olabilir.

Haycock ve ark. (1998), erteleme eğilimi ile öz yeterlilik ve anksiyete arasındaki ilişkiyi incelemek için 141 üniversite öğrencisinin katıldığı bir araştırma yürütmüştür. Araştırma sonucunda, erteleme eğilimi ile öz yeterlik düzeyi arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Bu çalışma sonucunda elde edilen verilere göre akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik erteleme puanları (düzeyleri), akademik başarısını yüksek algılayan öğrencilerden daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre Haycock ve ark. (1998) araştırmaları ile bu çalışma birbirini destekler niteliktedir.

Yapılan araştırmalara göre bireyin kendisine yönelik olarak düşük özsaygı (Çakıcı, 2003), düşük yeterlilik algısı (Gülebağlan, 2003) akademik erteleme eğiliminde önemli bir nedendir. Kendisinin sürekli olarak olumsuz değerlendiren bireyler günlük eylemlerini başlatma ve sürdürme konusunda sıkıntı yaşayabilirler. Kendisini olumsuz değerlendiren öğrencilerin akademik konularda daha başarılı olacağı, araştırma sonuçları ile desteklenmiştir. Bu çalışma sonucunda elde edilen verilere göre akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik erteleme puanları (düzeyleri), akademik başarısını yüksek algılayan öğrencilerden daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır. Yani bu çalışmanın sonuçları ile Çakıcı (2003) ve Gülebağlan (2003) çalışmalarını destekler niteliktedir.

Sonuç

Bu çalışmaya göre, eğitim ve öğretimin her kademesinde görülen akademik erteleme davranışları lise öğrencileri içinde önemli bir konudur. Akademik erteleme ile ilgili literatür incelendiğine akademik erteleme nedenleri ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Akademik erteleme ile ilgili yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapıldığı görülmüştür. Akademik erteleme farklı demografik değişkenler ile ve lise öğrencilerine yapılan bu araştırmanın bulguları literatür için önem arz etmektedir.

Özellikle ülkemizde akademik erteleme ile ilgili yapılan çalışmalarda lise öğrencilerinde kullanılan bağımsız değişkenlerden devam edilen lise türü, sınıf düzeyi ve algılanan akademik başarı alan yazındaki araştırmalarda çok fazla yer almaması nedeni ile araştırma sonuçları bu açıdan alan yazına yenilik katabilir.

Araştırmada veri analizleri sonucunda öğrencilerin akademik erteleme ölçeğinden aldıkları puanları ile cinsiyet değişkeni incelendiğinde erkeklerin akademik erteleme puanları kız öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Lise türüne göre inceleme yaptığımızda sonuçlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sınıf düzeylerine göre inceleme yapıldığında 9 ile 11. sınıf arasında 11. sınıf öğrencilerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırma veri analizinde son olarak akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerin akademik erteleme puanları, yüksek algılayan öğrencilere göre daha yüksektir sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma veri analiz sonucuna göre akademik erteleme davranışının erkek öğrencilerde, 11. Sınıf öğrencilerinde ve akademik başarısını düşük algılayan öğrencilerde daha fazla görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu durum dikkate alınarak bu gruplarda akademik erteleme davranışının daha fazla görülme nedeni yeni araştırmalarda irdelenebilir. Ayrıca akademik erteleme davranışı lise türü değişkenine göre farklılaşmamıştır. Bu sonuç dikkate alınarak bu durum farklı örneklem gurubu ile yeni bir araştırma ile ilgili sonuçlar yeninden irdelenebilir.

Akademik erteleme probleminin azaltılması için okul temelli çalışmalar bu araştırmanın sonuçları dikkate alınarak planlanabilir. Bu araştırma sonuçlarına göre erkek öğrenciler, 11. sınıf öğrencileri ve akademik başarısını düşük algılayan öğrencilere yönelik diğer öğrenciler ihmal edilmeden önleyici çalışmalarda öncelik tanınabilir. Bu kapsamda erteleme davranışını önleyici grup rehberlik çalışmaları, öğrenci bilgilendirme seminerleri, bireysel görüşmeler okul psikolojik danışma ve rehberlik servisi planlamalarına eklenebilir.

Kaynaklar

- [1] Ackerman, D. S. Gross, B. L., (2005). My instructor made me do it: Task characteristics of procrastination. *Journal of Marketing Education*, 27/1, 5-13.
- [2] Akdemir, N.T., (2013). *İlköğretim Öğrencilerinin Facebook Tutumları İle Akademik Erteleme Davranışları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Akdoğan, A., (2013). *Farklı Depresyon Anksiyete Stres Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışlarının İncelenmesi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Konya.
- [4] Akkaya, E., (2007). *Academic Procrastination Among Faculty of Education Students: The Role of Gender, Age, Academic Achievement, Perfectionism and Depression* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [5] Aydoğan, D., (2008). *Akademik Erteleme Davranışının Benlik Saygısı, Durumluluk Kaygı ve Özyeterlik ile Açıklanabilirliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- [6] Balkıs, M., (2006). *Öğretmen Adaylarının Davranışlarındaki Erteleme Eğiliminin, Düşünme ve Karar Verme Tarzları İle İlişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [7] Balkıs, M. Duru, E. Buluş, M. Duru, S., (2006). Üniversite Öğrencilerinde Akademik Erteleme Eğiliminin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 7/2, 57-73.
- [8] Beswick, G., Rothblum, E. D., and Mann, L., (1988). Psychological Antecedents of Student Procrastination. *Australian Psychologist*, 23, 207-217.
- [9] Çakıcı, D.Ç., (2003). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Genel Erteleme Ve Akademik Erteleme Davranışının İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [10] Çetin, Ş., (2009). Eğitim fakültesi öğrencilerinin akademik

- erteleme davranışlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25):1-7
- [11] Deniz, M.E., Tıraş, Z., Aydoğan, D., (2009). An investigation of academic procrastination, locus of control and emotional intelligence. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri-Educational Sciences: Theory and Practice*, 9 (2): 623-632.
- [12] Evin Akbay, S., (2009). *Cinsiyetlerine Göre Üniversite Öğrencilerinde Akademik Erteleme Davranışı: Akademik Güdülenme, Akademik Özyeterlik ve Akademik Yükleme Stillerinin Rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- [13] Ferrari, J. R., (1992). Procrastinators and perfect behavior: An exploratory factor analysis of self-presentation, self-awareness, and self-handicapping components. *Journal of Research in Personality*, 26, 75-84.
- [14] Ferrari, J. R., Johnson, J. L. ve McCown, W. G. (1995). *Procrastination and Task Avoidance: Theory, Research, and Treatment*. New York: Plenum Press.
- [15] Ferrari, J.R., Scher, S.J., (2000). Toward and understanding of academic and nonacademic tasks procrastinated by students: The use of daily logs. *Psychology in Schools*, 34, 359-366.
- [16] Gülebağlan, C., (2003). *Öğretmenlerin İşleri Son Ana Erteleme Eğilimlerinin, Mesleki Yeterlilik Alguları, Mesleki Deneyimleri ve Branşları Bakımından Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- [17] Haycock, L. A., McCarthy, P. and Skay, C. L., (1998). *Procrastination in College Students: The Role of Self-Efficacy and Anxiety*. *Journal of Counseling and Development*, 76, 317-324. Oral dissertation, University of Minnesota at Twin Cities.
- [18] Kandemir, M., (2010). *Akademik Erteleme Davranışını Açıklayıcı Bir Model* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- [19] Kachgal, M. M., Hansen, L. S., Kevin, N. J., (2001). Academic procrastination prevention/intervention strategies and recommendations. *Journal of Developmental Education*, 25(1), 14-20.

- [20] Karasar, N., (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- [21] Koç, M., (2003). Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi, *EKEV Akademi Dergisi*, (15) s.7
- [22] Kulaksızoğlu, A., (2011) *Ergenlik Psikolojisi*. 13. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [23] Sarıoğlu, A. F., (2011). *Öğretmen Adaylarının Akademik Erteleme Eğilimi İle Mükemmeliyetçilik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- [24] Scher, J.S. and Osterman, N.M., (2002). Procrastination, conscientiousness, anxiety, and goals: exploring the measurement and correlates of procrastination among school-aged children, *Psychology in the Schools*, 39 (4), 385-398.
- [25] Senecal, C. Koestner, R. ve Vallerand, J., (1995). Self-regulation and academic procrastination. *The Journal of Social Psychology*, 135 (5), 607-619.
- [26] Solomon, L. J. ve Rothblum, E. D., (1984). Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 503-509.
- [27] Tanrıku, M., (2013). *Ergenlerin Akademik Erteleme Davranışlarıyla Benlik Saygılarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- [28] Onwuegbuzie, Anthony J., (2004). Academic procrastination and statistics anxiety. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 29/1, 3-19.
- [29] Orpen, C., (1998). The Causes and consequences of academic procrastination: *A Research note*. *Westminster Studies in Education*, 21.
- [30] Yavuzer, H., (2000). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. 4. Basım. Remzi Kitabevi, İstanbul
- [31] Yiğit, R., ve Dilmaç, B., (2011). Ortaöğretimde öğrencilerinin sahip oldukları insani değerler ile akademik erteleme davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2011, Sayı:3.

Belediyelerde sosyal politika uygulamaları: Bakırköy Belediyesi örneği

Gülten TOZANLI*

Geliş tarihi / Received: 23.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 27.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 06.03.2017

Özet

Sosyal politika, sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek için uygulanan politikadır. Gelişmiş ülkelerde, merkezi idare ve yerel yönetimlerin uyguladıkları politikalar, bütünü açısından “sosyal devlet” kavramıyla nitelendirilebilir. Kentleşme ile birlikte yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamalarındaki rolleri ön plana çıkmıştır. Bu çalışma ile yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik uygulamalarında yapılan hizmet alanları ve türleri irdelenmiştir. Yerelleşme eğiliminin bir ürünü olan yerel yönetimlerin en önemli birimi belediyelerdir. Bu kapsamda yerel yönetim kavramı ve Türkiye’deki sosyal belediyecilik faaliyetleri Bakırköy Belediyesi’nin çalışmaları örnek alınarak araştırılmıştır. Belediyenin 2004-2014 yılları arasında periyodik olarak yayınlanan faaliyet raporları incelenmiş ve sosyal belediyecilik konusunda önemli hizmetler verdiği görülmüştür. Diğer belediyelerle karşılaştırıldığında gerek ilçe halkına vermiş olduğu hizmet gerekse çalışanların yaşam standartlarının iyi durumda olduğu farkı gözlemlenmiştir. Bununla beraber bu çalışma göstermiştir ki, ülkemizde sosyal devlet kavramı ve politika uygulamaları istenilen düzeye henüz ulaşmamıştır.

Anahtar kelimeler: sosyal politika, yerel yönetim, sosyal belediyecilik.

---

* Gülten Tozanlı E-posta: gultentozanli88@gmail.com Tel: (0539) 211 0088
Adres: Yeşilyurt mahallesi Orkide sok. No.10/A Daire 5 Bakırköy

Social policy applications in the local governments: A case study of Bakirkoy Municipality

Abstract

Social policy is the policy applied to fulfill the requirements of becoming a social state. In developed countries, the policies implemented by central administration and local governments can be considered as “social state” in terms of the whole. With the urbanization, the role of local governments in the implementation of social policy has come to the forefront. In this study, the service areas and types of services performed in the social municipality applications of the local governments are examined. The municipalities are the most important unit of local government, which is a product of tendency of localization. In this context, the concept of local government and the social municipality activities in Turkey have been researched by taking Bakırköy Municipality’s studies as an example. The municipality’s periodic reports of activities between 2004 and 2014 were reviewed and it was seen that it provided important services in social municipality. When compared to other municipalities, it is observed that both the living standards of the employees and the service given to the people of the district are in good condition. However, this study has shown that the concept of social state and policy implementations in our country have not yet reached the desired level.

Keywords: *socialpolicy, localgovernment, socialmunicipality.*

Giriş

Sosyal politika içerik bakımından benzer politikaların belli bir seviyeye çıkartılıp, bunların icra edilmesinde etkin olan kurumlar ve örgütler açısından tam olarak kapsamı belirlenmemiş bir araştırma alanıdır (Koray, 2012). Dünyada sosyal politikanın başlangıcı gibi görülen 18. yüzyılda ki Sanayi Devrimi, ekonomide büyük gelişmeler sağlamış ve sosyal yapıda köklü değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu durum da yeni sınıf ve toplum kesimlerinin, yeni yönetim ve örgütlenme biçimlerinin ve yeni kurumların meydana geldiği bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde ekonomik üretim çok

hızlı artarken nüfus da çok hızlı bir Şekilde artmıştır. Bu artış aynı zamanda sınıf ve toplum kesimlerinin ayrıŐmasına ve toplumlarda yoksulluk, sefalet, iŐsizlik ve adaletsizlik gibi büyük sorunların oluŐmasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşı bitiminden sonrada dünyada oluşan fakirlik ve eŐsitsizliklerle ilgili ciddi mücadeleler verilmiŐ, yoksulluk ve fakirliğin iyileştirilmesi için sosyal politika uygulamalarına önem verilmiştir. Fakat 1970’li yıllardan sonra uygulanan sosyal politikalar devletlere büyük mali yükler getirmiŐ, bu mali yükler beraberinde krizlere sebebiyet vermiş, devletler sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getiremez duruma gelmiŐlerdir.

Günümüze kadar yapılan araştırmalarda, sosyal politika uygulamaları için gerekli olan Őartların oluşturulmasında devlet örgütünü kapsamayan kurumların iŐtiraki ve desteğinin çoğunlukla görmezden gelindiği, sosyal politikanın genellikle merkezi idareler aracılığı ile faaliyete konulduğu gözlenmiŐtir. Bu gözleme ek olarak sosyal politika alanında merkezi idareler dışında da en az onlar kadar gönüllü kuruluşlar, yerel idareler, dini organizasyonlar, özel sektör ve diğer örgütlerde bu alan içinde yer almaktadırlar. Ancak sosyal politika uygulamalarında merkezi yönetimlerin sağladığı fayda, devlet dışındaki diğer bahse konu kurumların sosyal politikaların uygulanmasındaki faydadan daha fazladır. Ülkemizde ise söz konusu uygulamalarda sadece devlet ibaresinin kullanılması, İl zel İdareleri, Belediyeler ve köylerden oluşan yereldeki kamu yönetimlerinin yapmış olduğu hizmetlerin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır (Ersöz, 2012).

Sosyal politikanın kapsamı

Sosyal politika, merkezi idare tarafından, sosyo-ekonomik düzenin sağlandığı, sağlık, eğitim, istihdam, hak ve özgürlükler için uygulanan politikalarlardır. Kentleşme ise yerel yönetimleri, sosyal politika alanında her geçen gün daha aktif işlevler üstlenmeye iten bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. 1929 ekonomik krizin ardından devlet, toplumsal yaŐamda yeniden ağırlıklı bir rol üstlenmiŐtir. Bu dönemde yerel yönetimler merkezi yönetimin politikalarının uygulama birimleri olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan

bu görev, savaşla birlikte sosyal devlet anlayışının gelişmesine bağlı olarak devletin ekonomik ve sosyal yaşama müdahalesini de arttırmıştır. Devlet, sosyal politikaların uygulanmasında çok etkin bir şekilde görev yüklenmiş, buna paralel olarak yerel yönetimlerde sosyal politikaların uygulanmasında önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal devlet anlayışında yerel yönetimler merkezi yönetimce tespit edilen ulusal iktisadi ve toplumsal kalkınma planlarının çok önemli birer uygulayıcısı olmuşlardır. 1970 dünya ekonomik krizinden sonra kentlerde ve diğer yerleşim yerlerinde sosyal politikalara duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu durum sosyal devlet anlayışının yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamalarını yerine getirebilmek için ekonomik kaynakların yeniden dağıtılmasında bir araç olarak kullanmıştır (Yıldırım, 2014). Sosyal politika uygulamaları dinamik bir yapıya sahip olup, ekonomik, politika ve sosyal politika araçlarını içermektedir. Bununla birlikte sosyal politikaların araçları ve uygulanan ekonomik politikaları, yasal ve kurumsal düzenlemelerle oluşmaktadır. Günümüzde sosyal güvenlik ve vergi politikası, gelirin yeniden dağıtımını sağlamaya çalışırken, sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları ise gelir dağılımının olumsuz sonuçlarını telafi edici niteliktedir. Ulusal düzeydeki bu araçların yanında, yerel yönetimlerin de uyguladıkları imar düzenlemeleri, vergiler, harçlar, hizmet fiyatları, kentsel alanların yönetimi, yerel düzeyde gelirin yeniden dağıtılması, sosyal politika uygulamaları ve faaliyetleridir. Bütün bu araçlar dışında yerel yönetimler hem aktif hem de pasif nitelikli sosyal ve ekonomik politikalar üretmek olanağına sahip kuruluşlardır (Nacar, 2005).

- Sosyal yardımlar

Hiçbir geliri olmayan ya da yardıma muhtaç bireyin ve ailesinin asgari düzeyde geçimini sağlamak ve hayatını idame ettirmek için devlet tarafından karşılıksız olarak sağlanan maddi yardımlardır (Seyyar, 2002).

Sosyal yardımların bireylerde din, dil, ırk ve sınıf ayrımı yapılmadan toplumun her kesimine eşit ulaştırılması ve hizmetlerin belirli standartta olması, sosyal yardımların amacı doğrultusunda

yapıldđını göstermektedir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde kavram, sosyal güvenlik kavramıyla doğrudan ilintilidir (Güzel ve Okur, 2002).

Sosyal güvenlik, elde edilen gelire göre toplumdaki kişilerin kendi istekleri dışında oluşan ve bireylerin mal varlığında, gelirlerinde ve işgücünde meydana gelen azalmalara sebep olan, öncelikle kendisi ve bununla birlikte ailesine maddi-manevi sorumluluğunu yerine getiremeyen veya sosyal risklerin sonuçlarını yok etmek ya da azaltmak amacı ile alınması ngrlmş tedbirler bütünüdür (Kocaoğlu, 1997).

Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, gönüllü kuruluşlar ve devletin vatandaşlardan aldığı vergilerle desteklenen fonlardan elde edilen gelirlerle, devlet tarafından yerine getirilirken; sosyal güvenlik ise esas itibariyle çalışan ve çalıştıranların ödediği primlerle ve devlet katkısıyla finanse edilir (Tuncay, 2002).

- Sosyal hizmetler

Sosyal hizmetler, nedeni ne olursa olsun, sosyal, ekonomik ve yoksunluklar içinde olan bireylere ve ailelere destek olmayı, sosyal açıdan insan onuruna uygun yaşam biçiminin hayata geçmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Fakirlik nedeniyle olsun ya da olmasın, toplumdaki mevcut ortalama yaşayış ve algılayış düzeyini, kendilerinden kaynaklanmayan nedenlerle devamlı ya da süreli olarak elde edemeyip sosyal ve ekonomik açıdan finanse edilme ihtiyaı olan kişilere nakdi ya da ayn olarak verilen desteklerdir. Bu destekler karşılıklı ya da karşılıksız olarak yapılmaktadır (Çengelci, 1996).

Sosyal politikanın uygulanmasında görev alan kurumlar ve fonksiyonları

Devletin bütün kurumları sosyal politikaların devamlılığının sağlanmasında ve devam ettirilmesinde ve toplumsal barışın sağlanmasında görev almaktadır. İktisadi, toplumsal ilerlemeler, sosyal problemler ve sosyal huzur hizmetlerine dair isteklerin

çoğalmas ve çeşitlilik oluşturmaları, devletin geleneksel işlevlerinin yanı sıra olumlu işlevlerinin “en mühimi sosyal devlet anlayışıdır” oluşturulmasına neden olmuştur. Son yıllarda ise kamu alanıyla birlikte Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve özel sektör gibi kurumların da bu uygulamaların oluşturulmasında ciddi çalışmaları yaptığı görülmektedir. Bu kurumların sosyal huzurun oluşturulması ve müşterek çalışmaların karşılanabilmesindeki uygulamaları birbirlerinden farklıdır (URL3).

- Merkezi idarenin fonksiyonları

Sosyal politika kavramının kapsamı içinde bulunan konular, çoğunlukla merkezi yönetimin tespitiyle, ülkenin milli çıkarları ve amaçları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Merkezi ve yerel sosyal politikaların amaçları benzer olmakla birlikte, merkezi sosyal politika genellikle kanuni düzeni meydana getirmeye yönelik olmaktadır. Yerel sosyal politikacılar ise bölgelerine ait olan sosyo-ekonomik koşullarına ve sosyal düzene elverişli olarak uygulamaktadırlar.

- Yerel yönetimlerin fonksiyonu

Yerel yönetimlerin görevi yoksulluğa karşı vatandaşların korunmasını sağlarken, yoksulluğun nedenlerine karşı da kapsamlı sosyal politikalar üretmektir. Aynı zamanda ekonomik ve sosyal sorunların olumsuz sonuçlarını önlemek için mutlaka çaba göstermelidirler. Ancak yoksulluğu ve sosyal sorunları ortadan kaldırarak kalkınmayı hedefleyen aktif nitelikli ekonomik ve sosyal politikalar uygulamak yerel yönetimlerin en önemli faaliyet alanı olmalıdır (Akpınar ve ark., 2012).

Ülkemizde yerel yönetimler, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmakta olup, merkezi idareden daha çok kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde rol aldıkları görülmektedir. Yerel yönetimler, merkezi idare ile birlikte kamu hizmetlerini karşılarken genellikle geniş alanda sosyal siyasetin kapsamında bulunan hizmetlerin yerine getirilmesinde de yer almışlardır.

Yerel yönetimlere ilişkin yasal düzenlemeler, bu yönetimlere gelir dağılımlarını düzenleyici ve gelir dağılımını adaletini sağlayıcı birçok yetki ve uygulama aracı vermesine karşın, yerel yönetimler gerek kaynak gerek nitelikli yönetim ve nitelikli personel gibi sorunları nedeniyle bu alanda yeterince etkinlik gösterememektedir (Ersöz, 2012).

- Gönüllü kuruluşlar: Sivil toplum kuruluşları

STK'ların sosyal fonksiyonları, toplum hayatında mevcut problemler ve bu problemlerin çözümlerinde halkı aydınlatmakla birlikte siyasi erkin sahip olduğu olumsuz siyasi ve haksız iktisadi uygulamalara muhalefet etmektedir. Böylece sivil toplum kuruluşları yapılan yanlış kamu politikalarının tekrar gözden geçirilmesini sağlamaktadırlar. Gerçek demokrasinin olduğu yerde gönüllü STK'ların da yer alması, iletişime açık bir kamu düzeni olduğunu gösterir.

Her şeye rağmen Türkiye'de STK'ların sosyal politikayı etkilemek adına gerçekleştirdikleri bazı çabalar umut vericidir.

Genel olarak Türkiye'deki durumu özetlemek gerekirse; STK'ların önündeki engeller devlet ile STK'lar arasındaki diyalogun işlevsizliği, devletin STK'lara yaklaşımı ve samimiyetsizliği, STK'ların kapasite yetersizliği, STK'ların birbirleriyle sağlıklı bir şekilde işbirliği yapmamalarıdır (URL5).

Yerel yönetimler

Yönetim bir işi veya hizmeti düzenlemek ve yürütmek; bir işi çekip çevirmek bir topluluğun başında bulunmak veya bir kurumu sevk ve idare etmektir.

Merkezi yönetimin yanında, merkezi yönetime yardımcı olmak amacıyla yerel yönetim (mahalli idare) adı altında oluşturulmuş idarelerdir. Merkezi idareler tüm ülke vatandaşlarının gereksinimlerini gidermeye dair çalışmalar yaparken, yerel yönetimler mahallindeki halkın gereksinimlerini gidermeyi amaç edinmiş ve hizmet alanları kendi sınırları ile sınırlandırılmıştır (Keleş, 2009).

Yerel yönetimlerin hedefleri, yerel toplumun bireylerinin müşterek ihtiyaçlarına cevap verebilmektir. Çalışmaları çoğunlukla yetki ile kendi disiplini ve sorumluluğunda ve yerel toplumun faydalarına yöneliktir. Bu anlamda yetkilerini kullanarak görevlerini, ilkeyle yapan; yerine getiren; işleyişin şeffaflığı, insan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini uygulayan; kanunla donatılmış olan yetkilerini yerel topluma en yakın yönetim birimlerince kullanan, kamu tüzel kişiliği olan otonom ve demokratik bir idaredir. Yerel yönetimlere gereklilik duyulmasına neden olan unsurlar, toplumun güveni, desteği ile katılımcı, demokratik yollarıyla toplumun arzu ve teklifleri doğrultusunda çalışmalar ortaya koymaktadır.

- Adem-i merkeziyet ve yerel yönetimler

Adem-i merkeziyet günümüzde yaygın olarak kullanılan “yerinden yönetim” tabiridir (URL2). Adem-i merkeziyet, “idari” ve “siyasi” adem-i merkeziyet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Keleş, 2009). Yönetimin kuruluş ve işleyişini belirleyen temel esasın “üniter” veya “federal” olması, adem-i merkeziyetin içeriğini tamamen farklılaştırmaktadır (URL4). İdari adem-i merkeziyet ile temel esasın üniter olmasına, siyasi adem-i merkeziyet ile de temel esasın federal olmasına atıf yapılmaktadır (Nalbant, 1997).

- Hizmette yerellik ilkesi

Yerellik; yetki ikamesi, yetki paylaşımı, yardımcı devlet, hizmette yerellik, hizmette halka yakınlık olarak ifade edilebilmektedir (Canatan, 2001). İlke olarak hizmette yerellik, birçok düzeyde etkin olabilecek duruma göre örgütlenmiş yapıların eyleme geçmesi için, alt düzeylerin sorumluluklarını yapamadıkları zamanlarda devreye girmeleri gereğini öngörmektedir.

- Yerel yönetimlerin önemi ve dayandığı değerler

Yerel yönetimler, kamusal hizmet sunulmasında etkin bir role sahiptirler. Altyapı, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesinde, yerel yönetimlerin ileri düzeyde bir paya sahip oldukları söylenebilir. Yerel yönetimlerin varlık nedenlerini açıklayan hukuki, siyasal ve ekonomik nedenler vardır (Sezer ve Vural, 2010).

Hukuki yönden varlık nedeni, hizmetin merkezden ayrı teŖekkllere grdrlmesidir. Bu idareler hüküm verirken merkez için değil kendisi için karar verir. Siyasal açıdan yerel yönetimlerin varlık nedeni ise; kiŖilerin veya toplumun gereksinim duyduğu ihtiyaçların giderilmesi için mal ve hizmetlerin, kamu ekonomisi veya piyasa ekonomisince sağlanmasıdır. İdari açıdan kamu ekonomisi üreticileri ile birlikte mahalli idarelerin de varlık göstermesi, toplumu ilgilendiren durumlarda etkili kararlara imza atmasına ve alınan kararlari hayata geçirmesine olanak sağlar (ncel, 1992).

- Türkiye’de sosyal belediyecilik

Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin sosyal alanda yapacakları planlama ve iyileŖtirme alıŖmaları ile hedeflerinin belirlenmesi olup, kamu harcamalarının eğitim, sağlık, konut ve çevrenin korunması sahalarını kapsamıŖ bir sosyal hedefe yneltilmesidir. Bu sistem muhtaçlara destek verilmesi, sosyal dayanıŖmanın sağlanması ve sosyal, kültürel faaliyetlerin yapılması için gerekli olan alt yapının oluŖmasını sağlayan, sosyal güvenlik ve adaleti sağlam bir temele oturtma hedefiyle yerel yönetimlere sosyal kontrol görevlerini veren bir yapıdır (Akdoğan, 2002).Ancak, Türkiye gibi ülkelerde i dinamiklerin ve sosyal devletçiliğin gelmiŖ olduğu nokta geliŖmiŖlik değil, idari bir seçim olarak bilinmektedir (Koray, 2012).

- Sosyal belediyeciliğin iŖlevleri:

Sosyal belediyeciliğin iŖlevleri; sosyalleŖtirme, sosyal kontrol ve iyileŖtirme, mobilize etme ve rehberlik, yardım ve gözetim, meslek edindirme, istihdam ve yatırımlardır.

- Sosyal politika hizmeti olarak sosyal yardımlar

Sosyal yardımlar, hiçbir karŖılılık beklemeden, bireylerin muhtaçlık derecelerine göre devlet tarafından yapılan yardımlardır. Öncelikle bireylerin hayatta kalabilmesi ve asgari düzeyde geçimini sağlaması için geçici veya devamlı yapılmaktadır. Ayrıca ğrencilere burs verilmesi, yoksullara yemek evlerinin oluŖturulması, tıbbi malzemeler, kuru gıda, giyecek ve yakacak yardımı eŖitleri olup, yaŖlı ve engelliler için yapılan faaliyetler, mesleki ve yetenek

kursları, geniş çerçeveli sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapılması ve kadınlara yönelik barınma merkezlerinin oluşumu gibi hizmetlerde yardımın bir çeşidini oluşturmaktadır. Bu hizmetler zamanla gelişmiş, büyümüş, çeşitlenmiş ve en önemlisi hemen hemen hepsi kurumsallaşmıştır.

- Sosyal politikalara ilişkin hizmet alanları

Sosyal hizmet ve sosyal yardımlar, sosyal güvenlik çatısı altında bulunan bir sosyal politika aracıdır ve sosyal politika açısından çok önemlidir. Çünkü sosyal hizmet ve sosyal yardımlar, toplumun genellikle dışlanmış, yoksul, hasta gruplarına yöneliktir. Bu gruplar her toplumda risk teşkil eden gruplardır. Dolayısıyla sosyal devlet bu grupları, topluma kazandırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

Sosyal politikaya verilen önem hem ekonomik hem de sosyal gelişmeyi sağlar. Sadece ekonomik alanda sağlanacak bir ilerleme devletin varlığını devam ettirmesi için yeterli değildir. Dolayısı ile sosyal politikanın araçları sosyal hizmet ve sosyal yardımlardır (URL 1).

Sosyal yardımlar: Yaşamını asgari düzeyde geçindirecek ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar, yaşlılara yönelik uygulamalar, engellilere yönelik uygulamalar, çocuk ve gençlere yönelik uygulamalar kadınlara yönelik uygulamalardır.

Sosyal hizmetler: Kültürel alanda verilen hizmetler, eğitim alanında verilen hizmetler, sağlık alanında verilen hizmetler, spor alanında verilen hizmetlerdir.

Bakırköy Belediyesi'nin hedefleri

Genel tarama yöntemiyle yapılan bu çalışmada, yerel yönetim statüsünde olan Bakırköy Belediyesi'nin 2004-2014 yılları arasında periyodik olarak yayınlanan faaliyet raporları ve vermiş olduğu hizmetler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Bakırköy Belediye'sinin hedefinin; çağdaş, insan odaklı hizmet sunan, halk ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yerinden yönetim anlayışını

esas olarak güvenilir bir ortam yaratmak olduğu görülmüstür. Aynı zamanda kaliteli hizmet odaklı sosyal belediyeçilik prensibinden hareketle; gelecekte daha iyi hizmet verebilmek için projeler üreten, gereksinimleri önemseyen, tüm negatifflikleri ortadan kaldıracak alternatif çözümler yaratan ve temel sloganı ‘Bakırköy’de Geri Dönüş Yok’ prensibini kabullenmiş bir kuruluş olduğu görülmektedir (Anonim, 2013).

Bu amaçla;

Demokrasi ve insan hakları konularında fazlasıyla hassas, kişi başına düşebilecek yeşil alan oranının artmasını sağlayan, kişi başına daha çok sanatsal ve kültürel faaliyetlerin oluşturulduğu görülmektedir. Sağlıkta Dünya Sağlık rgt kriterlerini yakalayan, kentli vatandaşının dünya kriterlerinde eğitim seviyesine ulaşmasına yardımcı olmayı hedefleyen, eğitimli, iş bilgi ve becerisine sahip, ahlaki değerleri yüksek, güler yzly personelinde desteği ve yeterli araç ve ekipmanlarla en iyi hizmeti vermeyi hedeflemiştir.

Bakırköy Belediyesi’nin genel hizmetleri

Bakırköy Belediyesi’nin hedefi, hizmetin niteliğinde gerilemeye yer vermeden, en kaliteli hizmeti sağlayan, devamlı bir ilerleme ve kalkınma hedefinde nderliği ve yöneticiliği benimseyen bir kurum ve tüzel kişilik olmaktır. Bakırköy Belediyesi olarak üstlenilen misyonu harekete geçirebilmek, vizyonu oluşturabilmek amacı ile önem verilmesi gereken temel değerleri şu şekilde sıralanabilir: Tarafsızlık; şeffaflık ve hesap verebilirlik; etkinlik; katılımcılık; işbirliği; profesyonellik; vatandaş odaklı hizmet anlayışı; saygı; sosyal belediyeçilik.

- Bakkart

Bakırköy Belediyesi’ni hizmetleri açısından diğer belediyelerden sosyal belediyeçilik konusunda ayıran en önemli zellik, ‘‘Bakkart’’ uygulamasıdır.

Sağladığı olanaklarla büyük bir başarıya ulaşmış ve başka kurumlarca da örnek alınmış bir proje olan Bakkart, Bakırkyly vatandaşların kullandığı sosyal güvenlik kartıdır.

- Sosyal hayatı destekleme projesi

İstanbul Emniyet Müdürlüğü ve Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğünün, Bakırköy Belediyesi ile birlikte il e d hilindeki ortaöğretim kurumlarında uygulanması planlanan ‘‘Sosyal Hayatı Destekleme Projesi’’ kapsamında, gençleri madde kullanımı problemine karşı bilgilendirmek, gençlere daha sağlıklı bir ortam oluŐurtmada yardımcı olmaktır.

Sonuc ve  neriler

Sosyal politika, sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek için uygulanan politikadır. Devletin halkı için sosyo-ekonomik alanda sağlık, eğitim, istihdam, hak ve  zg rl klerde ise dil, din, cinsiyet ve ırk ayrımı yapmadan yapılan tüm hizmetler sosyal politikanın ana kriterlerini oluŐurmaktadır. Gelişmiş ülkelerde, merkezi idare ve yerel yönetimlerin uyguladıkları politikaları bütünü açısından ‘‘sosyal devlet’’ veya ‘‘sosyal refah devleti’’ kavramıyla nitelendirilirken, ülkemizde sosyal devlet anlayışı hala istenilen düzeye gelememiŐtir.

Buğ n adı ‘‘sosyal belediyeecilik’’ olarak ifade edilen hizmetler, aslında Türkiye’de kültürel ve geleneksel anlamda sahip olunan yardımlaŐma ve dayanıŐmadır.

Yerel yönetimler yetki çerçevelerini sonuna kadar kullanarak hizmet verdiği alanın coğrafi koşulları, yaşayan halkın demografik özellikleri ve sosyal farklılıklarını belirleyerek bölgenin ve halkın belediyeden beklentilerini hizmetlere yansıtmalı ve tüm vatandaŐlara eşit Şekilde ulaŐtırmalıdır. Aynı zamanda etkin bir sosyal belediyeecilik hizmeti vermeyi hedefleyerek, sosyal devlet anlayışının ve uygulamalarının eksikliklerini asgari düzeye  ekmelidirler.

Yerel yönetimlerden olan Bakırköy Belediyesi, sosyal belediyeecilikteki önemli hizmetleri yerine getirmek için sosyal ve kültürel faaliyetlerini, vatandaşların talep ve önerilerini dikkate alarak düzenlemekte ve yaygınlaŐtırılmaktadır. Türkiye’deki diğer belediyelerle karşılaştırıldığında, ilçede yaŐayanlara verilen hizmetler

ve uygulanan sosyal politikalar ile çalışanlarının yaşam standardını yakalayabilmeleri hususunda uyguladığı ücret politikalarının da iyi durumda olduğu görülmektedir. Ancak gelişmiş ülke örnekleriyle kıyaslandığında ve mevcut sorunlar düşünüldüğünde, ülkemizde sosyal belediyeceiliğin tam olarak uygulanmadığını da belirtmek uygun olacaktır.

Kaynaklar

- [1] Akdoğan, Y., (2002). Ulusal soruna yerel zm: Sosyal belediyeceilik. *Eminönü Bülteni*, İstanbul. s.10
- [2] Akpınar, M., şahin, A. ve Zengin, E., (2012). Sosyal yardımların yerel düzeyde sunulması: sorunlar ve çözüm nerileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3, s,21-28.
- [3] Anonim (2013). *Bakırköy Belediyesi, Faaliyet raporu*, s.3.
- [4] Canatan, B., (2001). *Düşünce Tarihinde Kamu Hukukunda - Avrupa Birliği 'nde Yerellik İlkesi*, Galeri Kültür Yayınevi. Ankara s.16.
- [5] engelci, E., (1996). *Cumhuriyet Türkiye 'sinde Sosyal Hizmetlerin rgtlenmesi*. şafak Matbaacılık, Ankara. s.4.
- [6] Ersöz, H.Y., (2012). Sosyal refah devleti-yerel yönetim ilişkisi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55: 764.
- [7] Güzel, A. ve Okur, A. R., (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Beta Basım, İstanbul. s.2
- [8] Keleş, R., (2009). *Yerinden yönetim ve siyaset*, Cem Yayınları, İstanbul, Genişletilmiş 6. Basım, s. 22-23.
- [9] Kocaoğlu, M., (1997). *Sosyal Politika*, s.226, Nadir Kitap, Ankara.
- [10] Koray, M., (2012). *Sosyal Politika*, s.23, İmge Kitap Evi Yayınları, İstanbul.
- [11] Nacar, B., (2005). Yerel vergi düzeni: kuramsal temelleri ve Türkiye uygulaması üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 47. Seri, İstanbul.
- [12] Nalbant, A., (1997). *niter Devlet Blgeselleşmeden Küreselleşme.*, s.40-4, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- [13] ncel, Y., (1992). *Mahalli İdareler Maliyesi*, s.17-19, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- [14] Seyyar, A., (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, s;298, Beta Yayınları, İstanbul..

- [15] Sezer, Ö ve Vural T., (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki ve görev Paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 19,203.
- [16] Tuncay, C. A., (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku Derleri*. Beta Yayınları, İstanbul. s.50.
- [17] Yıldırım, S., (2014). Sosyal dışlanma ve Avrupa Birliği yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2, s.91-108.

İnternet kaynakları

- [18] URL1 Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, (t.y.). Sosyal Hizmet Kavramının Genel Çerçevesi, <http://www.ataaof.edu.tr/wpcontent/uploads/SosyalHizmetBilimineGiris.pdf>
Erişim Tarihi:12.05.2016
- [19] URL2 Bilsin, V. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi: Fransa Modeli. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-349-2015021201188.pdf> Erişim tarihi: 15.02.2016
- [20] URL3 Ciğerdelen, T. (2016). STK, Özel Sektör, Halkla İlişkiler ve Sosyal Sorumluluk, <http://siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com.content&view=article&id=410stk-özel-sektör&catid=54:sivil-toplum-bilinci&Itemid=132>
Erişim tarihi: 15.02.2016.
- [21] URL4 Güler, B. A. (y.y). Yerinden Yönetimde İki Tür: Üniterlik ile Federallik, , <http://www.yayed.org/id83-incelemeler/yerinden-yonetimde-iki-tur-uniterlik-ile-federallik.php>.
Erişim tarihi: 15.01.2015.
- [22] URL5 Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM). (2008). VI. Danisma Kurul ToplantisiSonuc Belgesi, Adana, <http://stgm.org.tr>. Erişim tarihi: 18.03.2015.

Muhasebe standardı kapsamında yatırım teşviklerinin muhasebeleştirilmesi

Günay Deniz DURSUN¹, Ali KABLAN², Taha MANGIRCI²

Geliş tarihi / Received: 20.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 27.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 06.03.2017

Özet

Küreselleşmenin etkisi ile piyasaların serbestleşmesi sonucu yatırımlar artık ülke sınırlarını aşarak etki alanını arttırmıştır. Yatırımcıların gittiği ülkelerde hem yeni yatırımlar yapması hem de var olan yatırımlara ortak olmaları bir takım suistimallerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası finansal raporlama ve muhasebe sistemlerinin kurulması bu suistimallerin önlenmesi ya da en azından azaltulmasını hedeflemiştir. Ülkemizde de bu amaçla kullanımı kabul edilen Türkiye Muhasebe Standartları ile küresel sisteme uyum sağlanmaya çalışılmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartlarının yatırım ve teşviklere ayrı bir başlık olarak değinmesi mevcuttaki durumun önemine de işaret etmektedir. Zaten sınırlı olan kaynakların daha çok gelir elde edilecek ve daha fazla istihdam sağlayacak alanlara kaydırılması konusunda teşvikler önemli yer tutmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde teşvik sisteminin uygulanması neredeyse bir zorunluluktur. Türkiye’de teşvikler konusunda pek çok yasal düzenleme yapılmış ve zamanın şartlarına göre değişiklikler yapılarak günümüze kadar gelmiştir.

Ulusal düzenlemeler yanında, muhasebe standartlarının da uygulanması ile devlet yardımlarının ve teşviklerinin

¹* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, İ.İ.B.F. Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, günaydenizdursun@aydin.edu.tr

² İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi

muhasebeleştirilmesi konusunda farklı düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile “Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması” standardı kapsamında kabul gören gelir ve sermaye yaklaşımlarına göre teşviklerin muhasebeleştirilmesi örnek uygulamalar ile aktarılmakta ve yöntemlerin farklılıkları ortaya konularak ülkemizdeki yasal düzenlemeler açısından da durum incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: *yatırım, teşvik, Türkiye Muhasebe Standardı.*

Investment grants under accounting standard

Abstract

With the impact of globalization the liberalization of markets as a result of increased investments domain now crossed the country's borders. Both new investments and existing investors in the countries where investments lead to the rise of a team to be common to abuse. International Financial Reporting and accounting systems, the establishment of the prevention of this abuse, or at least aimed at reducing. For this purpose in our country to adapt to the global system is aimed to provide the use with accepted accounting standards.

Investment and incentives in Turkish accounting standards are described separately. The already limited resources to provide more jobs and more income to be obtained on an important role in the incentives to continue to do. The implementation of the incentive system is almost a necessity, particularly in developing countries. Many legal arrangements were made in Turkey on the subject of incentives, and the circumstances of the time changes according to has come up with today.

In addition to national regulations, accounting standards with the implementation of grants and state aid in accounting for different arrangements have emerged. In this study, “Investment Grants Under Accounting Standard” standard and recognized under income according to the capital approach, example applications are given with the recognition of incentives, and the differences of the methods will be studied also in terms of the legal regulations in our country the situation is examined.

Keywords: *investment, encouraged, Turkish Accounting Standard.*

Giriş

Ülkeler arasında sınırların kalkması ile beraber uluslararası rekabette meydana gelen artış, ülkelerin uluslararası üretimden ve ticaretten pay almak için bir yarışa girmesine neden olmuştur. Bu süreç, ülkelerin büyüme ve kalkınmalarını arttırmak için ekonomik ve mali politikalarını yeniden yapılandırma ihtiyacını ortaya koymuştur.

Günümüzde ülkeler belli başlı kalkınma planları ile sermaye birikim sürecine katkı sağlarken, diğer yandan devletler de özel sektöre sağladığı kaynak transferi ve hukuki imtiyazlar ile özel sektörün bu süreçte var olmasını desteklemiştir. Devletler teşvik politikaları ile kendilerinin ekonomi içindeki varlığını arttırmak yerine özel sektörün etkinliğini arttırmayı amaçlamışlardır.

Özel sektörün etkinliğini arttırmayı amaçlayan teşvik politikalarının en büyük payını vergi teşvik politikaları oluşturmaktadır. Devlet, kamusal harcamaların finansmanını sağlamak amacıyla elde ettiği vergi gelirlerini tahsilden vazgeçerek, işletmelerin finansman sağlama imkanlarını arttırarak ve risk potansiyellerini etkileyerek özel sektör yatırımlarına fayda sağlamayı amaç edinmiştir.

Teşvik

OECD tarafından yapılan tanıma göre teşvik, ‘‘bir yatırım maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğü, bölgesi ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir (Gülmez ve Yalman, 2010).

Ayrıca teşvik, bazı ekonomik faaliyet alanlarının diğerlerine göre daha fazla ve çabuk ilerlemesini sağlamak amacıyla kamu tarafından farklı yöntemler vasıtasıyla yapılan özendirmedir (İncekara, 1995).

Vergi teşvikleri farklı amaçlar elde etmek için kullanılabilir. En önemli amaç yatırımları teşvik etmek ve dolaysız yabancı sermaye yatırımını yurtiçine kanalize etmektir. Bunların dışında işsizliği azaltmak, sektörel ilerlemeyi arttırmak ya da bölgeler arasındaki gelir farklarını dengelemek için teşviklere başvurulabilir (Tekin, 2006).

Son yıllarda yerinde sayan ya da gerileyen sektörlerin yeniden rekabet edebilir yapıya kavuşmasına, dönemsel krizlerin aşılmasına teşvikler katkı sağlar. Teşvik uygulamasında dikkat edilmesi gereken başlıca konu, teşvikler ile ulaşılmak istenen hedeflerin neler olduğu, hedeflere ulaşmak için ne gibi destek ve ödünlerin verileceği ve tüm bunların sağlıklı biçimde denetimidir (Yarar ve Demir, 2012).

Teşvik araçları

Yatırım teşviki sağlamada kullanılan araçlar genel olarak;

- **KDV İstisnası:** Teşvik belgesi kapsamında, uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimleri KDV'den istisna tutulmaktadır (Ersan, 2012).
- **Gümrük Vergisi Muafiyeti:** Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları ile otomobil ve hafif ticari araç yatırımlarında yatırım dönemi içindeki CKD aksam olarak tabir edilen daha sonra birleştirilmek amacıyla parçalar halinde satın alınan mallar, gemi ve 50 metrenin üzerindeki yat inşa yatırımları ile tekne kabuğu ithali gümrük vergisinden muaf tutulmaktadır.
- **Vergi İndirimi:** yatırımcı tarafından ödenecek gelir veya kurumlar vergisinin, yatırımın niteliğine göre projenin tabi olacağı yatırım teşvik uygulamasının sağladığı indirimli vergi oranından ödenmesi yolu ile yine bu uygulamanın sağladığı ve yapılan sabit yatırım tutarının belirli bir yüzdesine tekabül eden yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar indirim hakkında yararlandırılmasıdır (URL 1).
- **Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:** Sigorta primi işveren hissesi desteği, bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlarda belge konusunda yatırımla sağlanan ek istihdam için yatırımcı tarafından ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin Bakanlıkça karşılanmasıdır.
- **Gelir Vergisi Stopajı Desteği:** Teşvik belgesi kapsamı yatırımlarla sağlanan ek istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının terk edilmesidir. Süresi 10 yıldır (URL 1).
- **Sigorta Primi Desteği:** Teşvik belgesi kapsamında yatırımlarla sağlanan ilave istihdam için yatırımcı tarafından Sosyal Güvenlik Kurumu'na ödemesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari

- ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.
- Faiz Desteği: Bölgesel teşvik kapsamındaki yatırımlar ile AR-GE ve Çevre yatırımları için yararlandırılan, alınan kredinin faizinin devlet tarafından karşılanmasıdır (Ersan, 2012).
  - Yatırım Yeri Tahsisi: Yatırım teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, yatırımın yapılacağı ilde yatırıma uygun arazi-arsa olması halinde ihale yoluyla yatırım yeri tahsis edilmesidir (URL 1).
  - KDV İadesi: KDV iadesi, sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki stratejik yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için ödenen KDV'nin iade edilmesidir (URL 1).

TMS 20 kapsamında yatırım teşviklerinin muhasebeleştirilmesi

Devlet yardımlarının açıklanması, 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak (URL 2) 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir.

TMS - 20 standardı devlet teşvikleri ile yardımlarının muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına odaklanmış olup, teşvik ve yardımlardan sağlanan faydanın raporlanması doğrultusunda işletmelerde gerçek performans tespitini, dönemler ve diğer işletmelerle karşılaştırılabilirliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Zeytinoğlu, 2015).

Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardı kapsamında devlet yardımı; belirli koşulları yerine getiren bir işletme veya işletmeler grubuna bir ekonomik fayda sağlamak üzere devlet tarafından yapılan faaliyetler olarak tanımlanırken, devlet teşvikleri; işletmenin faaliyet konuları ile ilgili belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi karşılığında işletmeye kaynak transferi olarak ifade edilmektedir.

Söz konusu tebliğe göre devlet teşviklerin muhasebeleştirilmesi iki yaklaşım çerçevesinde yapılmaktadır;

- Sermaye Yaklaşımı: Teşvikin kar veya zarar dışında muhasebeleştirildiği yaklaşımdır.
- Gelir Yaklaşımı: Teşvikin bir ya da daha fazla dönemde kar ve ya zararda muhasebeleştirildiği yaklaşımdır (Karabınar ve ark. 2013).

Semaya yaklaşımının dayanağı olan TMS - 20 madde 14' de detaylıca belirtilmiştir (URL 3).

(a). Bir finansman aracı olan devlet teşvikleri, finanse ettikleri harcama kalemini netleştirmek amacıyla gelir tablosunda gösterilmek yerine, bilanço ile ilişkilendirilmelidir. Geri ödeme beklenmediğinden dolayı söz konusu teşvikler doğrudan özkaynak olarak kaydedilmelidir.

(b). Kazanılmış bir gelir olmamaları, aksine herhangi bir maliyeti olmaksızın devlet tarafından sağlanan bir teşviki temsil etmeleri nedeniyle, devlet teşviklerine gelir tablosunda yer verilmemelidir.

Gelir yaklaşımının dayandığı gerekçeler ise 15. Maddede şöyle açıklanmaktadır (URL 3).

(a). Devlet teşvikleri, hissedarlar dışındaki bir kaynaktan elde edilmiş olmaları nedeniyle, doğrudan öz kaynak olarak kaydedilmemeli, fakat uygun dönemlerde gelir olarak finansal tablolara yansıtılmalıdır.

(b). Devlet teşvikleri nadiren karşılıksızdır. İşletmeler koşullara uymakla ve önceden konan yükümlülüklerini yerine getirmekle teşvikleri kazanır. Bu nedenle bu teşvikler gelir kaydedilmeli ve teşviklerle karşılanması amaçlanan ilgili giderlerle eşleştirilmelidir.

(c). Gelir vergisi ve diğer vergilerin gelir tablosunda gelirden düşülüyor olması göz önüne alındığında, mali politikaların bir uzantısı olan devlet teşvikleri de gelir tablosu ile ilişkilendirilmelidir.

Devlet teşvikleri, muhasebeleştirildiği dönemde kar veya zarara yansıtılmalıdır ki dönemsellik ilkesi ihlal edilmesin (Karabınar ve ark. 2013).

Uygulama 1- Yatırım teşviki kapsamında örnek

X Anonim şirketi, cazibe merkezi olarak seçilen Elazığ ilinde yapacağı yatırım için yurtdışından 1.000.000 TL'ye bir makine alımı yapmıştır.

Makine alımına ilişkin yapılacak kayıt;

1	MAKİNELER HS.	1.000.000	
	BANKALAR HS.		1.000.000

X Anonim Şirketi makinenin gümrükten geçişi sırasında 100.000 TL gümrük vergisi ödemiştir. Ödenen gümrük vergisi 213 sayılı Vergi Usul Kanunu md. 262 kapsamında makinenin maliyetine dahil edilmekte olup, buna ilişkin kayıt aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

2	MAKİNELER HS.	100.000	
	BANKALAR HS.		100.000

X Anonim şirketi bu ithalatın ardından, yatırım teşvik belgesi kapsamında, 2012 yılında yürürlüğe giren karara dayanarak makine ve teçhizatın ithaline ilişkin gümrük vergisinden muaf tutulmuş ve tutar işletmeye iade edilmiştir.

İlgili tutar sermaye yaklaşımı yöntemine istinaden makinenin maliyetinden çıkarılmaktadır. “Sermaye yaklaşımı’na” göre yapılacak kayıt;

3	BANKA HS.	100.000	
	MAKİNELER HS.		100.000

“Sermaye yaklaşımı’nın” mali tablolara yansımaları aşağıdaki şekilde olacaktır;

AKTİF	BİLANÇO	PASİF	<u>GELİR TABLOSU</u>
1-DÖNEN VARLIKLAR			SERMAYE YAKLAŞIMINDA GELİR TABLOSUNDA RAPORLANACAK BİR TUTAR YOKTUR
2-DURAN VARLIKLAR MAKİNE 1.000.000			

İlgili tutar gelir yaklaşımı yöntemine göre, dönem geliri sayılmakta ve gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir.

“Gelir yaklaşımı’na” göre yapılacak kayıt;

4	BANKA HS.	100.000	
	GELİR-KAR HS.		100.000

“Gelir yaklaşımı’nın” mali tablolara yansımaları aşağıdaki şekilde olacaktır;

AKTİF	BİLANÇO	PASİF	<u>GELİR TABLOSU</u>
3- DÖNEN VARLIKLAR			GELİR - KÂR 100.000
4- DURAN VARLIKLAR MAKİNE 1.100.000			

Uygulama 2 - Gider teşvikine ilişkin örnek

X işletmesi, faaliyet alanı ile ilgili yurtdışında yapılmakta olan bir fuara başvuru yapmış ve fuar katılım ücreti olarak 20.000 TL ödemiştir.

İlgili fuar katılım ücretinin muhasebeleştirilmesi aşağıdaki şekilde yapılmaktadır;

1	GİDER HS.	20.000	
	BANKA HS.		20.000

Küçük ve orta ölçekli işletme tanımlarına uyan işletmelere çeşitli hizmet ve destekler yatırım ve teşvik kapsamında verilmektedir. Buna ilişkin bir örnek olarak, X işletmesinin KOSGEB'e Fuar Destek başvurusu yaptığı ve bu destek karşılığında fuar katılım ücretini teşvik olarak geri aldığını varsayarak işletmenin yapacağı kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

İlgili fuar destek teşvik kaydının muhasebeleştirilmesi aşağıdaki şekilde yapılmaktadır;

2	BANKA HS.	20.000	
	GELİR HS.		20.000

Teşvik kaydının muhasebeleştirilmesinde Gider Hesabının kapatılmasına ilişkin uygulamalara da rastlanmakta olup; ilgili gider hesabının mahsup yapılarak kapatılmaması, teşvikin gelir olarak kayıtlara alınması tam açıklama kavramının özüne daha uygun görünmektedir.

TMS 20 standardında, teşviklerin sunumu açısından iki yöntem önerilmiştir (URL 3). Brüt yönteme göre teşvik, teşviki elde etmek amacıyla harcanan ilişkili giderlerden ayrı hesaplarda

muhasebeleştirilir. Net yöntemde ise, ilişkili giderleri azaltıcı bir unsur olarak, gider hesaplarıyla netleştirilir. Standart iki yöntemi kabul etse de, TMS1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardında “Varlıklar ve borçlar ve gelir ve giderler, başka bir standart veya yorum öngörmediği sürece, mahsup edilmemelidir” hükmü yer almaktadır (URL 4).

İlgili fuar destek teşviki yapı itibari ile bir gelir teşviki olmakta ve gelir yaklaşımına göre muhasebeleştirilmekte olup, ilgili örneğe ilişkin sermaye yaklaşımına göre kayıt yapılamamaktadır.

“Gelir yaklaşımı’nın” mali tablolara yansımaları aşağıdaki şekilde olacaktır;

AKTİF	BİLANÇO	PASİF
İLGİLİ TEŞVİK, GELİRE YÖNELİK BİR TEŞVİK OLDUĞU İÇİN MUHTEVİYATI GEREĞİ BİLANÇO İLE İLİŞKİLENDİRİLEMEMEKTEDİR.		<u>GELİR TABLOSU</u> GELİR - KÂR 20.000

Sonuç

Her geçen gün rekabetin arttığı günümüzde işletmeler rekabet avantajı sağlayabilmek için satış gelirlerini etkilemez duruma gelmekte, rekabet edebilmek ve karlılıklarını artırmak amacıyla gider kalemlerini kontrol etme çalışmalarına yönelmektedirler. En önemli gider kalemlerinden biri olan vergilerin devlet tarafından teşvik edilerek işletme maliyetlerinin arasından çıkarılması işletmelerin rekabet gücü ve karlılığını olumlu yönde etkilemektedir. Her işletme ana sözleşmede yazılı olan ortak sayısının bir fazlasını varsayarak kar planlaması yapmalıdır. Bu noktada bir fazla sayılan unsur devlet olarak düşünülmeli ve devletin kazancı vergiler olarak göz önüne alınmalıdır. Her işletme yönetimi kazanca yönelik planlamalar yaparken vergi karşılıklarını ayırmakta, kalan net tutar üzerinden planlamalar yapmaktadır. Devlet yardımları ve teşvikleri bu plan ve bütçeleme sürecine olumlu etki etmektedir.

TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardında da belirtildiği üzere işletmeler üzerinde önemli etkisi bulunan teşviklerin muhasebeleştirilmesinde iki farklı yaklaşım söz konusudur (URL 3). Bu yaklaşımlardan sermaye yaklaşımı yönteminde, teşvike dair etkilerin sadece bilanço da takip edilmesi öngörülmekte, konunun tamamen vergi dışında bırakılmasına yönelik olarak muhasebe kayıtları söz konusu olmakta iken; gelir yaklaşımında ise, teşvik gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir. Başka bir ifadeyle gelir yaklaşımında, devlet vermiş olduğu teşvik üzerinden de vergi talep edebilmektedir.

Standardın amacı, vergisel anlamda işletmeleri desteklemek ve vergi avantajları sunmak olduğu olarak belirtildiği düşünülürse, İşletmelerin sermaye yaklaşımını kullanmaları, vergisel anlamda daha kazançlı bir duruma gelmelerini sağlamaktadır. Ancak ülkemizde, Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu 07.02.2008 tarih ve B.07.01.GIB.0.07.31/3185-186 sayılı görüş yazısına göre (Maliye Bakanlığı 07.02.2008 tarih ve B.07.01.GIB.0.07.31/3185-186 sayılı görüş yazısı, TÜRMOB gelen evrak tarihi: 11/02/2008 sayısı:2319) teşvik ve yardımların muhasebeleştirilmesinde gelir yaklaşımının kullanılmasını öngördüğünü düşünürsek, ülkemizde devlet teşviklerinden de vergi talep edildiği görüşüne ulaşılmaktadır.

Kaynaklar

- [1] *Devlet Yardımlarının Açıklanması* (2005), Resmi Gazete: 25983.
- [2] Ersan, A., (2012). *Yatırımlarda Devlet Teşvikleri*, S.20, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, Yayın No:2011-18, İstanbul.
- [3] Gülmez, M. ve Yalman, İ. N., (2010). Yatırım teşviklerinin bölgesel kalkınmaya etkileri: Sivas İli örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Erzurum, 2:24, 236.
- [4] İncekara, A., (1995). *Türkiye'de Teşvik Sistemi*, S.9, *İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1995/10*, İstanbul.
- [5] Karabınar, S., Gençoğlu, Ü.G., Özerhan, Y., (2013). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları*, Sakarya Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- [6] *KOSGEB Kanunu* (1990), Kanun No:3624, Resmi Gazete: 20498.

- Tekin, A., (2006). Vergi teşvikleri ve ekonomik etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:16, 302.
- [7] *Vergi Usul Kanunu* (1961), Kanun No: 213, Resmi Gazete: 10703 - 10705.
- [8] Yarar, R. ve Demir, Y., (2012). “Bölgesel kalkınma ve yatırım teşvikleri: Tokat İlinde bir uygulama”, S.121, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:39.
- [9] *Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar*, (2012), Resmi Gazete: 28328.
- [10] Zeytinoğlu, E. (2015). Devlet teşvik ve yardımlarının TMS 20 kapsamında muhasebeleştirilmesine yönelik değerlendirmeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya, 45, 176.
-

İnternet kaynakları

- [11] URL1- <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619.htm> (Erişim Tarihi: 20.03.2017)
- [12] URL2- <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101.htm> (Erişim Tarihi: 21.04.2017)
- [13] URL3- <http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS20.pdf> (Erişim Tarihi: 12.03.2017)
- [14] URL4- <http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS1.pdf> (Erişim Tarihi: 10.02.2017)

Genç yetişkinlerde çocukluk çağı istismarına bağlı madde kullanımı

Gülden İREVÜL*

Geliş tarihi / Received: 23.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 27.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 07.03.2017

Özet

Çocuk istismarı geniş perspektifte değerlendirilmesi gereken çok disiplinli bir konudur. Çeşitli toplumlarda ve kültürlerde farklı şekillerde algılanmaktadır. Bu kavram toplumda insana verilen değer ile yakından ilişkilidir. Çocuk istismarı, belli zaman kesitinde, bir yetişkin tarafından çocuğun uygunsuz davranışa maruz bırakılmasıdır. Bunlar, çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğüne zarar veren davranışlardır. Çocuk istismarı; fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismarın yanı sıra çocuğun ihmali de kapsar. Alkol ve madde bağımlılığı da çocuk istismarı ve kötü muamelenin önemli bir etmenidir. Yapılan birçok araştırmada, çocuk istismarının madde kullanımı ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: *İstismar, çocuk istismarı, madde bağımlılığı, madde kullanımı.*

The relation of childhood abuse on substance usage at young adults

Abstract

Child abuse is a multidisciplinary subject that has to be evaluated from a wide perspective. Child abuse can be perceived differently in societies and cultures. This concept is in direct relation with the value given to

---

* Adres: Yıldırım Mahallesi, Sümbül Sokak, C Blok, No:17/9 Bayrampaşa-İSTANBUL, Tel: 05336870069, E-mail: irevul.gulden@gmail.com

humanbeings. Child abuse is an exposure to inappropriate behaviours of adults within a certain amount of time. These inappropriate behaviours may damage a child's psychological and physical unity. Child abuse not only includes a child's physical, emotional, sexual and economic abuse but also includes neglect of the child as well. Alcohol and substance abuses are important notion of child abuse and assault. Previous research has shown that child abuse is related to substance abuse.

Keywords: *Abuse, child abuse, substance abuse, substance use*

Giriş

Çocuk istismarı, nedenlerinin oldukça karmaşık ve sonuçlarının da ciddi boyutlara ulaşabildiği ve hem hukuki hem tıbbi, aynı zamanda da psikolojik ve sosyal kapsamlı olan kritik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Halen yeterli derecede kayıtların olmamasına rağmen çocuklarla ilgili şiddet olaylarına çoğu ülkelerde çok sık olarak görülmektedir. Tüm dünyada nedenleri ve sonuçlarıyla önemli bir sorun olarak ortaya çıkan çocuk istismarı olgusu, her yerde olduğu gibi ülkemizde de yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Diğer taraftan madde bağımlılığı ve istismara maruz kalmış bireylerin maddelerin kötüye kullanımına yönelmeleri ciddiye alınması gereken bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada ele alınmak istenen konu, 22-30 yaş aralığındaki genç yetişkinlerde çocukluk çağı istismarının madde kullanımına etkisini belirlemektir.

Çocuk istismarı kavramsal olarak disiplinler arası bir olgu olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla çeşitli araştırmacılar tarafından değişik biçimlerde ele alınmaktadır. Kavrama sağlık alanında tıbbi açıdan yaklaşılmakta ve bedensel bozukluklar incelenmektedir. Sosyal olguları inceleyen araştırmacılar da çocuk istismarı durumuna onların bakımlarıyla yükümlü sistemlerin yanı sıra bireylerin tutum ve davranışları yönünden değerlendirmektedir.

Birçok çalışmada çocuklukta olumsuz yaşantılarla erişkin yaşamdaki değişik ruhsal bozuklukların ilişkisine değinilmiş, bu kişilerin depresyon, cinsel ilişki korkuları, panik bozukluğu, alkol ve madde kötüye kullanımı, intihar gibi ruhsal sorunlara daha yüksek

eğilimlerinin olduğu, kişilerarası ilişkilerinde de daha duyarlı, çekingen, öz güvenden yoksun, şüpheli bir tutum gösterdikleri bildirilmiştir. Üniversitede okuyan öğrencilerle yapılan bir çalışmada ise çocukluk dönemlerine yönelik istismar ve taciz yaşantılarının depresyon semptomları düzeylerini etkilediği görülmüştür. Çocukluk çağındaki örselenme yaşantıları arttıkça depresif belirti düzeylerinde de artma görülmektedir (Bostancı ve ark., 2006). Bunun yanı sıra bu çocukların istismarı genellikle uzun süreli olmakta ve negatif sonuçlar doğurmaktadır (URL 1).

Araştırmalara göre alkol ve madde kötüye kullanım bağımlılığında çocukluk çağı kötüye kullanımına genel nüfusa oranla daha sık rastlanmakta ve yaygınlık oranı yüzde 30-60 arasında olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan çocukluk çağı istismarı, kişilik bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve madde bağımlılığı için eğilimi arttıran unsur olarak kabul edilmektedir (Kural ve ark., 2005).

Çocuklukta yaşanan travmalar sonucunda ortaya çıkabilen madde bağımlılığı, mücadele edilmesi güç olan ve önlemler alınmadığı takdirde, ayrıca tedavisinde gecikme olması durumunda, insan yaşamına mal olabilen bir hastalıktır. Madde bağımlısı birey, kullandığı maddenin psiko-aktif etkisini tekrar yaşayabilmek bulunamamasının ortaya çıkardığı sıkıntıları ortadan kaldırmak için devamlı olarak veya dönemsel bir şekilde madde kullanma isteği hisseder.

Çocuk istismarı ve madde bağımlılığı konuları hakkında yapılan çalışmalarda ilgili hususlar çeşitli değişkenler bağlamında araştırılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılmak istenen, bu konularda gerçekleştirilen akademik çalışmaların değerlendirmesini yaparak, çocuklukta yaşanan istismar vakalarının madde kullanma alışkanlıklarıyla ilgisini ortaya koymak ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalara katkıda bulunarak bu önemli konularda bir farkındalık yaratmaktır.

Araştırmanın varsayımları;

- a) Kullanılacak istatistiksel yöntemlerle analizlerin yeterli düzeyde ve geçerli oldukları varsayılmaktadır.
- b) Araştırmaya katılan deneklerin anketteki önermeleri yansız ve doğru olarak yanıtlayacakları varsayılmıştır.
- c) Veri toplama araçlarındaki soruların konuya açıklık getirecek yeterlilikte olacağı kabul edilmektedir.
- d) Anket gönüllü kişilere uygulanacaktır.

Araştırmanın sınırlılıkları;

- a) Araştırmanın literatür kısmı yayımlanmış kaynaklardan elde edilenlerle sınırlandırılacaktır.
- b) Araştırma bulguları ankette yer alan maddelerle sınırlı olacaktır.

İstismar

İstismarla ihmalin anlamsal olarak farklı oldukları söylenebilir. İhmal, bir çocuğun bakımını üstlenen kişiler tarafından öz bakım ve koruma gibi denetimleri kapsayan sorumlulukları yerine getirememeleridir. İstismar ise çocuğun bakımından sorumlu olan bireylerce bakım ve koruma gibi kontrolleri içeren yükümlülüklerin yerine getirememelerini açıklar (Yenibaş ve ark., 2007).

İstismar kavramı değişik alanlarda, çeşitli araştırmacılar tarafından farklı yönlerden incelenerek değerlendirilmektedir. Sözelimi sağlık çalışanları tıbbi açıdan ele almakta, yaralanma ya da vücutta ortaya çıkan bozuklukları değerlendirmektedir. Sosyal alanlar, aile veya çocuğun her türlü bakımından sorumlu olan sistemler ve bireylerle bunların tutum ve davranışları, istismar olayını hangi ölçüde katkıda bulunduğu konusuna eğilmektedir. Hukuk alanındaki çalışanlar ve güvenlikten sorumlu olan görevliler ise istismar olayında suç veya masumluk kanıtlarıyla ilgilenmektedirler (Polat, 2007).

İstismar türleri

Çocuk istismarı, geniş anlamda, belirli zaman diliminde bir yetişkin tarafından çocuğun ait olduğu kültür kapsamında kabullenilmeyen bir davranışa uğraması biçiminde ele alınabilir.

Polat (2007) ocuk istismarını; çocuğa yönelik fiziksel, cinsel, duygusal Şiddet uygulanması ve çocuğun ihmali olarak dört ana baŐlıkta deęerlendirmiŐtir. Yıldız (2007) ocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozucu davranışların tümünü ocuk istismarı olarak tanımlanmakta ve başlıca istismar türlerini dört boyutta ele almaktadır. Bunların; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ekonomik istismar olduklarını belirterek ekonomik istismar boyutunu ayrıca ele alarak konuya dikkatleri çekmiŐtir. Bu bölümde ocuk istismarı; fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve ocuk ihmali olarak değerlendirilecektir.

Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, çocuğun fiziksel zarar görmesiyle ortaya çıkar. Fiziksel istismar, yetişkin tarafından yapılan sürekli ve sistemli bir davranıŐ biçimidir (Kulaksızoğlu, 2001). On sekiz yaşından küçük çocuğun ebeveyni veya bakımından sorumlu bir diğer kişi tarafından sağlığına hasar verecek Şekilde fiziksel zarar verilmesi, yaralanması veya bu riski taŐımasıdır (Taner ve ark., 2004). Sözel cezalandırma ise; azar, bağırma çağırma, hakaret, beddua etme gibi sözlü uyarıları kapsar. Fiziksel cezalandırma yöntemleri ise hafif, sadece ağrı oluşturan uyarılardan hayati tehlike yaratabilecek boyutlarda ağır Şiddet davranışlarına kadar geniş bir alanda ortaya çıkabilmektedir (Şimşek ve ark., 2004).

Duygusal istismar

Duygusal istismara ilişkin en kapsamlı tanım Dünya Sağlık rgt (DSÖ) tarafından yapılmıştır. DSÖ'ye göre duygusal istismar; çocuğa gelişimine uygun ve gelişimini her yönden destekleyecek sosyal ya da öğrenme çevresinin sağlanmamasıdır. Duygusal istismar kapsamında çocuğa birincil bağlanma figürünün sunulmaması nedeniyle çocukların; yaşanan toplumsal yapıya uyum, sahip olunan potansiyeli gerçekleŐtirebilme, tutarlı ve bütüncül olma gibi davranışlar sergilemesi sekteye uğramaktadır. Bunlara ek olarak çocuklar; duygusal ve sosyal anlamda beklenen kazanımları edinme noktasında baŐarısız olmaktadırlar. Duygusal istismar niteliği taşıyan bir diğer eylem ise çocuğun sağlığına, fiziksel, zihinsel, manevi,

ahlaki veya sosyal gelişimine zarar veren ya da zarar verme ihtimali yüksek davranışların çocuğa uygulanmasıdır (URL2).

Cinsel istismar

DSM-V Tanı Ölçütleri El Kitabı'na göre çocuk istismarcıları, bireyin ergenlik çağına girmemiş çocuklarla cinsel ilişkide bulunmaya ilişkin olarak cinsel fantezilerin, dürtü ve davranışların tekrarlanarak oluşması olarak ele alınmaktadır. Kişinin bu davranışlarının, açık bir sıkıntı ya da kişiler arası ilişkilerde zorluk ortaya çıkarması durumunda pedofilik bozukluk biçiminde tanılanabilir (Anonim, 2013).

Ekonomik istismar

Ekonomik istismar, çocuğun gelişmesini engelleyen, haklarını ihlal edici işlerde veya düşük ücretli işgücü olarak çalıştırılmasıdır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluğun yaygınlaşması, kırdan kente göç ve dolayısıyla oluşan sosyoekonomik sorunlar, kaçak işçiliğin artış göstermesi, çocuk işgücünün ucuzluğu ve işverenlerin özellikle ucuz işgücünü tercih etmesiyle iş yaşamına sürüklenen çocuk sorunu ortaya çıkmaktadır (Pala, 2011).

Çocuk istismarının yetişkinlikteki etkileri

Yıllarca psikoanalitik, psikoterapötik ve genel psikiyatrik bakış açısından yapılan deneysel gözlemler, çocuklukta kötü muamelenin yetişkinlikte uzun süreli sonuçları olduğunu göstermektedir (Cohen ve ark., 2001).

Olumsuz davranışlarla yetişen çocukların gelecekte daha düşük akademik performans, ergenlikte gebelik, madde kötüye kullanımı, tekrar kurban durumuna düşme ve daha yüksek sağlık harcamalarına neden olma gibi durumlar yaşadığı saptanmıştır (Arias, 2004). Yakın zamanda yapılan birçok klinik ve epidemiyolojik çalışma bu bulguları desteklemekte ve aynı zamanda temel ve klinik nörobilimdeki gelişmeler patogenezin olası mekanizmalarına daha yakından bakmaya olanak sağlamaktadır (Mello ve ark., 2009).

Madde bağımlılığı kavramı

Madde bağımlılığı, mücadele edilmesi gc olan ve önlemler alınmadığı takdirde, ayrıca tedavisinde gecikme olması durumunda, insan yaşamına mal olabilen bir hastalıktır. Böyle vahim sonuçları olan bir sorunun önlenmesi ve tedavisi aşamasında, tek tek her bir kişiye, aileye, topluma, sivil toplum kuruluşlarına, devletlere ve uluslararası kuruluşlara büyük sorumluluklar düşmektedir. Her bir insanın hayatının önemli olduğu, insanın değerli bir varlık olduğu, insanın değerinin farkında olma bilinciyle hareket edilmesi, sorunun kalıcı olarak çözüme kavuşması için vazgeçilmez unsurlardır.

Geleneksel olarak, bağımlılık, kişinin aldığı maddeye verdiği bir tepki yani bu maddeye fizyolojik adaptasyon süreci olarak kabul edilmiştir ve kişinin bu maddeyi almadığında bağımlılık krizi yaşayacağı dşnlmştir. Bağımlılığın bir madde kullanımı sonucu ortaya çıktığı inancı günümüzde de geçerlidir. Bağımlılık, bu açıdan, bir maddenin kompülsif ve karşı konulamaz şekilde kullanımı sonucunda ortaya çıkan fiziksel bağımlılık hali olarak ifade edilmektedir. Ancak günümüzde bağımlılık bu dar tanımından sıyrılarak, belirli bir objeye ilişkin istek ve kompülsif davranış gibi çeşitli semptomları içeren bir *sendrom* olarak tanımlanabilmektedir. Bu yönüyle bağımlılık, haz içeren çeşitli eylemlere yönelik olabilmektedir ve bu kapsamda kumar, internet, seks ya da yiyecek bağımlılığı ele alınabilmektedir (Preyde ve Adams, 2008).

Uygulama

Çalışmanın uygulama bölümü araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu haricinde iki bölümden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan çocukluk ağı Travma leği soru formu şar ve ark., (2012) tarafından Türkçe' ye uyarlanmış ve geçerlilik ve güvenirliliği kanıtlanmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan Bağımlı Profili İndeksi ise Ögel ve ark., (2012), tarafından geliştirilmiş, geçerliliği ve güvenirliliği kanıtlanmıştır.

Evren ve örneklem

Araştırmanın evreni deney ve kontrol grubu için İzmir ilidir. Araştırmanın deney grubu İzmir, Yenişehir semti Tenekeli mahallede rastgele seçilen bireylerin gönüllü katılımları ile gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubu ise 9 Eylül Üniversitesi kampüsünde rastgele seçilen bireylerin gönüllü katılımları ile gerçekleşmiştir. Deney grubu oluşturulurken Yenişehir semti Tenekeli mahallenin seçilmesinin sebebi ortalama 15.000 kişinin ikamet ettiği mahallede uyuşturucu kullanımının yaygın olduğunun belirtilmesidir. Deney grubu ve kontrol grubu 300 kişiden oluşmaktadır. Tamamen gönüllülük esasına dayanan katılım için özellikle deney grubunda okur yazarlık oranı düşük olması sebebiyle araştırmacı tarafından anket formları okunarak katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda doldurulmuştur.

Bulgular ve yorum

22-30 yaş aralığında yer alan genç yetişkinlerin çocukluk çağı istismarının madde kullanımına etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, 51'i kadın ve 249'u erkek olarak toplamda 300 katılımcı ile görüşülmüştür. Elde edilen bulgulara göre bireylerin büyük bir çoğunluğu boşanmış ya dul konumunda yer almaktadır, hedef kitlenin geri kalanı ise evlidir, bekar statüsünde olan katılımcı ise bulunmamaktadır. Katılımcıların eğitim durumları değerlendirildiğinde büyük bir bölümünün ilköğretim eğitiminden geçtikleri görülmektedir. Bu kişilerin aylık gelirlerinin ise 500-1500 TL civarında düşük gelir düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Büyük bir bölümünün sürekli olarak iş değiştirdiği, önemli bir kesimin de hiç çalışmamış olduğu belirlenmiştir. Sabit bir işe sahip olanların ise yüzde 28 dolayında olduğu gözlemlenmektedir.

Yetiştirilme tarzının yaşam sorunlarıyla mücadelede katkısı olduğunu düşünenlerin önemli bir oran teşkil etmesine karşın bu yönde düşünmeyenlerin de yaklaşık bir oranı oluşturdukları görülmektedir. Aile bağlarının zayıf olduğunu belirten katılımcıların genel olarak çekirdek ailede yetiştikleri (% 63) ve parçalanmış aile yapısına sahip olanların ise önemli bir oranı teşkil ettiği (% 37) belirlenmiştir.

Anne tutumlarının ilgisiz ve otoriter olduğunu ifade eden katılımcıların, benzer şekilde babalarının da sert ve otoriter bir kişilik yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çocukluklarında ilgisiz büyüdükleri (% 93), dolayısıyla çocukluk döneminde de az kontrol altında büyütüldükleri ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan katılımcıların yarısına yakın bir bölümünün ruhsal bir sorun ya da hastalık nedeniyle tedavi gördükleri, diğerlerinin ise görmediği belirlenmiştir. Katılımcıların tamamının ise madde bağımlısı olduğu, kullanılan maddelerin ise sırasıyla esrar, sigara, alkol ve hap olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen verilere göre erkeklerin alkol, sigara, esrar ve bonzai maddelerini, kadınların ise nevrotil, lyrica ve xanax maddelerini tükettikleri belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre madde kullanımı bireyleri fiziksel, psikolojik ve ekonomik yönden de etkilemektedir. Ayrıca bu durum sosyal ilişkilere de yansımakta, arkadaş ve diğer insanlarla olan ilişkileri de olumsuz yönde etkilemektedir. Madde kullanımı nedeniyle kavga, kaza, istenmeyen cinsel ilişki ve cinsel yolla bulaşan hastalık gibi sorunlar da bazen yaşanmaktadır. Kimi zaman da maddeyle yakalanma, karakola düşme sorunları da söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra gündüz saatlerinde de neredeyse her zaman madde kullanıldığı, kullanmayı istememesine karşın yine de maddeyi bazen kullandıkları görülmektedir. Bu durumda ailenin ise aile ya da yakın çevrenin konuya ilişkin kaygıları taşıdığı, buna karşın kullanıcıların madde kullanımının kendisini iyi hissetmesine neden olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Madde kullanımını için güçlü bir arzu ve dürtü hisseden bireyler, direnmenin ya da kullanmanın her zaman için zor olduğu ancak bazen bunun sorun yarattığını dolayısıyla kullanımda tamamen bırakma ya da azaltmayı bazen düşünmektedirler. Bunu da, maddenin kullanılmasının bırakılması veya azaltılmasının önemli olmadığı yargısından anlayabiliriz. Deney grubunun bağımlılık profil indeksine göre; % 90 oranında madde kullanım özellikleri, % 60 oranında bağımlılık tanı ltleri belirlenebilmektedir. Ayrıca, % 100 oranında madde kullanmanın yaşamlarına etkisi olduğu ve

madde kullanmak için şiddetli istekleri ortalama sıklıkta ortaya çıktığı görülerek ve madde kullanmayı bırakma motivasyonlarının yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, 300 kişilik deney örneklem grubundan en fazla 210 kişinin (% 70), $9 \leq \text{puan} \leq 121$ aralığında 85 puan ile BAPİ ölçeğinde bağımlılığı olduğu gözlemlenmektedir. Elde edilen bulgulara göre madde bağımlılığı olanların çocukluk çağı travma ölçeğine ve bağımlılık profil indeksine göre verdikleri yanıtların birbirleri ile ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre çocukluk çağı travma ölçeğinin bağımlılık profil indeksi ile arasında pozitif yönlü, doğru orantılı bir ilişkinin varlığından söz edebiliriz. Çocukluk çağında travma yaşamış bir madde bağımlısının bağımlılık profil indeksi verileri bağımlı tarafından doğrulanmaktadır. Diğer taraftan çocukluk çağında duygusal, fiziksel ve cinsel istismar travması yaşamış olan madde bağımlısı katılımcının; madde kullanmasının yaşamına etkisi, duyduğu şiddetli istek ile madde kullanmayı bırakma motivasyonu alt ölçeklerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Sonuç

Madde bağımlılığı ve çocuğa kötü muamele arasındaki ilişkinin tablosunun tam olarak çıkarılamayacağı öne sürülmekle birlikte, son yıllarda birçok çalışma ruhsal bozukluklarda çocukluk yaşantılarına odaklanmış, çocukluktaki taciz ve istismar yaşantılarının erişkinlikte madde kötüye kullanımına neden olabileceği de gösterilmiştir. Madde kötüye kullanımı ve madde bağımlılığı durumlarında aileyle ilgili risk faktörleri arasında, ailede sevgi duygusunun yer almayışı, aile ilişkilerinin düşmanlığa dayalı, nefret dolu ve kesintili olarak yaşanıyor oluşu, aile fertlerinin madde bağımlısı olması ya da kötüye kullanımı, anne ve babaların ilgisizliği, izin vermede aşırılığa kaçma, reddetmeleri, ihmal etmeleri önde gelen risk faktörleri olarak kendini göstermektedir. Böyle bir aile atmosferi içinde yaşayan çocukların ve adolesanların normal, sevgiye dayalı, şefkatin yer aldığı reddedici değil kabullenici özelliklere sahip sağlıklı aile çevresi içinde büyüyen ve gelişen çocuklara göre madde kötüye kullanımı açısından daha çok risk taşıdıkları söylenebilir. Çocuğa kötü muamelenin önemli etmenleri olan alkol ve madde bağımlılığı önemli ve yaygın

sorunların başında gelir. Çocuk ile bağımlı ebeveyn ilişkilerine yönelik gözlemler sonucu bağımlıları çocukları anlamaktan uzak, çocuklarıyla ilgili kararlar almada sorumsuz ve çocuklarına gerekli ilgiyi sağlamakta yetersiz oldukları görülmektedir. Önemli olan, madde bağımlısı olan ve kullanan kişilerin bunu bırakması ve daha sonra tekrar bu maddeleri kullanmaya başlama isteğinin önüne geçilmesidir. Bunun yanı sıra, madde kullanımı ile oluşan zararların önlenmesidir.

Kaynaklar

- [1] Anonim (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*, Amerikan Psikiyatri Birliğı (Çev. E. Köroğlu), Ankara: HYB Yayıncılık.
- [2] Arias, I., (2004). The legacy of child maltreatment: long-term health consequences for women, *Journal of Women's Health*, 13 (5): 468-473.
- [3] Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş., (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *New Symposium Journal*, 44 (2): 100-106.
- [4] Cohen, P., Brown, J. and Smaile, E., (2001). Child abuse and neglect and the development of mental disorders in the general population. *Development and Psychopathology*, 13 (4): 981-999.
- [5] Kulaksızoğlu, A., (2001). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 191.
- [6] Kural, S., Evren, C. ve Çakmak, D., (2005). Alkol/madde bağımlılığında kişilik bozukluğu ek tanısının diğeri 1. eksen tanıları ve çocukluk çağı kötüye kullanımı ve ihmali ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 6: 9-18.
- [7] Şar, V., Öztürk, E., İkikardeş, E., (2012). Türkiye klinikleri. *Journal of Medical Science*, 12;32(4), 1057.
- [8] Ögel, K., Karadağ, F., Evren, C., Gürol, D.T., (2012). *Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) Uygulama Rehberi*, Yeniden Yayınları. İstanbul., 19-20.
- [9] Mello, M.F., Faria, A.A., Mello, A.F., Carpenter, L.L.,

- Tyrka, A.R., Price, L.H., (2009). Childhood Maltreatment and Adult Psychopathology: Pathways to Hypothalamic-Pituitary-Adrenal Axis Dysfunction. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 31 (2): 41-48.
- [10] Pala, B., (2011). *Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri*, Tıpta Uzmanlık Tezi, s.30 Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [11] Polat, O., (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 18.
- [12] Preyde M., Adams, G., (2008). Foundations of Addictive Problems: Developmental, Social and Neurobiological Factors. C.A. Essau (Ed), in *Adolescent Addiction: Epidemiology, Assessment and Treatment*, USA: Elsevier. Pp. 3-17.
- [13] Şimşek, F., Ulukol, B. ve Bingöler, B., (2004). Çocuk istismarına disiplin penceresinden bakış. *Adli Bilimler Dergisi*, 3 (1): 47-52.
- [14] Taner, Y. ve Gökler, B., (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35: 82-86
- [15] Yenibaş, R. ve Şirin, A., (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [16] Yıldız, S. (2007). *İlköğretim II. Kademesindeki Çocuklara Yönelik İstismarın Ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Yönünden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 25.

İnternet kaynakları

- [17] URL1- Thomas, JN. (1995). “Dimensions and Critical Issues of Child Maltreatment in the African American Community: Causation, Consequences and Prospects” Department of Health and Human Services, Office of Minority Health, <http://www.idvaac.org/conferences/proceedings/1995/part3.pdf>, Erişim tarihi: 02.05.2016.
- [18] URL2- WHO. (2002). “World Report on Violence and Health” Child Abuse and Neglect by Parents and Other

Caregivers, (Ed. E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi and R. Lozano), World Health Organization, Geneva. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/full_en.pdf, Erişim tarihi: 04.06.2016.

Gıda kaynaklı viruslar

Farouk GHALYOUN*¹, Ayla ÜNVER ALÇAY²

Geliş tarihi / Received: 25.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 27.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 07.03.2017

Özet

Gıda kaynaklı enterik viruslar, özellikle çocuklar, yaşlılar ve immünitesi zayıflanmış olan bireylerde ishal, gastroenterit ve bazen de şiddetli akut hastalıklara ve hatta ölüme neden olabilen dünya çapında başlıca sağlık risklerinden biri sayılmaktadırlar. Noroviruslar gıda kaynaklı gastroenterit salgınlarında başlıca grup olarak tanınmakta, ancak insan ve hayvandan elde edilen diğer bazı viruslar da gıda vasıtasıyla aktarılabilir. Son zamanlarda gıda kaynaklı hastalıklarda virusların artan önemine dayanılarak, gelecek yıllarda gıda virolojisi alanının çabuk gelişmesi beklenilmektedir. Bu makalede bazı önemli gıda kaynaklı viruslar (Hepatit A virusu (HAV), norovirus, rotavirus, adenovirus, enterovirus ve astrovirus) ve önemi, ayrıca Dünya'daki yaygınlığı ve bu virusların başlıca bulaşma yolları konu edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gıda kaynaklı viruslar, enterik viruslar, virus kontaminasyonu.

Foodborne viruses

Abstract

Foodborne enteric viruses which may cause diarrhea, gastroenteritis and in some cases severe acute disease and even death (especially amongst children, elderly and immune compromised individuals) are considered one of the main health risks worldwide. Noroviruses are the

*¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi - Fen Bilimler Enstitüsü - Gıda Güvenliği Bölümü, İstanbul, E-mail: faroukghalyoun@stu.aydin.edu.tr

*² Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, ABMYO, Gıda Teknolojisi Programı, E-mail: aylaalcaay@aydin.edu.tr

major group identified in food-borne outbreaks of gastroenteritis, but other humanderived and possibly animal-derived viruses can also be transmitted via food. Given the recent recognition of the significance of viruses in food-borne disease and the development of methods for virus detection, it appears that food virology as a field is poised to rapidly grow in the coming years. In this article information will be given about some of the most important foodborne viruses (Hepatitis A virus (HAV), Norovirus, Rotavirus, Adenovirus, Enterovirus and Astrovirus) and their characteristics. Furthermore, the viruses' main transmission routes will also be discussed.

Keywords: Foodborne viruses, enteric viruses, virus contamination.

Giriş

Gıda ve çevre virolojisi, su, atık su, toprak, hava, fomitler veya gıda ile aktarılan viruslarla ilgilenmektedir (Bidawid ve ark., 2009). Enfekte olan insanlar büyük miktarlarda patojenik virusları saçmakta; hayvan ve bitkiler de yüksek virus yükü taşıyabilmektedir (Breitbart ve ark., 2003; Zhang ve ark., 2006; de Roda ve Bartam, 2008). Dışkı-ağız yoluyla aktarılan viruslar genel olarak zarfsızdırlar ve çevrede oldukça dengelidirler (Rzezuthka ve Cook, 2004).

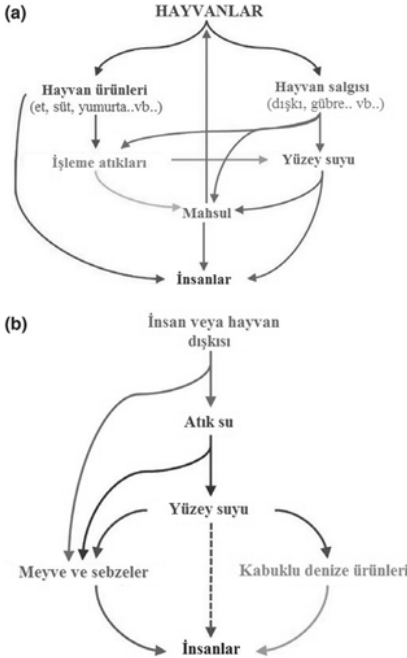
Günümüzün atık su arıtım metodları bu tür virusları her zaman etkin bir şekilde elimine edememektedir (Vantarakis ve Papapetropoulou, 1999; Thompson ve ark., 2003; Van Heerden ve ark., 2003). Bunun sonucu olarak hem işlenmiş hem de işlenmemiş kanalizasyon suyu virus kontaminasyonuna yol açmaktadır (Rodriguez-Lazaro ve ark., 2011). Bununla beraber, insan ve hayvanlar çevreyi direkt olarak kontamine edebilirler. Sonuç olarak deniz ve kıyı suları, nehir ve diğer yüzey suları, yeraltı sularının viral kontaminasyonu ve sulanan sebze ve meyvelerin kontaminasyonu, patojen virusların insan ve hayvan popülasyonuna yeniden giriş riskine yol açmaktadır (Muscillo ve ark., 1997; Koopmans ve ark., 2002; La Rosa ve ark., 2007). İnsanların, norovirus gibi, çevredeki patojenik virusların düşük miktarlarına bile maruz kalması enfeksiyon ve hastalığa neden olabilmektedir (Lindesmith ve ark., 2003; Teunis ve ark., 2008). Çocukları, yaşlıları, hamileleri ve HIV/AIDS virusu ile enfekte olan kişileri kapsayan immün sistemi zayıflamış olan bireyler, bahsedilen enfeksiyonlara daha dayanıksızdırlar ve bu kişilerde enfeksiyonların

etkisi daha şiddetli olabilmektedir (Havelaar ve Melse, 2003; Rodriguez-Lazaro ve ark., 2011).

Bugüne kadar Adenoviridae, Caliciviridae, Hepeviridae Picornaviridae ve Reoviridae ailelerine ait çeşitli gıda kaynaklı patojenik viruslar keşfedilmiş ve çevresel olarak aktarılabilen yeni türler de sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de viral kökenli çok sayıda gastroenterit vakası bildirilmiştir.

Enterik virusların bulaşma yolları

İnsanlar dışkı ile kirletilmiş gıdaları tükettikten sonra enfekte olmaktadır. Viruslar, midenin asidik koşulundan geçerek, sindirim sistemine girip, bir enfeksiyonu başlatmaktadırlar. Virusların dışkıdaki her gramında yaklaşık 10^7 virus parçacığı saçılabilir. Bu büyük atılım miktarı gıda kaynaklı virus salgılarının başlıca nedeni olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, virusların konakçı dışındaki dirençliliği gıda kaynaklı virusun aktarılmasında önemli rol oynamaktadır.

Şekil 1. (a) Hayvan kaynaklı virusların kontaminasyonu (hayvandan insana); (b) gıda kaynaklı virusların kontaminasyonu (gıdadan insana) (Rodriguez-Lazaro, 2011).

Gıda kaynaklı viruslar genellikle sağlam tabiatlıdır ve asit, ısı, kurutma, basınç, dezenfektanlar ve ultraviyole radyasyonu gibi farklı çevresel zorluklara değişen dayanıklılığı göstermektedirler. Bu nedenle, gıdalara bulaşma olasılığı gıda zinciri boyunca oldukça yüksektir (FAO/WHO, 2008). Ayrı bir kategori oluşturan hayvansal viruslar, gıda zincirine hem hayvansal ürünler vasıtasıyla hem de virus yüklü dışkıyla gıdanın kirletildiği zaman da girebilmektedir. Böyle viruslar insan nüfusuna geçtiğinde, insanlar arasında daha ileri yayılma meydana

gelebilmektedir. Gıda kaynaklı bulaşma potansiyeline sahip olan hayvansal Viruslar hepatit E virusu, yüksek patojeniteli Avian Influenza (HPAI), H5N1 virusu (yüksek patojenik kuş gribi virusu), SARS CoV virusu (ağır akut solunum sendromu coronavirus) ve Nipah virusu kapsamaktadır (FAO/WHO, 2008).

Bugünlerde yaygın olarak kullanılan bazı atık su arıtma yöntemlerinin virusları etkili bir şekilde uzaklaştırmak veya inaktive etmek için yetersiz olduğu bilinmektedir. Avrupa, Japonya ve ABD’de yapılan farklı çalışmalarda işlenmiş kanalizasyon suyunun insani enterik viruslar için hala pozitif olduğu gösterilmiştir (van den Berg ve ark., 2005; Villar ve ark., 2007; Laverick ve ark., 2004). Gıdaların atık suya bağlı kontaminasyonu ile birden fazla virus bulaşılabilir. Bunun sonucu olarak, insanlar aynı zamanda birden fazla virus suşu ile enfekte olabilmektedirler (Le Guyader ve ark., 2006; Symes ve ark., 2007; FAO/WHO, 2008).

Enfekte olan gıda çalışanları da virus aktarılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bu enfekte olan bireyler viruslara maruz kaldıktan 12 saat sonra virusları dışkıyla çıkartmaya başlayabilmekte ve bu olay virus türüne göre haftalarca devam edebilmektedir (Rockx ve ark., 2002). Bu sebeple, enfekte olan kişiler tarafından belirti gelişmeden önce ve hatta iyileştikten sonra virus parçacıkları dışkıyla atılmaktadırlar. Ayrıca, gıda çalışanların kendi elleri, özellikle uygun kişisel hijyeni uygulamadığı durumlarda, bir bulaşma kaynağı olabilmektedirler. Aynı viruslar insan derisinden (eller) gıdalara ve cansız yüzeylere kolayca aktarılabilir (Bidawid ve ark., 2000; Bidawid ve ark., 2004) ve bu cansız yüzeyler gıdalarla temasa girerlerse ikincil bir kontaminasyon kaynağı olarak hizmet etmektedirler. Bununla birlikte, gıda zincirin boyunca (tarladan sofraya), üretimin herhangi bir aşamasında virus enfeksiyonu meydana gelebilmektedir. Üretilen ürünler hasat sırasında, paketleme, dağıtma ve pazarlamada insanlar tarafından bulaştırılabilmektedir. Aynı zamanda, evlerde yemek hazırlayan kişiler, hazırlanan yemekleri tüketmeden hemen önce ellerine bulaştırılabilmektedirler (FAO/WHO, 2008).

Hepatit A virusu:

Hepatit A virusu (HAV) ikosahedral, zarfsız ve tek zincirli RNA genomuna sahip olan bir virus türüdür. Hepatit A virusu Picornaviridae ailesine ait olup, Hepatovirus cinsinde sınıflandırmaktadır. HAV atık su, kirletilmiş toprak, gıda ürünleri ve kontamine su vasıtasıyla yayılabilmektedir (Bosch, 1998; Cook ve Rzezutka, 2006). Bu nedenle, gıda (Pebody ve ark., 1998; Hutin ve ark., 1999; Lees, 2000) ve içme suyu (Divizia ve ark., 2004; Tallon ve ark., 2008) HAV yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Bir epidemiolojik araştırmada, hepatit A virusu vakalarının %6.5'nin gıda veya su kaynaklı olduğu belirlenmiştir. Ancak bu rakamın hatalı olduğunu düşünülmektedir çünkü vakaların büyük oranı (yaklaşık %68) karakterize edilemez halde kalmaktadır (Daniels ve ark., 2009; Rodriguez-Lazaro ve ark., 2011). Tablo 1'de hepatit A virusu hastalığının özellikleri gösterilmiştir (Cliver, 1997).

HAV, özellikle gıda, su ve toprakta, farklı ortamlarda yaşamını sürdürebilmektedir (Rzezuthka ve Cook, 2004). Enfeksiyöz virus çevrede uzun zaman canlı kalabildiğinden dolayı, su enfeksiyöz virusun en önemli kaynağı olarak sayılmaktadır. Virus musluk suyunda 60 güne kadar (Enriquez ve ark., 1995), nehir suyunda 6 haftadan fazla (Springthorpe ve ark., 1993), yeraltı suyunda 8 haftadan fazla (Sobsey ve ark., 1989) ve deniz suyunda 30 haftaya kadar dayanabilmektedir (Crance ve ark., 1998). HAV, farklı toprak çeşitlerinde hayatını sürdürebilir ve 12 hafta bile enfeksiyöz kalabilmektedir (Sobsey ve ark., 1989; Rodriguez-Lazaro ve ark., 2011).

Dünya çapında yılda yaklaşık olarak 1.5 milyon hepatit A virusu klinik vakası meydana gelmektedir (Franco ve ark., 2012). Enfeksiyon sıklığı dünyanın farklı bölgelerinde farklılık göstermektedir. Kanalizasyon arıtımı ve hijyenik davranışları kötü olan gelişen ülkelerdeki çocukların %90'ı 10 yaştan önce hepatit A virusu ile enfekte olmuştur (Jacobsen ve Wiersma, 2010).

Tablo 1. Hepatit A virusu hastalığının özellikleri (Cliver, 1997)

Tablo 1. Hepatit A virusu hastalığı
Picornavirus: Parçacıklar, niteliksiz küreler, 28 nm çapında, tek zincirli protein kılıflı RNA.
Enfeksiyon: Bağırsaktan karaciğere, inkübasyon süresi 15-50 gün (ortalama 28 gün).
Hastalık: Enfekte olan karaciğer hücrelerinin immun yıkımından sonra: ateş, halsizlik, iştahsızlık, karın ağrısı ve bazen de sarılık; kalıcı sekillere neden olur.
Virus saçılması: İnkübasyon süresinin ikinci yarısında zirveye ulaşır (10-14 gün), genelde sarılığın başlangıcından sonra 7 gün içinde sonlanır.
Teşhis: Hastanın kan serumunda hepatit A virusu karşı IgM-sınıfı antikorun tespit edilmesi.
İmmünite: Enfeksiyondan sonra uzun süren (yaşam boyu olabilir) bağışıklık gelişir; aktif immünitesi ölü virus aşısı ile kazanılır, pasif immünite ise insan immün serum globülünü ile kazanılır.

2013 yılında Köse ve arkadaşları İzmir'de toplum tabanlı Hepatit-A prevalansını belirlemek için bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya toplam 2156 sağlıklı kişi katılmıştır. Anti-HAV IgG testi için katılımcılardan kan örneği alınıp, enzyme-linked immunosorbant assay (ELISA) yöntemi ile incelenmiştir. Ayrıca, katılımcıların demografik özellikleri ve yaşam koşullarına ilişkin verileri toplamaya yönelik bir anket uygulanmıştır. Anti-HAV IgG örneklerin %93.9' unda saptanmıştır. Anti-HAV IgG seropozitifliğinin gelir düzeyi düşük olanlarda, ileri yaşta ve ilköğretim mezunu ve daha az eğitimi olanlarda, daha fazla olduğu, genç ve bekarlarda ise daha düşük olduğu saptanmıştır. Çalışmanın sonucunda İzmir'de su ve besin sanitasyonundaki iyileşme ile genç yaş grubunda HAV seropozitifliğinin oldukça düşük olduğu belirlenmiştir.

Kaya ve ark. (2007), Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan çeşitli yaş gruplarındaki çocuklar arasında hepatit A virusun

seroprevalansı ve bu seroprevalansın sosyo-demografik faktörleri ile ilişkisi incelemiştir. Çalışma 6 ay ve 18 yıl yaş arasında 1142 çocuğu (603 erkek ve 539 kız) kapsamıştır. Çalışmanın sonucunda ortalama toplam seropozitiflik %57.2'ye, farklı yaş gruplarında farklı oranlar ortaya çıkarılmıştır: 6-23 ay arasında %35.5, 2-5 yıl arasında %19.2, 6-10 yıl arasında %74.3, 11-14 yıl arasında %83.0 ve 15-18 yıl arasında %92.8 olarak belirlenmiştir. Nüfus yoğunluğu, fazla kalabalık aileler, yüksek kardeş sayısı, düşük sosyo-ekonomik durum ve annenin düşük eğitim seviyesi gibi risk faktörleri seropozitifliği etkilemektedir. HAV seroprevalansı 6 yaş ve üstünde çocuklarda yüksek olduğundan dolayı, bu bölgede yaşamın ilk yılından sonra hepatit A aşılması tavsiye edilmiştir.

Norovirus

Önceden Norwalklike virusu denilen norovirus Caliciviridae ailesine ait olup, yuvarlak biçimli tek zincirli RNA virusudur (Matson ve Szucs, 2003). Noroviruslar, özellikle okullar, yolcu gemileri, hastaneler ve konutlar gibi yarı kapalı çevrelerde erişkinler ve çocuklarda sporadik vakalara ve akut gastroenterit salgınlarına sıklıkla neden olmaktadır (Vinje ve Koopmans, 1996; Hedlund ve ark., 2000; Lopman ve ark., 2002). Büyük insan rezervuarı, düşük enfeksiyon dozu (sadece 10 - 100 viryon hastalığa neden olabilir), virusun çevresel dayanıklılığı, norovirusun kısa ömürlü immünitesi (en fazla 18 ay) ve farklı yollarla yayılma imkanını kapsayan faktörler norovirusun anlamlı etkisine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, su (havuzlarda ve bazen de yetersiz bir şekilde işlenen musluk suyu) ve enfekte olan bir kişi tarafından işlenmiş herhangi bir gıda da rol oynayabilmektedir (Dubois ve ark., 2002; Votava ve ark., 2003; Koopmans ve Duizer, 2004). Viruslar enfekte olan kişilerin dışkı ve kusmuğunda bulunmaktadır (Bednar ve ark., 1999). Kabuklu deniz ürünleri norovirus enfeksiyonları ile en çok ilişkili olan gıdalardır. Bu tür hayvanlar, filtrasyonla beslenme işlemi sırasında çevreleyen sularındaki alg ve virus gibi küçük parçacıkları toplayarak bünyelerinde yoğunlaştırmaktadırlar (Lees, 2000; Vasikova ve ark., 2005).

Avustralya'da Queensland bölgesinde istiridyenin tüketmesi ile ilişkili olan Norovirus gastroenteritinin bir salgını saptanmıştır (Stafford ve ark., 1997). Doksan yedi saptanan vakadan 92'sinde hastalar üç gün önce çiğ istiridye tükettiklerini onaylamışlardır. Kirkland ve arkadaşlarına göre (1996) yenilen istiridiye sayısı arttığında hastalık riski de artmakta ve virusların etkisiz hale getirilmesi ve hastalığın önlenmesi için istiridiyenin buharlanması bile yetersiz kalmaktadır (Vasikova ve ark., 2005).

Norovirus enfeksiyonlarının klinik belirtileri oldukça hafiftir. Hastalıkta kusma, ishal ve nadiren konvülsiyon gibi belirtileri görülmektedir. Belirti vermeyen enfeksiyonlar yaygındır ve enfeksiyonun yayılmasında rol oynayabilmektedir (Ushijima, 2002). Norovirusun yüksek enfeksiyöz tabiatı nedeniyle virusun bir toplum veya halka girişini enfeksiyonun ekstra yayılması takip edebilmektedir. Dolayısıyla, ikincil enfeksiyonlar büyük miktarda (vakaların %50'sine kadar) meydana gelebilmektedir (Koopmans ve Duizer, 2004). Şu anda, özellikle Avrupa ve Avustralya gibi etkin bir izleme sistemi bulunan yerlerde, virusun erişkinlerde yaklaşık bütün (%96'dan fazla) bakteriyel olmayan salgınların nedeni olduğu kabul edilmektedir (Mead ve ark., 1999; Vasikova ve ark., 2005). Bununla birlikte, 175 çalışmayı kapsayan ve içinde 185,000'den fazla akut gastroenterit vakasını kontrol edildiği büyük bir literatür taramasına dayanılarak, bütün dünyada norovirus ishal hastalıklarının %18'si ile (%95; klinik vakaları: %17-20) ilişkili olduğunu inanılmaktadır (Lopman, 2015; Ahmed ve ark., 2014). Tablo 2'de norovirus hastalığının özellikleri görülmektedir (Cliver, 1997).

Tablo 2. Norovirus hastalığının özellikleri (Cliver, 1997)

Tablo 2. Norovirus hastalığı
Calicivirus: Parçacıkları, 25-35 çapında yuvarlak; protein kılıflı ve tek-zincirli RNA içerir.
Enfeksiyon: Bağırsak epitelinde; inkübasyon süresi normalde 24-48 saattir.

Hastalık: Bulantı, kusma, ishal, vb; genellikle 24-48 saat devam eder.
Virus saçılması: Hastalık sırasında kusmuk ve dışkıda; ilk belirtilerden sonra 7 gün sürebilir
Teşhis: Virusun ELISA veya PCR ile dışkıda saptanması, ya da virusa karşı antikorların hastanın kan serumunda belirlenmesi ile saptanır. Standart metodları yoktur.
İmmünite: Çoğunlukla geçici.

Özkul ve ark., (2011)'nin çalışmasında İstanbul'daki 2 hastaneden (Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve Haseki Hastanesi) diyareli çocuklardan 238 dışkı örneği alınarak SYBR Green hem de prob tabanlı analizleri ile %15.1, prob tabanlı gerçek zamanlı RT-PCR ile %10.9, ELISA ile %10.5 (Ridascreen) NoV GII tespit edilmiştir. Türkiye'de Yılmaz ve ark. (2011), 95 domates, 92 maydanoz, 93 yeşil soğan, 98 marul, 65 karışık salata, ve 82 çiğ köfte olmak üzere toplam 525 tüketime hazır gıda örneğinden 1 yeşil soğan ve 1 domatesde Norovirus genogrup II saptamışlardır. 29 Mart-10 Nisan 2009 tarihlerinde Türkiye'nin Tokat ilinde, *C. jejuni* ve Norovirusa bağlı gelişen ve binlerce insanı etkileyen bir gastroenterit salgını meydana gelmiştir (Gönen, 2013). Bu salgın ülkemizden rapor edilen ilk Norovirus ve *C. jejuni* salgınıdır. Bahsi geçen tarihler arasında sağlık merkezlerine 7800 hasta başvurmuş, 24 hastaya ait dışkı örneklerinin 8'inde *C. jejuni*, 11'inde Norovirus saptanmıştır.

Rotavirus

Rotaviruslar Reoviridae ailesine ait olup, zarfsız ve çift zincirli RNA virustur ve çevrede konakçının dışında dayanıklılığı sahiptirler (Bajolet ve Chippaux-Hyppolite, 1998). Rotaviruslar musluk suyunda haftalarca ve eller üzerinde en az dört saat canlı kalabilmektedir. Viruslar sert yüzey dezenfektanları ve hijyenik el yıkama ajanlarına oldukça dirençlidir (Ansari ve ark., 1991). Enfekte olan bireyler, ishalin birinci gününde virüsleri büyük miktarlarda (dışkının her gramında 10^8 - 10^{11} virus parçacığına bile) saçabilmektedir (Koopmans ve Duizer, 2004; Bajolet ve Chippaux-Hyppolite, 1998). Rotavirus dışkı-ağız yoluyla, kirletilmiş yüzeylerle, ellerle ve

solunum vasıtasıyla aktarılmaktadır. Kötü hijyenik şartlar, dışkı-ağız aktarılmasını kolaylaştırmaktadır (Bajolet ve Chippaux-Hyppolite, 1998; Dennehy, 2000; Vasikova ve ark., 2005).

Dünyada grup A insani rotavirusların bebekler ve küçük çocuklarda virüsel gastroenteritin başlıca nedeni olarak sayılmasının yanısıra mortalite oranı gelişen ülkelerde yüksektir (Bajolet ve Chippaux-Hyppolite, 1998). Viruslara karşı antikorlar yaklaşık tüm beş yaşında ve altında çocuklarda bulunur; ancak gelişen ülkelerdeki çocukların %20'sinde ölüme neden olmaktadır (Matsumoto ve ark., 1989). Rotavirus enfeksiyonu doğrudan enfekte olan hayvanın etinin tüketilmesi veya genelde çiğ yenilen kontamine gıdanın (meyve ve sebze) tüketilmesiyle gelişebilmektedir (Richards, 2001). Bununla beraber, bu virus kontaminasyonu pişirmeden sonra kontamine olmuş bir gıdadan da kaynaklanabilmektedir (Cook ve ark., 2004; Svensson, 2000; Vasikova ve ark., 2005). Global olarak, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) beş yaş altındaki çocuklarda rotavirus ölüm vakalarının sayısı 2000 yılında 528000'den (465000-591000 aralığında) 2013 yılında 215000'e (197000-233000 aralığında) azalacağı tahmin etmektedir (Tate ve ark., 2016).

Türkiye'de ise Ekim 2009 - Şubat 2011 tarihleri arasında Kocaeli'de hastaneye başvuran toplam 1069 akut gastroenteritli olgunun dışkı örneklerinde rotavirus-adenovirus antijen kiti kullanılarak immünokromatografik yöntemle rotavirus ve adenovirus antijenleri araştırılmıştır. Dışkı örneklerinin 244 (%22.8)'ünde rotavirus, 31 (%2.9)'ünde adenovirus saptanmıştır. Ayrıca rotavirus enfeksiyonlarının %60'ı ve adenovirus enfeksiyonlarının %52.2'si kış aylarında saptanmıştır (Yazıcı ve ark., 2013).

Rotavirus ve adenovirus gastroenteriti sıklığını belirlemek amacıyla, Kasım 1999-Nisan 2000 tarihlerinde, Süleyman Demirel Üniversitesi Hastanesi çocuk polikliniğine ateş, kusma, karın ağrısı ve şiddetli ishal yakınmaları ile getirilen veya kreş taramalarında saptanan 0-6 yaş grubu toplam 112 ishalleri çocuk ile kontrol amacıyla 94 sağlıklı çocuğun dışkılarından lateks yöntemiyle rotavirus antijeni)

ve adenovirus araştırılmıştır. İshal yakınmalı 14 (%12.5) çocukta rotavirus, 5'inde de (%4.5) adenovirus saptanmış, bir olguda ikili enfeksiyona rastlanmıştır (%0.9) (Altındış ve ark., 2008).

Tüzüner ve ark., (2016)'nın çalışmasında, Ocak 2013-Aralık 2015 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi, Meram Tıp Fakültesi Hastanesi'ne başvurup akut gastroenterit ön tanısı alan 5156 pediyatrik hastaya ait laboratuvar kayıtları retrospektif olarak incelenmiştir. Dışkı örneklerinde rotavirus ve adenovirus antijenlerini aynı anda immünokromatografik olarak belirleyen VIKIA®Rota-Adeno (bioMérieux, Marcy l'Etoile, Fransa) kaset testi, üretici firma önerileri doğrultusunda kullanılmıştır. Toplam 5156 dışkı örneğinin 884 (%17.1)'ünde viral antijenler saptanmıştır. Pozitif saptananların 764 (%14.8) adedi rotavirus, 120 (%2.3) adedi adenovirus olarak belirlenmiştir.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Hastanesi Çocuk Hastalıkları Polikliniği'ne ishal yakınması ile başvuran, 6 yaşından küçük ve rotavirus aşısı ile aşılanmamış çocuklardan toplanan, dışkı örneklerinde gastroenterit nedeni olan viral etkenlerden rotavirus ve adenovirus sıklığının belirlenmesinin yanısıra rotavirusun yaygın genotiplerinin araştırılması amaçlandığı çalışmada (Öztas ve ark., 2016), reverse transkriptaz PCR sonrasında semi-nested type-specific multiplex PCR yöntemi ile akut gastroenteritli 492 çocukta adenovirus ve rotavirus pozitifliği sırasıyla %3.3 ve %20.3 olarak bulunmuştur.

Adenovirus

Adenoviruslar orta boyutlu (80 nm) zarfsız DNA virusları olup; düzenli yirmi yüzlü biçimli elektron mikroskopik görünüme sahiptirler (Votava ve ark., 2003; Vasikova ve ark., 2005). Çevrede yaygın olarak görülmekte; kuşlar ve insan dahil farklı memelileri enfekte edebilmektedirler. Genellikle solunum yolu hastalıklarına neden olup, gastroenterit ve konjunktivit gibi farklı diğer hastalıklarda da rol oynamaktadırlar. Rotavirustan sonra, enterik adenoviruslar 4 yaş ve altı çocuklarda akut gastroenteritin ikinci başlıca nedeni olarak

kabul edilmektedir (Allard ve ark., 1990; Bresee ve Glass, 1999). Adenoviruslar kişiden kişiye direkt temas, dışkı-ağız, solunum veya çevresel yolu da kapsayan farklı yollar vasıtasıyla yayılabilmektedir (Greening, 2006).

Adenoviruslar solunum, gözle ilgili ve sindirim sistemi ile ilgili hastalıklara neden olabilmektedir. Klinik enfeksiyonların çoğunda belirtiler oldukça hafiftirler. Adenovirus persistent asemptomatik enfeksiyonlara sebep olmakta, enfekte olan konakçılarda bademcik, lenf bezleri ve bağırsaklarında yer alabilmektedir. Enfeksiyondan sonra virusun büyük miktarı aylarca veya yıllarca dışkı ve solunum salgılarıyla saçılmaktadır. Enterik adenovirusların başlıca aktarma yolu dışkı-ağız yoluken, enterik olmayan serotipleri ise aerosol ve direkt temas ile aktarılmaktadır. Adenovirusun su yoluyla aktarılması çocuklarda konjunktivite sebep olmaktadır (Greening, 2006).

Adenovirusların atık su, deniz suyu ve kabuklu deniz hayvanlarında varlığı saptanmıştır (Girones ve ark., 1995; Pina ve ark., 1998; Vantarakis ve Papapetropoulou, 1998). Adenovirus Norveç kıyısından toplanan kabuklu deniz hayvanlarının numunelerinin %18.6'sında saptanmıştır. Pozitif numunelerin sayısı kış mevsiminde artmaktadır (Myrmel ve ark., 2004). Ayrıca, Muniain-Mujika ve ark. (2003) kabuklularda insani patojenik virusların varlığını araştırmışlar ve adenovirus numunelerin %47'sinde bulunduğunu tespit etmişlerdir (Formiga-Cruz ve ark., 2002; Vasikova ve ark., 2005).

Enterovirus

İnsani enteroviruslar sık rastlanan, enterik yolla aktarılan viruslardır ve bebekler ve çocuklarda çok çeşitli hastalıklara neden olmaktadır (Acha ve Szyfres, 2003; Cliver, 2000). Çevresel koşullara oldukça dayanıklı olup, çevrede haftalarca yaşamını sürdürebilmektedir. Ayrıca, viruslar asidik ortamlarda dayanıklıdır (pH 3-5) ve dolayısıyla mide suyuna direnç göstermektedirler (Votava ve ark., 2003). Kurdziel ve arkadaşları 2001 yılında enterik patojenik virusların farklı gıda maddeleri üzerinde canlı kalabilme potansiyeli

belirlemek için, poliovirus kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda evlerde saklama koşulları altında saklanan taze sebze ve meyvelerin üzerinde enterik virusların günlerce canlı kalabildikleri ortaya çıkarılmıştır. Bundan dolayı, viruslarla kontamine olmuş gıdaların tüketilmesinde enfeksiyon riski bulunmaktadır (Vasikova ve ark., 2005).

Enteroviruslar temel olarak dışkı-ağız yolu vasıtasıyla yayılmaktaysa da belirli türleri aerosol yolu ile de yayılabilmektedir (Bednar ve ark., 1999). Viruslar konakçıya kontamine su ve gıda ile grip, sindirim yolunda çoğalmaktadırlar. Bununla birlikte, viruslar diğer organlara da geçebilmekte ve aseptik menenjit ve bazen de paraliz gibi ciddi ve öldürücü hastalıklarına neden olabilmektedirler (Lees, 2000). Yumuşak meyveler, yeşil sebzeler ve diğer gıdalar ile ilişkilendirilmiş enfeksiyonlar rapor edilmiştir (Koopmans ve Duizer, 2004; Cook ve Rzezutka, 2005). Enteroviruslar kabuklu deniz ürünleri numunelerinden (özellikle istiridyelerden) sıklıkla izole edilmiş ve bulaşmış numune sayısı %19 ile %63 arasında saptanmıştır (Beuret ve ark., 2003; Muniain-Mujika ve ark., 2003; Vasikova ve ark., 2005). ABD'de 1970-2005 arasında toplam 52,812 enterovirus vakası Milli Enterovirus İzleme Sistemine (NESS) rapor edilmiştir (vakaların 29,772'si 1983-2005 arasında meydana gelmiştir) (Khetsuriani ve ark., 2006).

Astrovirus

Astrovirus 28-30 cm çapında, küresel, zarfsız, pozitif iplikçikli, tek zincirli RNA virusudur. Astrovirusun enfeksiyonunun inkübasyon süresi 3-4 gündür ve ishal, ateş, bulantı, halsizlik ve bazen kusma gibi belirtileri kapsayabilmektedir. Astrovirus salgınları genellikle kurumsal tesislerde, özellikle pediatrik koşullarda meydana gelmektedir. Genellikle, ishal 2-3 gün devam etmekte, ancak virusun dışkıda saçılması ile 14 güne kadar uzayabilmektedir (Greening, 2006).

İnsani astrovirus çocuklarda akut ishalin nedeni olarak sayılmakta, ishal salgınlara ve bazen de hastaneye yatırmaya sebep olmaktadır.

Astrovirus hastalığı genellikle rotavirus hastalığından daha ılımlıdır. Astroviruslar büyük ihtimalle gıda ve su kaynaklıdır ve dışkı-ağız yoluyla aktarılmaktadır (Yamashita ve ark., 1991; Walter ve Mitchell, 2000; Vasikova ve ark., 2005). Gıda ile aktarılmasının epidemiolojik bulguları sınırlıdır, ama enfeksiyonlar kirletilmiş su ve kabuklu deniz ürünleri üzerinden rapor edilmiştir (Oishi ve ark., 1994; Appleton, 2001). Astrovirus dahil patojenik enterik viruslar kabuklularda RT-PCR ve hibridizasyon yoluyla saptanmıştır (Le Guyader ve ark., 2000). Midye numunelerinin (%50), istiridye numunelerinden (%17) daha kirletilmiş olduğu ortaya konulmuştur (Vasikova ve ark., 2005). Klasik insani astroviruslar tüm dünyada yaygın olup, çocuklarda akut ve bakteriyel olmayan ishal vakalarının %2-9'u ile ilişkili olmakta ve gerçek insidans oranı %61'e kadar ulaşabilmektedir (Maldonado ve ark., 1998; Bosch ve ark., 2014).

Sonuç

Çevresel koşullar altında yüksek dirençlilik gösteren gıda kaynaklı viruslar sağlığımıza her zaman tehdit etmektedir. Böyle viruslar temel olarak dışkı-ağız yoluyla ve gıdalar vasıtasıyla yayılmakta, gastroenterit ve ishal gibi birçok hastalığa yol açmaktadır. Dünyanın farklı ülkelerinde, çeşitli gıda ürünlerinde yapılan birçok çalışmada enterik virusların varlığı saptanmıştır. Günümüzde bu tür virusların tespiti için standart, ucuz, kolay uygulanabilir yeni metodların geliştirilmesinin tüketicilerin daha kaliteli ve güvenilir gıda ürünlerin temin etmesini sağlayacağı ümit edilmektedir.

Kaynaklar

- [1] Acha, P.N., Szyfres, B., (2003). *Zoonoses and Communicable Diseases Common to Man and Animals*. 3rd ed. Pan American Health Organization, Washington.
- [2] Ahmed, S.M., Hall, A.J., Robinson, A.E., Verhoef, L., Premkumar, P., Parashar, U.D., Koopmans, M., Lopman, B.A., (2014). Global prevalence of norovirus in cases of gastroenteritis: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Infectious Diseases*, 14(8), 725-730.
- [3] Allard, A., Girones, R., Juto, P., Wadell, G., (1990). Polymerase chain reaction for detection of adenoviruses in stool samples.

- Journal of Clinical Microbiology*, 28: 2659-2667.
- [4] Altındış, M., Gülbahar Beştepe, G., Çeri, A., Yavru, S., Kalaycı, R., (2008). Akut ishal yakınmalı çocuklarda rotavirüs ve enterik adenovirüs sıklığı. *S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 15 (2) / 17-20.
- [5] Ansari, S.A., Springthorpe, V.S., Sattar, S.A., (1991). Survival and vehicular spread of human rotaviruses: possible relation to seasonality of outbreaks. *Reviews of Infectious Diseases*, 13, 448-461.
- [6] Appleton, H., (2001). Norwalk virus and the small round viruses causing foodborne gastroenteritis, in: *Foodborne Disease Handbook: Viruses, Parasites, Pathogens and HACCP*, 2nd ed., vol. 2 (Y. H. Hui, S. A. Sattar, K. D. Murrell, W.-K. Nip, and P. S. Stanfield, eds.), Marcel Dekker, New York, pp. 77-97.
- [7] Bajolet, O., Chippaux-Hyppolite, C., (1998). Rotavirus and other viruses of diarrhea. *Bulletin de la Societe de Pathologie Exotique*, 91, 432-437.
- [8] Bednar, M., Frankova, V., Schindler, J., Soucek, A., Vavra, J., (1999). *Medical Microbiology* (in Czech). 1st ed. (Reissue). Publisher Marvil, Prague. 558 pp.
- [9] Beuret, C., Baumgartner, A., Schluep, J., (2003). Viruscontaminated oysters: a three-month monitoring of oysters imported to Switzerland. *Applied and Environmental Microbiology*, 69, 2292-2297.
- [10] Bidawid, S., Bosch, A., Cook, N., Greening, G., Taylor, M. ve Vinje, J., (2009). (Ed.), *Food and Environmental Virology*, 1: 1-2.
- [11] Bidawid, S., Farber, J.M. ve Sattar, S.A., (2000). Contamination of foods by foodhandlers: Experiments on hepatitis A virus transfer and its interruption. *Applied and Environmental Microbiology*, 66: 2759-2763.
- [12] Bidawid, S., Malik, N., Adegbunrin, O., Sattar, S.A. ve Farber, J.M., (2004). Norovirus cross-contamination during food handling and interruption of virus transfer by hand antisepsis: experiments with feline calicivirus as a surrogate. *Journal of Food Protection*, 67(1): 103-109.
- [13] Bosch, A., (1998). Human enteric viruses in the water environment: a minireview. *Internal Microbiology*, 1: 191-196.
- [14] Bosch, A., Pinto, R.M., Guix, S., (2014). Human Astroviruses, A Review. *Clinical Microbiology Reviews*, p. 1048-1074.
- [15] Breitbart, M., Hewson, I., Felts, B., Mahaffy, J.M., Nulton, J., Salamon, P. ve Rohwer, F., (2003). Metagenomic analyses of an

- uncultured viral community from human feces. *Journal Bacteriology*, 185: 6220-6223.
- [16] Bresee, J. ve Glass, R., (1999). Astrovirus, enteric adenovirus and other enteric viral infections, in: *Tropical Infectious Diseases: Principles, Pathogens, and Practice* (R. L. Guerrant, D. H. Walker, and P. F. Weller, eds.), Churchill Livingstone, New York, pp. 1145-1153.
- [17] Cliver, D.O., (1997). Virus Transmission via Food, April 1997, *Food Technology*, VOL. 51, NO. 4:71-78.
- [18] Cliver, D.O., (2000). Viruses - detection. In: Robinson R.K. (Ed). *Encyclopaedia of Food Microbiology*, Vol. 3. Academic Press, London. 2274-2279.
- [19] Cook, N. ve Rzezutka, A., (2006). Hepatitis viruses. *Emerging Foodborne Pathogens* (Motarjemi, Y. ve Adams, M.) (Ed)., pp. 282-308. Woodhead Publishing Limited, Cambridge.
- [20] Cook, N., Bridger, J., Kendall, K., Gomara, M.I., El-Attar, L., Gray, J. (2004). The zoonotic potential of rotavirus. *Journal of Infection*, 48, 289-302.
- [21] Cook N. ve Rzezutka A., (2005). Hepatitis viruses. In: Motarjemi, Y., Adams, M. (Ed)., *Emerging Foodborne Pathogens*. Woodhead Publishing Limited, Cambridge. In press.
- [22] Crance, J.M., Gantzer, C., Schwartzbrod, L. ve Deloince, R., (1998). Effect of temperature on the survival of hepatitis A virus and its capsid antigen in synthetic seawater. *Environmental Toxicology*, 13(1), 89-92.
- [23] Daniels, D., Grytdal, S. and Wasley, A., (2009). *Surveillance for Acute Viral Hepatitis - United States, 2007*. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). The Morbidity and Mortality Weekly Report (MMWR) Surveillance Summary 58: 1-27.
- [24] de Roda Husman, A.M. and Bartram, J., (2008). Global supply of virus safe drinking-water. *Human Viruses in Water*. Bosch, A., (Ed)., pp. 127-162. Elsevier, Amsterdam, The Netherlands.
- [25] Dennehy, P.H., (2000). Transmission of rotavirus and other enteric pathogens in the home. *Pediatric Infectious Disease Journal*, 19, 103-105.
- [26] Divizia, M., Gabrieli, R., Donia, D., Macaluso, A., Bosch, A., Guix, S., Sánchez, G., Villena, C., Pintó, R.M., Palombi, L., Buonomo, E., Cenko, F., Leno, L., Bebeci, D., Bino, S., (2004). Waterborne gastroenteritis outbreak in Albania. *Water Science and Technology*, 50: 57-61.

- [27] Dubois, E., Agier, C., Traore, O., Hennechart, C., Merle, G., Cruciere, C., Laveran, H., (2002). Modified concentration method for the detection of enteric viruses on fruits and vegetables by reverse transcriptase-polymerase chain reaction or cell culture. *Journal of Food Protection*, 65, 1962-1969.
- [28] Enriquez, C.E., Hurst, C.J. ve Gerba, C.P., (1995). Survival of enteric adenoviruses 40 and 41 in tap, sea, and waste water. *Water Research Journal*, 29: 2548-2553.
- [29] FAO/WHO [Food and Agriculture Organization of the United Nations/World Health Organization], (2008). *Viruses in Food: Scientific Advice to Support Risk Management Activities: Meeting Report*. Foodborne viral illness - burden of disease and viruses of concern, 2: 5-11.
- [30] Formiga-Cruz, M., Tofino-Quesada, G., Bofill-Mas, S., Lees, D.N., Henshilwood, K., Allard, A.K., Conden-Hansson, A.C., Hernroth, B.E., Vantarakis, A., Tsibouxi, A., Papapetropoulou, M., Furones, M.D., Girones, R., (2002). Distribution of human virus contamination in shellfish from different growing areas in Greece, Spain, Sweden, and the United Kingdom. *Applied and Environmental Microbiology*, 68, 5990-5998.
- [31] Franco, E., Meleleo, C., Serino, L., Sorbara, D., Zaratti, L., (2012). Hepatitis A: Epidemiology and prevention in developing countries. *World Journal of Hepatology*, 4(3): 68-73 Available from: URL: <http://www.wjgnet.com/1948-5182/full/v4/i3/68.htm> DOI: <http://dx.doi.org/10.4254/wjh.v4.i3.68>.
- [32] Girones, R., Puig, M., Allard, A., Lucena, F., Wadell, G., Jofre, J., (1995). Detection of adenovirus and enterovirus by PCR amplification in polluted waters. *Water Science and Technology*, 31, 351-357.
- [33] Gönen, İ., (2013). Management of a large outbreak caused by norovirus and *Campylobacter jejuni* occurred in a rural area in Turkey. *Nobel Medicus*, 9: 47-51.
- [34] Greening, G.E., (2006). *Human and Animal Viruses in Food (Including Taxonomy of Enteric Viruses)*, *Viruses in Foods*, Goyal, S.M., 2006, Chapter 2: 5-42.
- [35] Havelaar, A.H. ve Melse, J.M., (2003). *Quantifying Public Health Risks. The WHO Guidelines For Drinking-Water Quality: A Burden Of Disease Approach*. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Bilthoven, The Netherlands.

- [36] Hedlund, K.O., Rubilar-Abreu, E., Svensson, L., (2000). Epidemiology of calicivirus infections in Sweden, 1994-1998. *Journal of Infectious Diseases*, 181, 275-280.
- [37] Hutin, Y.J.F., Pool, V., Cramer, E.H., Nainan, O.V., Weth, J., Williams, I.T., Goldstein, S.T., Gensheimer, K.F., Bell, B.P., Shapiro, C.N., Alter, M.J., Margolis, H.S., (1999). A multistate, foodborne outbreak of hepatitis A. *The New English Journal of Medicine*, 340: 595-602.
- [38] Jacobsen, K.H., Wiersma, S.T., (2010). Hepatitis A virus seroprevalence by age and world region, 1990 and 2005. *Vaccine*, 28: 6653-6657.
- [39] Kaya, D., Guler, E., Ekerbicer, H.C., Dilber, C., Karabiber, H., Guler, S., Davutoglu, M., Ciragil, P., (2007). Hepatitis A seroprevalence and its relationship with environmental factors in children of different age groups in Kahramanmaras, Eastern Mediterranean region of Turkey. *Journal of Viral Hepatitis*, 2007; 14: 830-834.
- [40] Khetsuriani, N., LaMonte-Fowlkes, A., Oberste, M.S., Pallansch, M.A., (2006). Enterovirus Surveillance- United States, 1970-2005, Surveillance Summary, Center for Disease Control and Prevention (CDC), September 15, 2006 / 55(SS08);1-20. <https://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/ss5508a1.htm>
- [41] Kirkland, K.B., Meriwether, R.A., Leiss, J.K., Mac Kenzie, W.R., (1996). Steaming oysters does not prevent Norwalk-like gastroenteritis. *Public Health Reports*, 111, 527-530.
- [42] Koopmans, M., von Bonsdorff, C.H., Vinje, J., de Medici, D. ve Monroe, S., (2002). Foodborne viruses. *Federation of European Microbiological Societies (FEMS) Microbiology Review*, 26: 187-205.
- [43] Koopmans, M., Duizer, E., (2004). Foodborne viruses: an emerging problem. *International Journal of Food Microbiology*, 90, 23-41.
- [44] Köse, Ş., Mandıracıo lu, A., Çavdar, G., Ulu, Y., Nohutcu, N., Gürbüz, İ., Sariavcı, Ş., Özkan, M., (2013). The Seroprevalence of Hepatitis A in Adults in Izmir: Prior to Introducing Vaccine into Routine Vaccination Program, Araştırma, *Nobel Medicus Journal* 2013, 9(3): 49-53.
- [45] Kurdziel, A.S., Wilkinson, N., Langton, S., Cook, N., (2001). Survival of poliovirus on soft fruit and salad vegetables. *Journal of Food Protection*, 64, 706-709.

- [46] La Rosa, G., Fontana, S., Di Grazia, A., Iaconelli, M., Pourshaban, M. ve Muscillo, M., (2007). Molecular identification and genetic analysis of norovirus genogroups I and II in water environments: comparative analysis of different reverse transcription-PCR assays. *Applied Environmental Microbiology* 73: 4152-4161 [Erratum in: *Applied Environmental Microbiology* 2007, 73: 6329].
- [47] Laverick, M.A., Wyn-Jones, A.P. ve Carter, M., (2004). Quantitative RT-PCR for the enumeration of Noroviruses (Norwalk-like viruses) in water and sewage. *Letters in Applied Microbiology*, 39(2): 127-136.
- [48] Le Guyader, F., Haugarreau, L., Miossec, L., Dubois, E., Pommepuy, M., (2000). Three-year study to assess human enteric viruses in shellfish. *Applied and Environmental Microbiology*, 66, 3241-3248.
- [49] Le Guyader, F.S., Bon, F., DeMedici, D., Parnaudeau, S., Bertone, A., Crudeli, S., Doyle, A., Zidane, M., Suffredini, E., Kohli, E., Maddalo, F., Monini, M., Gallay, A., Pommepuy, M., Pothier, P. ve Ruggeri, F.M., (2006). Detection of multiple Noroviruses associated with an international gastroenteritis outbreak linked to oyster consumption. *Journal of Clinical Microbiology*, 44: 3878-3882.
- [50] Lees, D., (2000). Viruses and bivalve shellfish. *International Journal of Food Microbiology*, 59: 81-116.
- [51] Lindesmith, L., Moe, C., Marionneau, S., Ruvoen, N., Jiang, X., Lindblad, L., Stewart, P., LePendou, J. ve Baric, R. (2003). Human susceptibility and resistance to Norwalk virus infection. *Nature Medicine*, 9: 548-553.
- [52] Lopman, B., (2015). *Global Burden of Norovirus and Prospects for Vaccine Development*, Centers for Disease Control and Prevention Report, August 2015.
- [53] Lopman, B.A., Brown, D.W., Koopmans, M., (2002). Human caliciviruses in Europe. *Journal of Clinical Virology*, 24, 137-160.
- [54] Maldonado, Y., Cantwell, M., Old, M., Hill, D., Sanchez, M.L., Logan, L., Millan-Velasco, F., Valdespino, J.L., Sepulveda, J., Matsui, S., (1998). Population-based prevalence of symptomatic and asymptomatic astrovirus infection in rural Mayan infants. *Journal of Infectious Disease*, 178: 334-339. <http://dx.doi.org/10.1086/515625>.
- [55] Matson, D.O. ve Szucs, G., (2003). Calicivirus infections in

- children. *Current Opinions in Infectious Diseases*, 16, 241-246.
- Matsumoto, K., Hatano, M., Kobayashi, K., Hasegawa, A., Yamazaki, S., Nakata, S., Chiba, S., Kimura, Y., (1989). An outbreak of gastroenteritis associated with acute rotaviral infection in schoolchildren. *Journal of Infectious Diseases*, 160, 611-615.
- [56] Mead, P.S., Slutsker, L., Dietz, V., McCaig, L.F., Bresee, J.S., Shapiro, C., Griffin, P.M., Tauxe, R.V., (1999). Food-related illness and death in the United States. *Emerging Infectious Diseases*, 5, 607-625.
- [57] Muniain-Mujika, I., Calvo, M., Lucena, F., Girones, R., (2003). Comparative analysis of viral pathogens and potential indicators in shellfish. *International Journal of Food Microbiology*, 83, 75-85.
- [58] Muscillo, M., Carducci, A., La Rosa, G., Cantiani, L. ve Marianelli, C., (1997). Enteric virus detection in Adriatic seawater by cell culture, polymerase chain reaction and polyacrylamide gel electrophoresis. *Water Research*, 31: 1980-1984.
- [59] Myrmel, M., Berg, E.M., Rimstad, E., Grinde, B., (2004). Detection of enteric viruses in shellfish from the Norwegian coast. *Applied and Environmental Microbiology*, 70, 2678-2684.
- [60] Oishi, I., Yamazaki, K., Kimoto, T., Minekawa, Y., Utagawa, E., Yamazaki, S., Inouye, S., Grohmann, G. S., Monroe, S. S., Stine, S. E., Carcamo, C., Ando, T., ve Glass, R. I., (1994). A large outbreak of acute gastroenteritis associated with astrovirus among students and teachers in Osaka, Japan. *Journal of Infectious Disease*, 170: 439-443.
- [61] Ozkul, A.A., Kocazeybek, B.S., Turan, N., Reuter, G., Bostan, K., Yilmaz, A., Altan, E., Uyunmaz, G., Karaköse, A.R., Muratoglu, K., Eevli, M., Helps, C.R., Yilmaz, H., (2011). Frequency and phylogeny of norovirus in diarrheic children in Istanbul, Turkey. *Journal of Clinical Virology*, Volume 51, Issue 3, 160-164.
- [62] Öztaş, S., Altındış, M., Aşık, G., Acar, S., Karagöz, A., Bükülmez, A., Kesli R. ve Durmaz, R., (2016). Rotavirus and Adenovirus in Children with Acute Gastroenteritis and The Molecular Epidemiology of Rotavirus. *Nobel Medicus*, 12(1):87-93 <http://www.nobelmedicus.com/Content/1/34/87-93.pdf>.
- [63] Pebody, R.G., Leino, T., Ruutu, P., Kinnunen, L., Davidkin,

- I., Nohynek, H. ve Leinikki, P., (1998). Foodborne outbreaks of hepatitis A in a low endemic country: an emerging problem? *Epidemiological Infections* 120: 55-59.
- [63] Pina, S., Puig, M., Lucena, F., Jofre, J., Girones, R., (1998). Viral pollution in the environment and in shellfish - human adenovirus detection by PCR as an index of human viruses. *Applied and Environmental Microbiology*, 64, 3376-3382.
- [64] Richards, G.P., (2001). Enteric virus contamination of foods through industrial practices: a primer on intervention strategies. *Journal of Industrial Microbiology and Biotechnology*, 27, 117-125.
- [65] Rockx, B., de Wit, M., Vennema, H., Vinjé, J., de Bruin, E., van Duynhoven, Y. ve Koopmans, M., (2002). Natural history of human Calicivirus infection: A prospective cohort study. *Clinical Infectious Diseases*, 35(3): 246-253.
- [66] Rodriguez-Lazaro, D., Cook, N., Ruggeri, F.M., Sellwood, J., Nasser, A., Nascimento, M.S.J., D'Agostino, M., Santos, R., Saiz, J.C., Rzezutka, A., Bosch, A., Girones, R., Carducci, A., Muscillo, M., Kovac, K., Diez-Valcarce, M., Vantarakis, A., von Bonsdorff, C.H., de Roda Husman, A.M., Hernandez, M. ve van der Poe, W.H.M., (2011). Virus hazards from food, water and other contaminated environments, Review article. *Federation of European Microbiological Societies (FEMS) Microbiology Review*, 36 ,2012, 786–814.
- [67] Rzezutka, A. ve Cook, N., (2004). Survival of human enteric viruses in the environment and food. *Federation of European Microbiological Societies (FEMS) Microbiology Review*, 28: 441-453.
- [68] Sobsey, M.D., Shields, P.A., Hauchman, F.H., Hazard, R.L. ve Caton, L.W. III, (1989). Survival and transport of hepatitis A virus in soils, groundwater and wastewater. *Water Science and Technology*, 10: 97-106.
- [69] Springthorpe, V.S., Loh, C.L., Robertson, W.J. ve Sattar, S.A., (1993). In situ survival of indicator bacteria, MS-2 phage and human pathogenic viruses in river water. *Water Science and Technology*, 27: 413-420.
- [70] Stafford, R., Strain, D., Heymer, M., Smith, C., Trent, M., Beard, J., (1997). An outbreak of Norwalk virus gastroenteritis following consumption of oysters. *Communicable Diseases Intelligence*, 21, 317-320.

- [71] Svensson, L., (2000). Diagnosis of foodborne viral infections in patients. *International Journal of Food Microbiology*, 59, 117-126.
- [72] Symes, S.J., Gunsekere, I.C., Marshall, J.A. ve Wright, P.J., (2007). Norovirus mixed infection in an oyster-associated outbreak: an opportunity for recombination. *Archives of Virology*, 152: 1075-1086.
- [73] Tallon, L.A., Love, D.C., Moore, Z.S. ve Sobsey, M.D., (2008). Recovery and sequence analysis of hepatitis A virus from spring water implicated in an outbreak of acute viral hepatitis. *Applied and Environmental Microbiology*, 74: 6158-6160.
- [74] Tate, J.E., Burton, A.H., Boschi-Pinto, C. ve Parashar, U.D., (2016). Global, Regional, and National Estimates of Rotavirus Mortality in Children <5 Years of Age, 2000-2013. *Clinical Infectious Diseases*, 2016;62(S2): S96-105.
- [75] Teunis, P.F., Moe, C.L., Liu, P., Miller, S.E., Lindesmith, L., Baric, R.S., Le Pendu, J. ve Calderon, R.L., (2008). Norwalk virus: how infectious is it? *Journal of Medical Virology* 80: 1468-1476.
- [76] Thompson, S.S., Jackson, J.L., Suva-Castillo, M., Yanko, W.A., El Jack, Z., Kuo, J., Chen, C.L., Williams, F.P. ve Schnurr, D.P. (2003). Detection of infectious human adenoviruses in tertiary-treated and ultraviolet-disinfected wastewater. *Water Environment Research* 75: 163-170.
- [77] Tüzüner, U., Saran Gülcen, B., Özdemir, M., Feyzioğlu, B., (2016). gastroenteritli çocukların dışkılarında adenovirus ve rotavirus sıklığı ve mevsimsel dağılımı. *Klinik Dergisi*. 2016; 29(3): 121-4. DOI: 10.5152/kd.2016.29.
- [78] Ushijima, H., (2002). Molecular epidemiology of Norwalk virus. *Japanese Journal of Clinical Medicine*, 60, 1143-1147.
- [79] van den Berg, H., Lodder, W., van der Poel, W., Vennema, H. ve de Roda Husman, A.M., (2005). Genetic diversity of Noroviruses in raw and treated sewage water. *Research in Microbiology*, 156(4): 532-540.
- [80] Van Heerden, J., Ehlers, M.M., Van Zyl, W.B. ve Grabow, W.O.K., (2003). Incidence of adenoviruses in raw and treated water. *Water Research* 37: 3704-3708.
- [81] Vantarakis, A. ve Papapetropoulou, M., (1999). Detection of enteroviruses, adenoviruses and hepatitis A viruses in raw sewage and treated effluents by nested-PCR. *Water Air and Soil Pollution*

- 114: 85-93.
- [82] Vantarakis, A.C. ve Papapetropoulou, M., (1998). Detection of enteroviruses and adenoviruses in coastal waters of SW Greece by nested polymerase chain reaction. *Water Research*, 32, 2365-2372.
- [83] Vasikova, P., Dvorska, L., Lorenkova, A., Pavlik, I., (2005). Viruses as a cause of foodborne diseases: a review of the literature. *Veterinary Medicine - Czech*, 50, 2005 (3): 89-104.
- [84] Villar, L.M., de Paula, V.S., Diniz-Mendes, L., Guimarães, F.R., Ferreira, F.F., Shubo, T.C., Miagostovich, M.P., Lampe, E. ve Gaspar, A.M., (2007). Molecular detection of hepatitis A virus in urban sewage in Rio de Janeiro, Brazil. *Letters in Applied Microbiology*, 45(2): 168-173.
- [85] Vinje, J., Koopmans, P.G., (1996). Molecular detection and epidemiology of small round-structured viruses in outbreaks of gastroenteritis in the Netherlands. *Journal of Infectious Diseases*, 174, 610-615.
- [86] Votava, M., Cerhnohorska, L., Heroldova, M., Hola, V., Mejzlikova, L., Ondrovicik, P., Ruzicka, F., Dvorackova, M., Woznicova, V., Zahradnicek, O., (2003). *Special Medical Microbiology*, Neptun, Brno. 237-365.
- [87] Walter, J.E., Mitchell, D.K., (2000). Role of astroviruses in childhood diarrhea. *Current in Opinion Pediatrics*, 12, 275-279.
- [88] Yamashita, T., Kobayashi, S., Sakae, K., Nakata, S., Chiba, S., Ishihara, Y., Isomura, S., (1991). Isolation of cytopathic small round viruses with BS-C-1 cells from patients with gastroenteritis. *Journal of Infectious Diseases*, 164, 954-957.
- [89] Yazıcı, V., Manzur, Y., Akbulut, A., (2013). Akut gastroenteritli olgularda rotavirus ve enterik adenovirus infeksiyonlarının sıklığının araştırılması (investigation of rotavirus and enteric adenovirus infection frequency in cases with acute gastroenteritis). *Klimik Dergisi* 2013; 26(1): 13-6. DOI: 10.5152/kd.2013.04.
- [90] Yilmaz, A., Bostan, K., Altan, E., Muratoglu, K., Turan, N., Tan, D., Helps, C., Yilmaz, H., (2011). Investigations on the frequency of norovirus contamination of ready-to-eat food items in Istanbul, Turkey, by using real-time reverse transcription PCR. *Journal of food protection*, 74(5): 840-843.
- [91] Yilmaz, H., Bostan, K., Turan, N., Muratoglu, K., Yilmaz, A., Ozkul, A. A., Kocazeybek, B., Helps, C., (2010). Real-time PCR

- detection of norovirus in mussels collected from the Bosphorus in Istanbul, Turkey. *Food and Environmental Virology*, 2(2), 64-68.
- [92] Zhang, T., Breitbart, M., Lee, W.H., Run, J.Q., Wei, C.L., Soh, S.W.L., Hibberd, M.L., Liu, E.T., Rohwer, F. ve Ruan, Y.J., (2006). RNA viral community in human feces: prevalence of plant pathogenic viruses. *PLoS Biology*, 4: 108-118.

Türkiye’de sivil havacılık sektöründe müşteri ilişkileri yönetimi: Turkish Ground Services A.Ş. örneği

Nurhan TALEBİ¹ , Ali Emre YILDIRIM^{*2}

Geliş tarihi / Received: 25.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 28.02.2017

Kabul tarihi / Accepted: 08.03.2017

Özet

İşletmelerin varlıklarının sebepleri olan müşteriler, satın alma faaliyetlerine devam ettikleri sürece işletmeler rekabet avantajı sağlayacaklardır. Küreselleşme ve pazarların serbestleşmesi ile birlikte müşteriler için oldukça farklı alternatifler mevcuttur. Müşteri, bu alternatifler arasından tercih yaparken seçici davranacaktır. İşletmeler de bu seçim sürecinde, müşteri memnuniyetini sağlamanın ve bağlılıklarının oluşturulması konusunda çeşitli alternatif yaklaşımlar sergileyeceklerdir. Günümüz rekabet koşulları altında işletmelerin ayakta durabilmelerinin şartı da budur.

Bu temel ihtiyaçtan yola çıkarak hazırlanan makale, sivil hava ulaştırma sektöründeki iç ve dış müşteri memnuniyetinin sağlanmasına yönelik yapılan çalışmaların incelenmesini kapsamaktadır. Sektöre yer hizmetlerini sağlayan TGS Yer Hizmetleri A.Ş.’nin müşteri anlayışı çerçevesinde oluşturulan müşteri memnuniyeti politikaları doğrultusunda eksiklikler belirlenerek bu kapsamda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *müşteri, müşteri memnuniyeti, sivil hava ulaştırma sektörü*

¹ Yrd. Doç. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu, ntalebi@aydin.edu.tr

^{2*} İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, TGS A.Ş. İstasyon Müdürü

Customer relationship management in civil aviation in turkey: the example of Turkish Ground Services Inc.

Abstract

The reasons for the existence of enterprises Customers who purchase continued to operate as long as they will provide businesses a competitive advantage . Along with globalization and liberalization of markets is quite different alternatives are available for customers. Customer, it will be selective while choosing among alternatives . Businesses in the electoral process, ensuring customer satisfaction and loyalty will exhibit in the creation of various alternative approaches. Under current conditions of competition in terms of businesses is their ability to stand.

With this prepared in light of basic needs, civil air transport sector includes a review of studies aimed at achieving internal and external customer satisfaction. The sector providing services in the TGS Ground Services, Inc. ’s Customer understanding of customer satisfaction that is created within the framework of the recommendations by determining the deficiencies in accordance with policies developed in this context.

Keywords: *customer, customer satisfaction, civil air transport sector*

Giriş

İşletmenin ürettiği ürün ya da hizmeti satın alan ya da satın alma potansiyeli olan herkes müşteri olarak tanımlanabilir (Odabaşı ve Gülfidan, 2002). Müşteri kavramı ile tüketici ya da kullanıcı kavramları eş anlamlı olarak değerlendirilse de aslında bu kavramlar birbirinden farklıdır. Harcama isteği olan kişi ya da kurumlar tüketici olarak kabul edilmektedir. İşletmenin kendi çalışanları da müşteri olarak kabul edilir. Çalışanlar, iç müşteri olarak adlandırılır. Bir örgütün üretim süreci etkinliğinin iyileştirilmesi sürecinde iç müşteriler oldukça önem taşımaktadır (Odabaşı, 2000). Örneğin; işletmenin herhangi bir departmanında bir iş gören ihtiyacı olduğunda ilgili departman bu isteği insan kaynakları birimine sunacaktır. Böyle bir durumda insan kaynakları departmanı da işletmenin müşterisi konumuna gelecektir. İşletmenin ürün ve hizmetlerinden fayda

sağlayan, satın alma eylemini gerçekleştiren kişi veya kurumlar dış müşterilerdir. İç müşteriler tarafından üretilen ürün ve hizmetleri tüketen dış müşterilerle olan ilişkilerin geliştirilmesi ve onlardan alınan geri bildirimler sayesinde işletmenin ürün, hizmet ve süreçlerini revize etmesi hem müşteri memnuniyeti hem de işletme başarısı için önemlidir (Odabaşı ve Gülfidan, 2002). İşletmelerin hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu müşterilerin memnuniyetinin sağlanmasında, iç müşteri memnuniyeti de önem taşımaktadır. İç müşteri memnuniyeti sağlayan işletmelerin, bu sayede dış müşteri memnuniyeti sağlama süreci daha etkin olmaktadır (Acuner, 2005).

Temel amacı kar elde etmek olan işletmeler için, rekabet avantajı sağlamak ve varlıklarını sürdürmek önemlidir. Rakiplerinden farklı ürün ve hizmetler sunmayı başaran işletmelerin başarısı daha yüksektir. Bu bilinçle faaliyetlerini gözden geçiren işletmeler için pazarlama alanında yeni unsurlar ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin yaratacağı süreklilik arz eden müşteri bağlılığı bu gelişmelerin başında gelmektedir. İşletmelerin müşteri bağlılığını sağlamak ve bunu daim kılmak için geliştireceği farklı stratejiler vardır. Bunların en başında, müşterinin merkeze alındığı ve müşteri memnuniyetinin ötesine geçmeyi amaçlayan Müşteri İlişkileri Yönetimi yaklaşımı gelmektedir. Bu yaklaşımla birlikte işletmenin bir fonksiyonu olan pazarlama da yeni bir boyut kazanmıştır. Müşteri ilişkileri yönetimi, geleneksel pazarlamanın ürün-merkezli yaklaşımını yok sayarak, müşteri-merkezli yaklaşımı benimsemektedir. Müşteri merkezli bir yaklaşımın oluşturulması da ancak yeni bir kurumsal alt yapı ve yeni bir kurum kültürü ile mümkün olmaktadır. İşletmenin yeniden yapılanma sürecinde ilk uygulaması da işletmeye değişim kültürünü yerleştirme olacaktır. Değişimin gerçekleştirilmesi için eğitimlerle, kurum kültürü ve organizasyon yapısı düzenlemelerini rasyonel bir şekilde entegre etmek gerekmektedir. Değişim yönetimi, çalışanlar tarafından başta bir dirençle karşılanabilir. Bu nedenle işletme, değişimin nedenlerini ve nasıl olacağını çalışanlara açık ve net olarak ifade etmek durumundadır (URL 1).

Müşteri ilişkileri yönetimi tekniği olarak: toplam kalite yönetimi

Toplam kalite yönetimi anlayışında, kalite; “müşteri odaklılığı”, “müşteri tatmini” ve “müşteri memnuniyeti” kavramları ile açıklanmaktadır. Aslında bu anlayışlar, modern pazarlama anlayışının da temelinde vardır. Ancak, pazarlama anlayışının esasında olan “müşteri tatmini”, Toplam Kalite Yönetimi yaklaşımında ana felsefe olarak yerini almıştır. Toplam kalite yönetimi, müşteri beklentilerini her şeyin üzerinde tutan ve müşteri tarafından tanımlanan kaliteyi, tüm faaliyetlerin yürütülmesi sırasında, ürün ve hizmet bünyesinde oluşturan bir yönetim biçimi olarak tanımlanır. Toplam kalite yönetimi, klasik yönetim anlayışının alternatifi olarak ortaya çıkmış ve gelişerek çağdaş yönetim anlayışının bir örneği olarak kabul edilmiştir (Uyguç, 1998).

Müşteri odaklı işletmeler

Genel olarak müşteri odaklılık kavramı altında yer alan müşteri hizmetleri ve müşteri ilişkileri çabalarıyla müşteri memnuniyeti ve müşteri tatmini elde edilmeye çalışılmaktadır. Müşteri ilişkilerini kuruluşla müşteri arasında kurulan satışa ilişkin bütün eylemleri içeren karşılıklı yarar ve ihtiyaçların tatminini sağlayan süreç olarak ifade edebiliriz. Müşteri ilişkilerinin güçlü ve sağlam kurulmasıyla da tatmin bağlılık kolaylıkla sağlanabilmektedir (Gürsakal, 2005). Müşteri odaklılık işletmelerde, müşteri tatmininin hem bir işletme hedefi hem de pazarlama aracı olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Böylelikle müşteri tatminini elde eden işletmelerin hedef pazarlarına daha kolay ulaşabildikleri de görülmektedir. Satın alma davranışlarıyla ortaya çıkan müşteri tatmini, ürün performansı ve müşteri beklentilerinin karşılanması ile bağlantılı olmaktadır. Kısaca müşteri tatmini; müşteri ilişkileri ve müşteri hizmetinin birleşiminden oluşmaktadır. Müşteri hizmetleri kuruluşların çalışmalarını yürütürken, gerek yönetici ve işletme sahipleri gerekse çalışanlar tarafından müşteriyi memnun etmek için yaptığı faaliyetleri kapsamaktadır. Bu nedenle müşteriye hizmet etmek amacıyla çoğu zaman müşteriye yönelik olarak bir değişim sürecine girmeyi hatta işletmenin zararına olsa bile müşteriyi öncelikli kılan kararları almayı gerektirmektedir.

Sivil hava ulaştırma sektöru

Sivil Havacılık, II. Dünya Savaşı'ndan sonra eski askeri uçakları kullanarak insan ve eşya taşımacılığı yapılarak gelişmeye başladı. Birkaç yıl içinde, Kuzey Amerika, Avrupa ve dünyanın diğer bölgelerini kapsayan uçuşlar yapan birçok şirket kuruldu. Bu uçaklardan başlarda verim alınsa da sonrasında tasarımcılar daha konforlu ve kapasiteli uçaklar tasarladı. İlk jet yolcu uçağı olan Comet'in arzu edilen devamlılığı sağlayamamasının ardından Boeing firmasının 707 uçağını tasarlayıp, Aralık 1957'de test uçuşu yapması ile birlikte havayolu taşımacılığı ivme kazanmaya başlamıştır. 1950'li yıllarda kurulan uluslararası havacılık örgütleri ve birlikleri de havayolu taşımacılığına gerekli standartları getirmiştir. Havacılık sadece yolcu taşımacılığıyla kalmayıp sınırlarını aşarak 1961 yılında Yuri Gagarin dünyadan ayrılıp, 108 dakikalık bir yörünge uçuşunu yapmıştır. Bu aşama, 1957 yılında Sputnik 1'in Sovyetler Birliği tarafından uzaya fırlatılmasıyla başlamış olan uzay yarışı hızlandırmıştır. Birleşik Devletler, buna yanıtı Merkür uzay kapsülü ile Alan Shepard'ı bir yörünge altı uçuş için uzaya göndererek vermiştir. Aloutte 1'in 1963 yılı da uzay gönderilmesiyle Kanada uzaya bir uydu gönderen üçüncü ülke olmuştur. ABD ve SSCB arasındaki bu uzay yarışı, insanoğlunun 1969 yılında aya inmesiyle insanlı uçuşun doruk noktasına ulaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde havacılık tarihindeki tek gelişme uzayda elde edilen bu başarı değildir. 1967 yılında, X-15 adlı uçak, bir uçak için elde edilmiş en hızlı rekoru 6,1 Mach (7.297 km/s) değerine ulaşarak en büyük başarıya imza atmıştır (URL 2).

1976 yılına gelindiğinde büyük petrol krizlerine rağmen ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Organizasyonu) verilerine göre yıllık tarifeli yolcu hareketi 1 milyara ulaşmıştır. Sonrasında Dünyada gerçekteşen serbestleşme hareketinin etkisiyle bilet fiyatları, rota ve uçuş programlarındaki kısıtlamalar ortadan kaldırmıştır. Bu gelişmeler ışığında havacılık artık özel yatırımcıya açılmış ve devlet tekelinde olan kuruluşlar da özelleşmeye başlamıştır. Özelleşmeyle birlikte havayolu şirket sayısı, yolcu sayısı, uçak miktarları belirgin bir biçimde artırmıştır. Havacılık sektöru

küresel ekonomik parametrelere doğrudan bağımlı bir sektördür. Dünyadaki tüm ekonomik krizler sivil havacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. 1990’lı yılların başında meydana gelen Körfez Savaşı yolcu sayısında büyük oranda azalmaya sebep olarak sivil havacılık sektörüne önemli ölçüde zarar vermiştir. Bu zararlar birlikte şirketler filolarını küçültme, personel çıkarma, sefer noktası ve sayısı azaltma gibi yollara başvurmuşlardır. Tüm bunlara rağmen havacılık sektörü kısa süreli yaşadığı sarsıntıları çabuk atlatmış ve 21.yy’a girerken yolcu ve kargo taşımacılığı alanındaki yüzdesini artırmıştır. Bu artış özel sektöründe dikkatini çekmiş ve havacılığın her alanında özelleşmeye gidilmesine sebep olmuştur. Havacılık tam istenilen seviyeye ulaşacakken 11 Eylül 2002 saldırısıyla sektör tekrar ekonomik bunalıma girmiştir. Saldırının ardından zorunlu hale getirilen aşırı güvenlik uygulamaları ve bir takım yaptırımlar şirketleri mali açıdan zor duruma sokmuştur. 2004-2012 yılları arasında yolcu sayısındaki inanılmaz artış sektörün her alanını olumlu yönde etkilemiş, hatta uçak üreticileri verilen siparişlere yetişemez hale gelmiştir. ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Organizasyonu) verilerine göre dünyada 1950’lerde 100 milyon olan yolcu hareketi, 2015 yılında 5.126 milyara ulaşmıştır. Bu rakamlar sivil havacılığın günümüzde geldiği noktayı göstermektedir (URL 3).

Türkiye’de sektör, 1933 yılında devlet eliyle kurulan ‘Hava Yolları Devlet İşletmesi’ bugünkü adıyla Türk Hava Yolları (THY) 1990 yılına kadar ülkemizin tek havayolu ticareti yapan şirketi olması ile adını duyurmuştur. 1933’te 5 adet uçakla hizmete başlayan şirket 1947 yılında ilk yurtdışı seferini yapmış ve 1955 yılında bugünkü adı olan Türk Hava Yolları ismini almıştır. 1983 yılında 30 uçakla 2.5 milyon yolcu taşıyan THY 1990 yılı başında sermayesini 700 milyar TL’ye çıkarmıştır. THY deki bu gelişim özel hava yolu şirketlerinin kurulmasını tetiklemiştir. Sunexpress Havayolları 1989 yılında %50 THY, %50 Lufthansa Airlines ortaklığı ile kurulmuştur.1990 yılında Pegasus 1992 yılında da Onur Air’in kurulması sektörde yeni bir dönem açmış ve rekabeti de beraberinde getirmiştir. 2000’li yıllara gelirken artan taleplere yetişemeyen ülkemiz havacılığın her alanında özelleşmeyi uygun görmüş ve gerekli adımları atmıştır.

Türkiye, sivil havacılık sektöründe ilk kez uygulanan; Yap-İşlet-Devret modeli sayesinde yapımı gerçekleştirilen yıllık 5 Milyon yolcu kapasitesine sahip Antalya Havalimanı Yeni Dış Hatlar Terminal Binasını 31 Mart 1998 tarihinde hizmete açmıştır. 2000 yılında DHMİ tarafından işletilen ve ülkenin en önemli ve en büyük havalimanı olan Atatürk havalimanına Yap-İşlet-Devret modeli ile 30 aylık bir çalışmanın ardından yeni bir terminal binası kazandırılmıştır. 2003 yılına gelindiğinde yıllık iç ve dış hat yolcu sayısı 34.5 milyona ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren 10 yıl içerisinde havayolları, ulaşım sektöründeki payını sürekli artırmış ve insanların ilk tercihi haline gelmiştir (URL 4).

Sivil hava ulaştırma sektöründe yer hizmetleri: TGS yer hizmetleri A.Ş.

Türk Hava Yolları A.O. ve Havaş ortaklığıyla kurulan ve 1 Ocak 2010 tarihinde sektörde yerini alan TGS Yer Hizmetleri A.Ş.; İstanbul Atatürk, Ankara Esenboğa, İzmir Adnan Menderes, Antalya, Adana, İstanbul Sabiha Gökçen, Milas-Bodrum ve Dalaman Havalimanlarında olmak üzere toplam 8 istasyonda, anlaşmalı 155 havayoluna sunduğu hizmetlerle faaliyetlerini sürdürmektedir. TGS, yerli ve yabancı havayolu şirketlerinin 700 bine yakın uçuşuna 6.000'in üzerinde ekipmanı ve 10.000 den fazla personeliyle yer hizmetleri kapsamındaki tüm faaliyetleri uluslararası kalite standartlarında sunmaktadır. "Havaalanları Yer Hizmetleri Yönetmeliği" çerçevesinde ramp, harekât, kargo ve yolcu hizmetlerini sunan TGS, şirket politikası olarak müşteri memnuniyetini esas alırken, kusursuz hizmet anlayışını benimsemektedir. TGS, hizmet başlangıç tarihi olan 2010 yılında, TÜV Thüringen ve MEYER adlı bağımsız denetim şirketleri tarafından, faaliyet gösterdiği genel müdürlük ve altı istasyonda denetimden geçerek, uluslararası bir kalite yönetim standardı olan TS EN ISO 9001:2008 Kalite Yönetim Sistemi belgesini almış ve hizmet kalitesini belgelendirmiştir. 2012 yılı içerisinde de TS ISO 10002 Müşteri Memnuniyeti Yönetim Sistemi, TS EN ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi ve TS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi belgelerini almıştır. TGS; Genel Müdürlük ile hizmet verdiği tüm istasyonlarda (Safety Audit

for Ground Operations - Yer Hizmetleri İçin Güvenlik Denetimi) İSAGO tescilini almıştır. TGS; Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM) tarafından verilen “Yeşil Havalimanı Kuruluşu” belgesini 2012 yılında Adana ve Antalya İstasyonlarında, 2013 yılında İzmir İstasyonunda, 2015 yılında da Bodrum ve Dalaman istasyonunda almıştır.” Engelsiz Havalimanı Kuruluşu” belgesini ise 2013 yılı itibariyle Sabiha Gökçen, İzmir, Adana, Ankara, İstanbul, Bodrum, Dalaman ve Antalya olmak üzere toplam 8 istasyonda alarak sektörde ilk “ Engelsiz Yer Hizmeti Şirketi” unvanına sahip olan ilk kuruluştur (URL 5).

TGS yer hizmetleri A.Ş. tarafından sunulan hizmetler

Şirketin web sitesinden elde edilen bilgiler ışığında beş grup hizmet belirlenmiştir. Bu hizmet grupları; yolcu hizmetleri, ramp hizmetleri, hareket hizmetleri, kargo hizmetleri ve business jet hizmetleridir. Söz konusu hizmetlerin detayları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

TGS Yolcu Hizmetleri’nin sunduğu hizmetler: Yolcu ve bagaj kabulü, VIP check-in, CIP check-in, common check-in, self check-in, grup check-in, özel hizmet kontuarı (maas-um-wehr vs.), kayıp eşya, seyahat dokümanları, pasaport ve vize kontrolü, transit yolcu işlemleri ve denied boarding olarak adlandırılır.

Ramp emniyet kuralları çerçevesinde, her türlü riske karşı gerekli tedbirleri alarak, yüksek standartlarda hizmet sağlamak öncelikli hedeftir. Uçağın frekansa girmesiyle başlayan ramp hizmetleri, push-back işlemiyle son bulur. Ramp hizmetleri prosedürünü eksiksiz tamamlamaya yardımcı olacak her ekipman, farklı işlevi olması sebebiyle, özel eğitim alarak yetkilendirilmiş personel tarafından kullanılmaktadır.

TGS Ramp Hizmetleri kapsamında sunulan hizmetler; Uçak yükleme - boşaltma (kargo ve bagajların toplanıp, uçağa/terminale sevk işlemleri), uçak temizliği, yolcu transferi, push-back & towing, marshalling - takozlama - dubalama, temiz - atık su hizmetleri ve de/anti - icing hizmetleridir.

Uçaklara verilen hizmetlerin koordinasyonunun bütününi oluşturan harekât hizmetleri'nde öncelikli hedef; operasyonun zamanında gerçekleştirilmesidir.

Uçağın gelişinde;

- Uçağın gelişi öncesi karşılama ile ilgili gerekli hazırlıkların ve kontrolünün yapılması,
- Mesajların kontrol edilmesi,
- Körük ve yolcu otobüsünün ayarlanması,
- Yük ve bagaj boşaltmak için gerekli ekipmanın uçağın park edeceği alanlara sevkinin sağlanması

Uçağın gidişinde;

- Uçuşun güvenli gerçekleştirilebilmesi için kabin amiri ve kaptan ile briefing yapılarak meteorolojik bilgilerin, uçuş planlarının, hava ve yer slot bilgilerinin, uçaktaki yolcu ve yük bilgilerinin iletilmesi.
- Hizmet verdiği hava yoluna ait evrak ve prosedürlerin takip edilmesi.

Kargo Hizmetleri kapsamında, hizmet verilen tüm meydanlarda kendi alanında deneyimli, IATA sertifikalı ve gümrük mevzuatına hâkim kadrolarla yüksek performans ve müşteri memnuniyeti anlayışıyla 7 gün 24 saat kesintisiz hizmet verilmektedir.

Profesyonel ekip gerektiren ve bir uzmanlık alanı olan business jet handling hizmeti kapsamında TGS, yeni ekipman ve işgücü avantajlarına da sahip olarak çok sayıda özel uçağa 7/24 sorunsuz, taahhüt edilen sürelerde, beklentilerin üzerinde bir anlayışla ve dünya standartlarında hizmet vererek özel yolcuların buldukları yerden zaman kaybetmeksizin varmak istedikleri yere rahat ve konforlu bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır.

TGS; İstanbul Atatürk, İstanbul Sabiha Gökçen, Ankara Esenboğa, İzmir Adnan Menderes, Antalya, Adana, Milas-Bodrum ve Dalaman Havalimanları'nda yüksek standartlar getiren benzersiz business jet

handling hizmetini, dünya standartlarında, aynı hız ve güvenirlikle vermektedir.

TGS müşteri memnuniyeti

TGS müşteri grubunu iç ve dış müşteri olarak ele aldığımızda iç müşterinin yani çalışanların memnuniyeti için İnsan Kaynakları departmanı aracılığı ile çalışanlarına da talimatlar aracılığı ile açıkça aktarılmış olup, uygulanan yöntemlerin detayları aşağıdaki gibidir.

TGS yer hizmetleri iç müşteri memnuniyeti stratejileri

TGS iç müşterilerinin memnuniyetini sağlamak amacı ile, kariyer yönetimi, öğrenme ve gelişim, performans yönetim sistemi, yetenek yönetimi, koçluk-mentorluk süreci, ücret, ödül ve menfaatlerden faydalanmakta ve tüm bu stratejileri şirketin ISO 10002 Müşteri Memnuniyeti Yönetim Sisteminde yer almaktadır.

TGS yer hizmetleri dış müşteri memnuniyeti stratejileri

TGS Yer Hizmetleri A.Ş. ISO 10002 Müşteri Memnuniyeti Ölçüm ve Şikayetleri Ele Alma Prosedürü kapsamında ticari veya ticari olmayan faaliyetlerin bütün tipleri için etkili ve verimli şikayetleri ele alma sürecinin tasarlanması ve uygulanması için kılavuzluk bilgilerini sağlamakta ve kapsamaktadır. Bu prosedürden şirketin, müşterilerinin, şikayet sahiplerinin ve diğer ilgili tarafların yararlanması amaçlanmıştır. Artık verimlilik göstergeleri sadece finansal ve somut kriterler olmaktan çıkmış bununla beraber kalite gibi, müşteri gibi kavramlar da işletmelerin mücadele kabiliyetlerini gösteren kriterler durumuna gelmiştir. Toplam kalite yönetiminin en önemli prensibi kabul edilen müşteri odaklılık, ancak müşteri için yapılanların sistematik bir şekilde yine müşteri tarafından değerlendirilmesiyle gerçekleşebilmektedir.

İlk şikayetin rapor edilmesi üzerine, şikayet, yardımcı bilgileriyle ve bir benzersiz tanımlayıcı koduyla birlikte kaydedilir. İlk şikayetin kaydı şikayetçi tarafından istenen düzeltmeyi ve aşağıdakiler dahil olmak üzere şikayetin etkili olarak ele alınması için gerekli diğer bilgileri tanımlar;

- Şikayetin tarifi ve ilgili yardımcı veriler,
- İstenen düzeltme,
- Şikayet edilen ürünler veya bunlarla ilgili kuruluş uygulamaları,
- Cevap için miad tarih,
- Kişiler, kısım, şube, kuruluş ve pazar bölümü hakkında veriler,
- Yapılan ilk işlem.

Müşterilerin şikâyetlerini dile getirmeye özendirilecek, dile getirilen şikâyetleri de en etkin ve kısa sürede çözüme ulaştırılacak bir süreç geliştirilmelidir. Bu süreç; (Acuner, 2001)

- Şikayetten dolayı teşekkür etme,
- Şikayete neden olan durum için özür dileme,
- Sorunun nedenini araştırıp çözümlenmek,
- Müşterinin memnun olup olmadığını öğrenmek,
- Aynı sorunun tekrarlanmaması için önlem almak, olarak açıklanabilir.

TGS, mevcut müşterileri ile iletişimini güçlendirmek için sürekli olarak müşteri memnuniyetine ilişkin çalışmalarını yapmaktadır. Müşterilere, telefon ya da yüz yüze yapılan mülakat ya da anketler aracılığı ile onların beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç

Araştırmaya konu olan firma TGS Yer Hizmetleri A.Ş.'nin müşteri memnuniyet sistemi incelendiğinde, yapılan çalışmaların şirketin algılanan müşteri memnuniyetini kısmen sağladığı fakat günümüz şirketlerince rekabet avantajı sağlayacak ve kabul göreceği seviye ulaşması için ilerleme kaydedilmesi gerektiği görülmüştür. Ayrıca müşteri memnuniyetinin bir standart olarak görülmesi ve düzenli bir prosedür haline getirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, müşteri memnuniyetini sağlamak için kalite, maliyet ve termin süresi bütün çalışanlar tarafından benimsenmiş bir olgu olmalıdır. Hedef; kalite ilkeleri doğrultusunda müşterilerin beklentilerine uygun hizmeti tam zamanında olacak bir şekilde, bütün iş süreçlerinde gerçekleştirmek olmalıdır.

Kaynaklar

- [1] Acuner, Ş. A., (2001). *Müşteri Memnuniyeti ve Ölçümü*, s.89, Ankara, Milli Produktivite Merkezi.
- [2] Acuner, Ş. A., (2005). Günümüz pazarlama anlayışında MİY (Müşteri İlişkileri Yönetimi) uygulamalarının yeri ve önemi. *Pazarlama Dünyası Dergisi*. 3.Sayı: Mayıs.
- [3] Gürsakal, N., (2005). *Altı Sigma Müşteri Odaklı Yönetim*, s.74., Nobel Yayın Dağıtım.
- [4] Odabaşı, Y. ve Gülfıdan, B. (2002). *Tüketici Davranışı*, s.20-22, Medicat Kitapları, İstanbul.
- [5] Odabaşı, Y., (2000). *Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi*, s.49, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- [6] Uyguç, N., (1998). *Hizmet Sektöründe Kalite Yönetimi Stratejik Bir Yaklaşım*, s.83, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.

İnternet kaynakları

- [7] URL1- www.bilgiyonetimi.org, (Erişim Tarihi: 10.03.2017)
- [8] URL 2- <http://mdk.anadolu.edu.tr/sites/mdk.anadolu.edu.tr/files/files/6.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.03.2017)
- [9] URL 3- <https://www.icao.int/annual-report-2014/Pages/the-world-of-air-transport-in-2014.aspx>, (Erişim Tarihi: 15.05.2017)
- [10] URL 4- <http://sahaistanbul.org.tr/blog/2016/01/25/what-a-wild-ride/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2017)
- [11] URL 5- <http://tr.tgs.aero/>, (Erişim Tarihi: 11.03.2017)

Kadın ve erkek girişimcilerin oranlarının coğrafi bakımdan karşılaştırılması

Ümmügülsüm VURAL*

Geliş tarihi / Received: 26.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 01.03.2017

Kabul tarihi / Accepted: 09.03.2017

Özet

Kadın ve erkek girişimcileri etkileyen faktörler incelendiğinde yaşanan coğrafi çevrenin önemli etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kadın ve erkek girişimcilerin coğrafi bakımdan oranları KOSGEB verilerinden faydalanılarak değerlendirilmiştir.

Öncelikle girişimcilik kavramıyla ilgili bilgiler sunulmuş, kadın ve erkek girişimci tipleri arasındaki farklara değinilmiştir. Araştırmanın temel konusu olan “kadın ve erkek girişimcilerin oranlarının coğrafi bakımdan karşılaştırılması” üç kısım altında derlenmiştir. Birinci kısımda kadın ve erkek girişimci oranları genel olarak değerlendirilmiş, ikinci kısımda coğrafi bölgelere göre değerlendirme yapılmış, üçüncü kısımda ise kadın ve erkek girişimcilerin oranları illere göre değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: girişimci, girişimcilik, kadın ve erkek girişimci farkları, kadın ve erkek girişimci oranları.

---

* Ümmügülsüm VURAL, E-posta: gulsum.k.v@gmail.com (Biruni Üniversitesi / İstanbul), Tel: 05058528107

Comparing geographically ratio of male and female entrepreneurs

Abstract

Factors affecting men and women entrepreneurs are seen as one of the important factors of living the geographical environment is examined. In this study, geographically rates of women and men entrepreneurs were evaluated making use data from KOSGEB.

First it presented information about the concept of entrepreneurship, addressed the differences between women and men entrepreneurial types. The main subject of research “to compare geographically ratio of male and female entrepreneurs” have been compiled into three parts. General rates of women and men entrepreneurs evaluated in the first part. The assessment made by the geographical regions in the second part. Rates of men and women entrepreneurs according to cities evaluated in the third part.

Keywords: *entrepreneurs, entrepreneurship, women and men entrepreneurs differences, women and men entrepreneurs rates.*

Giriş

Girişimciliğin önemi dolayısı ile girişimciliği etkileyen faktörler de önem kazanmaktadır. Bu faktörlerden en önemlilerinden biri de girişimcilikte cinsiyet faktörüdür. Birçok diğer faktör cinsiyete bağlı olarak da değerlendirilebilmektedir. Kadın ve erkek girişimciliğinin başarı değerlendirmesinde bu faktörler önemli yer tutmaktadır.

Kadın ve erkek girişimciliğini etkileyen faktörler incelendiğinde, eğitim, tecrübe, sosyal çevre, kaynak bulma gibi faktörler öne çıkmaktadır. Bu faktörlerin oluşumunda coğrafi kültürün önemi görülmektedir. Yaşanılan coğrafi bölgelere göre cinsiyet farklılıkları bu faktörlerin etkisini önemli oranda gösterebilmektedir.

Bu makalede KOSGEB verilerinden faydalanılarak kadın ve erkek girişimcilerin oranları coğrafi bakımdan değerlendirilecektir.

Girişimcilik Tanımı

Girişimcilik kavramının çok yönlü olarak incelenmesi ve ele alınması gerekmektedir. Pek çok etmen girişimcilik kavramının içerisinde bulunmaktadır. Çünkü girişimcilik, bizzat girişimcinin kendisiyle, girişimcinin kurduğu veya devam ettirdiği örgütle ve hem işletmenin hem de girişimcinin içerisinde bulunduğu kültürel, sosyal, fiziki, ekonomik, vb. ortamlarla bir bütündür.

Girişimcilik, mevcut kavram ve yapılarla karıştırılabilmekte, anlaşılabilmesi zor nitelikte bir kavram olması sebebiyle üzerinde fikir birliğine varılmış genel bir girişimcilik tanımı yapmak oldukça zordur. Girişimcilik kelimesinin tarihsel kökleri incelendiğinde, dilimize “entrepreneur” kelimesinden çevrilmiştir. “Entrepreneur” kelimesi ise Fransızca bir kelime olan “entreprenre” kelimesinden türemiştir. “Entreprenre” kelimesinin anlamı ise “bir şey yapmaktır” (TÜSİAD, 2002; Şahin, 2006; İlter, 2008). Ortaçağ döneminde ise girişimci, aktif olarak iş hayatında faaliyet gösteren kişi manasında yer bulmuştur (TÜSİAD, 2002).

Girişim, genel olarak iki farklı bakış açısıyla ele alınmaktadır. Birinci yaklaşımda girişim kavramı mal ve hizmet üretimini veya pazarlamasını gerçekleştiren bu amaçla gerekli faktörleri bir araya getiren ekonomik yapılar olarak belirtilmektedir. Diğer yaklaşımda girişim kavramı daha soyut bir bakış açısıyla ele alınmakta girişimler ve teşebbüsler, girişimcilik arzulayan bireylerin işletmelerini kurmaları amacıyla gösterdikleri çabalar ve katlandıkları zorluklar şeklinde ifade edilmektedir.

Girişimcilik, ülkelerin ekonomik gelişimi ve kalkınmasındaki itici güç olmasından dolayı tarihsel süreçte yerleşik olmayan göçebe yaşamdan yerleşik yaşayış ve beraberinde tarım toplumuna, tarım toplumunun gelişiminden sanayi toplumuna, sanayi toplumunun gelişiminden bilgi toplumuna geçişlerde önemli bir kavram olmuştur. Girişimcilik hem bireysel hem de toplumsal anlamda, ekonomik, sosyal, teknolojik ve psikolojik gelişim ve değişimin doğal bir devimselciliği olduğundan ve bunlardan dolayı refah ortamı oluşturduğu için birçok araştırmacının ilgi odağı olmuştur.

Kadın ve erkek girişimci tipleri arasındaki farklar

Kadın ve erkek girişimcilerde temel motivasyonları, girişimci olmalarının nedenleri bir başka ifadeyle onları girişimcilik yapmaya iten temel nedenler ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda bazı genellemeler yapmak da mümkün olabilmektedir. Girişimcilik Türkiye gibi ataerkil toplumlarda erkeklere ait görülmüş bir özelliktir. Bundan dolayı girişimcilik kavramına dair yapılan araştırmalarda, erkek girişimci düşüncelerinin çok daha baskın bir şekilde belirtildiği gözlemlenmektedir. Bunun temel nedeni ise daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye’de kendilerine ait işleri kuran ve faaliyete geçen bireylerin genellikle erkek olmalarıdır. Kadınların girişimcilik alanında yerlerini almaları nazaran çok daha yenidir (Karateke, 2006; Şekerler, 2006; Kutanis ve Alpaslan, 2006).

Hisrich ve Peters (2002) tarafından yapılan bir çalışmada kadın ve erkek girişimciler arasındaki farklar Çizelge 1’de gösterilmiştir.

*Çizelge 1. Kadın ve erkek girişimcilerin farkları
(Hisrich ve Peters, 2002).*

Kadın Girişimciler	Erkek Girişimciler
Motivasyon kaynakları, yükselmesine izin verilmediği için daha çok başarıya arzusu taşımalarıdır.	Motivasyon kaynakları, geleceklerini kontrol ve güvence altına alma eğilimleridir.
Kadınlar önceki işlerini, yüksek derecedeki iş memnuniyetsizliği nedeniyle terk ederek yeni girişimlerinde daha zor işler ile uğraşırlar.	Erkekler girişimlerini mevcut işlerinin bir alternatifi, bir hobi gibi gördüklerinde yeni işlerine geçerler.
Kadınlar bir girişime başlarken kişisel varlıklarına ve birikimlerine güvenmektedirler.	Erkekler, yeni girişimlerine başlarken, öz sermayelerinin yanı sıra yatırımcıları, banka kredileri veya bireysel kredileri kullanırlar.
Kadınlar, orta düzey yöneticilikte, genellikle hizmet sektöründe deneyimlidirler.	Erkekler, imalat, finans ve teknik alanlarında deneyime sahiptirler.

Erkeklere nazaran kendilerine daha az güvenirler ve daha fazla kuralcıdırlar.	Kadınlara nazaran kendilerine daha fazla güvenirler, daha esnek ve daha toleranslıdırlar.
Kadınlar girişimlerine, 35-40 yaşları arasında başlamaktadırlar.	Erkekler girişimlerine, 25-35 yaşları arasındayken başlamaktadırlar.
Kadın girişimciler genellikle liberal sanat eğitimi almışlardır.	Erkek girişimciler genellikle teknik ve işletme alanında eğitim almışlardır.
Kadın girişimcilerin ilk sıradaki destekçileri eşleri, ikinci sırada yakın arkadaşları ve üçüncü sırada mesleki birlikler gelmektedir.	Erkek girişimcilerin en önemli destekçileri danışmanları olan avukatları ve muhasebecileri, ikinci sırada ise eşleri gelmektedir.
Kadın girişimciler daha çok perakende, halkla ilişkiler ve eğitim hizmetleri sektöründe girişimde bulunmaktadırlar.	Erkek girişimciler daha çok imalat, ithalat ve ileri teknoloji alanlarında girişimde bulunmaktadırlar.

Bütün bu özelliklere ve farklılıklara bakıldığında, girişimciliği betimleyen sosyal ve kültürel değerler ile ilgili olan özelliklerin diğer değerlere göre daha da ön plana çıkmakta olduğu görülmüştür. Bunun bir sonucu olarak, kadın girişimciliğinde, sosyal uyumu koruma, iyi ilişkiler kurma, sosyal prestij, onur, toplumsal onay ve yakın çevre desteği gibi özelliklerin daha önemli olduğu ifade edilebilir.

Kadın ve erkek girişimcilerin oranlarının coğrafi bakımdan karşılaştırılması

Kadın ve erkek girişimciliğinde başarıyı etkileyen en önemli faktörlerden biri de cinsiyet faktörüdür. Cinsiyet kavramına bağlı olarak sektörel, bölgesel ve yönetsel alanda farklılıklar görülebilmektedir. Cinsiyet faktörüne bağlı etkenlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen veriler ışığında desteklenecek sektörler, bölgeler, avantaj ve dezavantajların belirlenmesi sağlanabilmektedir. Devlet teşviklerinde bu farklılıklara yönelik değerlendirme ve analizler büyük önem arz etmekte, verilerin kullanılması ile başarı oranında artış sağlanabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan değerlendirmenin amacı Türkiye’de coğrafi olarak kadın ve erkeklerin girişimciliğe yönelim oranlarının belirlenmesidir. Çalışmada, KOSGEB verilerinden temin edilen

bilgiler ile devlet desteklerinden faydalanan kadın ve erkek girişimcilerin genel oranları, bölgelere göre oranları ve illere göre oranlarının karşılaştırması yapılmıştır.

Kadın ve erkek girişimcilerin oranlarının karşılaştırılması

KOSGEB (2016) göre, 2012-2015 yılları arasında; Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı dağılımı yıllara göre Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. 2012-2015 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı dağılımı (yıllara göre) (KOSGEB, 2016).

YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM
2012	475	512	987
2013	2837	2779	5616
2014	4644	4633	9277
2015	5800	5472	11272

Verilere göre her geçen yıl destekten yararlanan girişimci sayısında artış görülmektedir. Bu artışın destek bilinirliğinin artışıyla orantılı olduğu düşünülebileceği gibi, söz konusu desteğin girişimciliğe yönlendirdiği de düşünülebilmektedir.

2013 yılında destekten faydalanan girişimci sayısında 2012 yılına göre yüksek oranda artış görülmüş, yıllar arasındaki artış oranı giderek azalma göstermiştir. Bunun nedeni olarak girişimcilik desteğinin bilinirliğindeki artış sebep olarak gösterilebileceği gibi, 2012 yılında yapılan tanıtım programları, talep artışı ve girişimcilik eğitiminin yaygınlaşması ile 2013 yılında yüksek oran artışı sağlanmıştır. Sonraki yıllarda doyum oranına yaklaşım nedeniyle bu oran küçülerek devam etmektedir.

Bu veriler ışığında yapılan değerlendirme sonucu cinsiyete göre yüzdeler Çizelge 3’deki gibi hesaplanmıştır.

Çizelge 3. 2012-2015 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı yüzdelik dağılımı (yıllara göre) (KOSGEB, 2016).

CİNSİYET	ERKEK		KADIN	
	Frekans	%	Frekans	%
2012	475	48,1	512	51,9
2013	2837	50,5	2779	49,5
2014	4644	50	4633	50
2015	5800	51,5	5472	48,5

KOSGEB (2016) göre, 2012-2015 yılları arasında; Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı yüzdelik dağılımı üzerine yapılan hesaplamada ortalama olarak kadın ve erkek girişimcilerin yarı yarıya destekten faydalandığı görülmüştür.

2012 yılında oransal olarak kadın girişimcilerin erkek girişimcilerden daha fazla destekten yararlandığı görülmekte, bu durum kadın girişimcilerin temel olumsuz faktörlerinden biri olan sermaye yetersizliği konusundaki ihtiyacın destek kapsamında sağlanabildiğini göstermektedir. 2013 yılı ve sonrasında erkek girişimcilerde, bu destekten faydalanma oranında artış görülmüştür. Ancak, Türkiye’de kadın girişimci oranı düşünüldüğünde destekten yararlanan mevcut kadın yüzdesi önemlidir. Yani söz konusu desteğin girişimcilere sağlamış olduğu eğitim, sermaye ve dolaylı sosyal iletişim, girişimciliği, cinsiyete bağımsız teşvik etmekle birlikte kadın girişimci oranını da artırmaktadır.

KOSGEB’den alınan verilere göre 2012-2015 yılları arasında desteklerden yararlanan net işletme sayısı frekans ve yüzdeleri ile Çizelge 4’de değerlendirilmiştir.

Çizelge 4. 2012-2015 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı yüzdelik dağılımı (KOSGEB, 2016).

CİNSİYET	FREKANS	%
ERKEK	9177	52,3
KADIN	8384	47,7

Çizelge 4’de görüldüğü üzere erkek girişimci oranı %52,3, kadın girişimci oranı %47,7 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’de kadın girişimci oranı düşünüldüğünde önemli bir oran olduğu görülmüş olup, birbirine yakın olan bu oran kadın girişimciliğin ihtiyaçlarına yönelik desteğin sağlandığını ve kadın girişimciliğin desteklendiğini göstermektedir.

Kadın ve erkek girişimcilerin bölgelere göre oranlarının karşılaştırılması

2012-2015 yılları arasında KOSGEB Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı coğrafi dağılımı yıllara göre Çizelge 5 ve Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge. 2012-2013 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı bölgesel dağılımı (KOSGEB, 2016).

BÖLGELER	2012			2013		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Akdeniz Bölgesi	42	55	97	274	325	599
Doğu Anadolu Bölgesi	45	35	80	333	224	557
Ege Bölgesi	30	60	90	273	362	635
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	82	55	137	393	226	619
İç Anadolu Bölgesi	67	59	126	435	408	843
Karadeniz Bölgesi	112	142	254	589	589	1178
Marmara Bölgesi	97	106	203	540	645	1185
TOPLAM	475	512	987	2837	2779	5616

Çizelge 6. 2014-2015 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı coğrafi dağılımı (KOSGEB, 2016).

BÖLGELER	2014			2015		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Akdeniz Bölgesi	499	602	1101	665	725	1390
Doğu Anadolu Bölgesi	666	415	1081	795	517	1312
Ege Bölgesi	462	642	1104	631	788	1419
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	588	334	922	796	413	1209
İç Anadolu Bölgesi	740	708	1448	967	912	1879
Karadeniz Bölgesi	818	893	1711	876	895	1771
Marmara Bölgesi	871	1039	1910	1070	1222	2292
TOPLAM	4644	4633	9277	5800	5472	11272

KOSGEB (2016) göre, 2012-2015 yılları arasında; Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı coğrafi dağılımı incelendiğinde, destekten faydalanan girişimcilerin Marmara bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğru bir değerlendirme

yapabilmek için Çizelge 7 ve Çizelge 8’de 2012-2015 yılları arasında KOSGEB Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı coğrafi dağılımı yüzdeler olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 7. 2012-2013 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı bölgesel yüzdeler dağılımı (KOSGEB, 2016).

BÖLGELER	2012		2013	
	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Akdeniz Bölgesi	43,3	56,7	45,7	54,3
Doğu Anadolu Bölgesi	56,3	43,7	59,8	40,2
Ege Bölgesi	33,3	66,7	43,0	57,0
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	59,9	40,1	63,5	36,5
İç Anadolu Bölgesi	53,2	46,8	51,6	48,4
Karadeniz Bölgesi	44,1	55,9	50,0	50,0
Marmara Bölgesi	47,8	52,2	45,6	54,4
TOPLAM	48,1	51,9	50,5	49,5

Çizelge 8. 2014-2015 yılları arasında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı bölgesel yüzdeler dağılımı (KOSGEB, 2016)

BÖLGELER	2014		2015	
	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Akdeniz Bölgesi	45,3	54,7	47,8	52,2
Doğu Anadolu Bölgesi	61,6	38,4	60,6	39,4
Ege Bölgesi	41,8	58,2	44,5	55,5
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	63,8	36,2	65,8	34,2
İç Anadolu Bölgesi	51,1	48,9	51,5	48,5
Karadeniz Bölgesi	47,8	52,2	49,5	50,5
Marmara Bölgesi	45,6	54,4	46,7	53,3
TOPLAM	50,1	49,9	51,5	48,5

KOSGEB (2016) göre, 2012-2015 yılları arasında; Uygulamalı Girişimci Eğitime katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağılı coğrafi yüzdellik dağılımını incelendiğinde, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde erkek girişimci oranının kadın girişimci oranından fazla olduğu görülmüş, diğere bölgelerde girişimci oranı ortalama yarı yarıya özelliğı göstermiştir. Kırsal kesimlerdeki kültürel faktörler göz önüne alınarak beklenen bir sonuç olduğu düşünölmektedir. Yani kırsal kesimlerde kültürel olarak kadın daha fazla evde çalışmakta, iş hayatı ve girişimciliğe yönelik faaliyetler erkek tarafından gerçekleştirilmektedir. Kadının iş hayatında aktif rol alması kültürel olarak uygun görölmemekte dolayısıyla aile desteğı görmemekte ve çevre baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum kırsal bölgelerdeki kadın girişimci sayısının erkek girişimci sayısına göre daha düşük oranda görölmesine sebep olmaktadır.

İç Anadolu Bölgesi dışında tüm bölgelerde her geçen yıl erkek girişimci oranında artış seyrettiğı görölmekte, İç Anadolu Bölgesinde bunun tam aksine kadın girişimci oranında artış görölmektedir. Bu durum, girişimci desteğinin, kadın girişimci oranının artmasında, diğere faktörlerden daha az etkilenererek en çok fayda sağladığı bölgenin İç Anadolu Bölgesi olduğunu göstermektedir.

Kadın ve erkek girişimcilerin illere göre oranlarının karşılaştırılması

2015 yılında KOSGEB Uygulamalı Girişimci Eğitime katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağılı illere göre dağılımı Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. 2015 yılında KOSGEB girişimcilik destek programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı illere göre dağılımı (KOSGEB, 2016)

İL	BÖLGE	Erkek		Kadın		Toplam
		Sayı	%	Sayı	%	
ADANA	Akdeniz Bölgesi	127	44,4	159	55,6	286
ADIYAMAN	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	70	56,0	55	44,0	125
AFYONKARAHİSAR	Ege Bölgesi	57	56,4	44	43,6	101
AĞRI	Doğu Anadolu Bölgesi	46	67,6	22	32,4	68
AKSARAY	İç Anadolu Bölgesi	54	48,6	57	51,4	111
AMASYA	Karadeniz Bölgesi	75	51,7	70	48,3	145
ANKARA	İç Anadolu Bölgesi	270	44,3	339	55,7	609
ANTALYA	Akdeniz Bölgesi	67	43,8	86	56,2	153
ARDAHAN	Doğu Anadolu Bölgesi	19	48,7	20	51,3	39
ARTVİN	Karadeniz Bölgesi	7	20,0	28	80,0	35
AYDIN	Ege Bölgesi	37	36,6	64	63,4	101
BALIKESİR	Marmara Bölgesi	100	41,3	142	58,7	242
BARTIN	Karadeniz Bölgesi	20	39,2	31	60,8	51
BATMAN	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	112	69,1	50	30,9	162
BAYBURT	Karadeniz Bölgesi	6	50,0	6	50,0	12
BİLECİK	Marmara Bölgesi	15	30,0	35	70,0	50
BİNGÖL	Doğu Anadolu Bölgesi	59	68,6	27	31,4	86
BİTLİS	Doğu Anadolu Bölgesi	17	56,7	13	43,3	30
BOLU	Karadeniz Bölgesi	54	49,5	55	50,5	109
BURDUR	Akdeniz Bölgesi	52	45,6	62	54,4	114
BURSA	Marmara Bölgesi	153	47,2	171	52,8	324
ÇANAKKALE	Marmara Bölgesi	17	29,3	41	70,7	58
ÇANKIRI	İç Anadolu Bölgesi	37	67,3	18	32,7	55
ÇORUM	Karadeniz Bölgesi	43	48,9	45	51,1	88
DENİZLİ	Ege Bölgesi	84	46,4	97	53,6	181
DİYARBAKIR	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	90	64,3	50	35,7	140
DÜZCE	Karadeniz Bölgesi	93	53,8	80	46,2	173
EDİRNE	Marmara Bölgesi	20	51,3	19	48,7	39
ELAZIĞ	Doğu Anadolu Bölgesi	105	54,1	89	45,9	194
ERZİNCAN	Doğu Anadolu Bölgesi	66	53,2	58	46,8	124

ERZURUM	Doğu Anadolu Bölgesi	147	63,6	84	36,4	231
ESKİŞEHİR	İç Anadolu Bölgesi	70	53,0	62	47,0	132
GAZİANTEP	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	106	53,5	92	46,5	198
GİRESUN	Karadeniz Bölgesi	40	54,1	34	45,9	74
GÜMÜŞHANE	Karadeniz Bölgesi	22	50,0	22	50,0	44
HAKKARİ	Doğu Anadolu Bölgesi	8	72,7	3	27,3	11
HATAY	Akdeniz Bölgesi	32	35,6	58	64,4	90
IĞDIR	Doğu Anadolu Bölgesi	10	52,6	9	47,4	19
ISPARTA	Akdeniz Bölgesi	57	53,8	49	46,2	106
İSTANBUL	Marmara Bölgesi	445	51,0	427	49,0	872
İZMİR	Ege Bölgesi	192	40,7	280	59,3	472
KAHRAMANMARAŞ	Akdeniz Bölgesi	134	56,5	103	43,5	237
KARABÜK	Karadeniz Bölgesi	32	43,8	41	56,2	73
KARAMAN	İç Anadolu Bölgesi	47	46,5	54	53,5	101
KARS	Doğu Anadolu Bölgesi	24	42,1	33	57,9	57
KASTAMONU	Karadeniz Bölgesi	41	56,9	31	43,1	72
KAYSERİ	İç Anadolu Bölgesi	92	54,1	78	45,9	170
KİLİS	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	34	77,3	10	22,7	44
KIRIKKALE	İç Anadolu Bölgesi	60	56,6	46	43,4	106
KIRKLARELİ	Marmara Bölgesi	25	40,3	37	59,7	62
KIRŞEHİR	İç Anadolu Bölgesi	44	60,3	29	39,7	73
KOCAELİ	Marmara Bölgesi	110	42,0	152	58,0	262
KONYA	İç Anadolu Bölgesi	107	51,9	99	48,1	206
KÜTAHYA	Ege Bölgesi	55	47,0	62	53,0	117
MALATYA	Doğu Anadolu Bölgesi	77	48,1	83	51,9	160
MANİSA	Ege Bölgesi	75	48,7	79	51,3	154
MARDİN	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	185	73,1	68	26,9	253
İÇEL	Akdeniz Bölgesi	117	47,4	130	52,6	247
MUĞLA	Ege Bölgesi	77	41,8	107	58,2	184
MUŞ	Doğu Anadolu Bölgesi	119	76,8	36	23,2	155
NEVŞEHİR	İç Anadolu Bölgesi	34	56,7	26	43,3	60
NİĞDE	İç Anadolu Bölgesi	32	60,4	21	39,6	53
ORDU	Karadeniz Bölgesi	92	50,0	92	50,0	184
OSMANİYE	Akdeniz Bölgesi	79	50,3	78	49,7	157
RİZE	Karadeniz Bölgesi	54	55,1	44	44,9	98
SAKARYA	Marmara Bölgesi	109	48,0	118	52,0	227

SAMSUN	Karadeniz Bölgesi	88	45,4	106	54,6	194
ŞANLIURFA	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	139	68,5	64	31,5	203
SİİRT	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	50	78,1	14	21,9	64
SİNOP	Karadeniz Bölgesi	43	44,8	53	55,2	96
ŞIRNAK	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	10	50,0	10	50,0	20
SİVAS	İç Anadolu Bölgesi	78	65,5	41	34,5	119
TEKİRDAĞ	Marmara Bölgesi	52	49,1	54	50,9	106
TOKAT	Karadeniz Bölgesi	74	53,2	65	46,8	139
TRABZON	Karadeniz Bölgesi	39	49,4	40	50,6	79
TUNCELİ	Doğu Anadolu Bölgesi	7	30,4	16	69,6	23
UŞAK	Ege Bölgesi	54	49,5	55	50,5	109
VAN	Doğu Anadolu Bölgesi	91	79,1	24	20,9	115
YALOVA	Marmara Bölgesi	24	48,0	26	52,0	50
YOZGAT	İç Anadolu Bölgesi	42	50,0	42	50,0	84
ZONGULDAK	Karadeniz Bölgesi	53	50,5	52	49,5	105

2015 yılında KOSGEB Uygulamalı Girişimci Eğitimine katılarak işletmelerini kuran ve KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında destekten yararlanan girişimcilerin cinsiyet faktörüne bağlı illere göre yüzdeler dağılımını incelendiğinde, en fazla kadın girişimci oranının %80 ile Artvin ilinde olduğu görülmüştür. İkinci sırada %70,7 ile Çanakkale ve üçüncü sırada %70 ile Bilecik kadın girişimci oranının yüksek görüldüğü iller olmuştur. En fazla erkek girişimci oranının ise %79,1 ile Van ilinde olduğu görülmektedir. Onu takiben ikinci sırada %78,1 oranında Siirt, %77,3 oranında Kilis illerinin geldiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında illerin çoğunluğunda erkek ve kadın girişimci oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Bölgesel dağılıma uygun olarak Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesine bağlı illerde erkek girişimci oranının kadın girişimci oranından fazla olduğu görülmüştür. Bölgeden farklılık gösteren il ise %69,6 oranında kadın girişimci sayısı ile Tunceli'dir.

Sonuç

Girişimcilikte cinsiyet faktörünü etkileyen önemli etmenlerden biri de yaşanan coğrafi bölgedir. Yaşanılan bölgenin kültürel değerlerine, eğitim olanaklarına, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadın ve erkek girişimcilik oranları etkilenmektedir.

Yapılan çalışmada, öncelikle KOSGEB desteğinden faydalanan girişimcilerin cinsiyet kavramı ile ilgili veriler analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda KOSGEB desteğinden faydalanan kadın ve erkek girişimci oranları denklik göstermiştir. Bu sonuç ile bölgesel dağılım ve illere göre dağılım ile ilgili verilerin sonuçlarının daha net kıyaslanması da sağlanmıştır.

Girişimcilerin coğrafi dağılımına yönelik veriler ve analizler sonucunda, kırsal kesimlerde, yani Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, erkek girişimci oranının kadın girişimci oranından fazla olduğu verisi elde edilmiştir. Bu farklılık Ege Bölgesi gibi sahil bölgelerinde tam aksi yönde gözlemlenmiş, kadın girişimci oranı erkek girişimci oranına göre fazlalık göstermiştir. Alınan sonuçlar yaşanan coğrafi bölgenin girişimciliğe etkisini ortaya koymanın yanı sıra, geleneksel kültürün etkilerini de gözlemlemeyi sağlamıştır.

Çalışmanın sonucu olarak, KOSGEB verilerinden temin edilen bilgiler ile devlet desteklerinden faydalanan kadın ve erkek girişimci oranları saptanmış, kadın ve erkek girişimcilerin bölgelere ve illere göre oranlarının kıyaslaması yapılmıştır.

Kaynaklar

- [1] Hisrich, R.D., Peters, M.P., (2002). *Entrepreneurship*, s.76, McGraw-Hill Irwin.U.S.A.
- [2] İltter, B., (2008). *Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: KAGİDER Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- [3] KOSGEB, (2016). *03.12.2015 tarihli ve 18375138-600.00-E.965 sayılı yazı*.

- [4] Karateke, G., (2006). *Kadınları Girişimciliğe İten Faktörler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [5] Kutanis, R. Ö. ve Alparıslan, S., (2006). Girişimci ve yönetici kadınların profili farklı mıdır? *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2: 141.
- [6] Şahin, E., (2006). *Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [7] Şekerler, H., (2006). *Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- [8] TÜSİAD, (2002). *TÜSİAD, Türkiye’de Girişimcilik*, s.33, Yayın No: 12/340.

Bab-ı Ali’de yenileme - koruma uygulaması

Gülferah ÇORAPÇIOĞLU^{1*}

Geliş tarihi / Received: 28.02.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 02.03.2017

Kabul tarihi / Accepted: 10.03.2017

Özet

1896 yılında günümüzde Ankara Caddesi olarak anılan Bab-ı Ali yokuşunda kurulan Kanaat Kitabevi binası 1994 yılında kapanmıştır. 1996 yılındaki korunması gerekli II grup kültür varlığı olarak tescil edilen yapının; mimari, taşıyıcı sistem ve çevresel etki değerlendirmelerini içeren analizler sonucunda yıkılıp yenilenerek korunması kararı alınmıştır. Yenileme uygulaması; binanın güncelleştirilmesi, alan kullanımının rasyonalizasyonu, taşıyıcı sistemin güvenli hale getirilmesi ve silüet bütünlüğünün sağlanması hedefleri doğrultusunda hazırlanan uygulama projesi ve ekleri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ticaret merkezi durumuna gelmiş Cağaloğlu yokuşunun kültürel yaşamında uzun yıllar rol almış bina, mimari cephe özellikleri ve aynı zamanda toplumsal hafızalarda yer etmiş olan “Kanaat Kitabevi” ve yayınevinin “Takvim-i Ragıp” klasiği yazısının bina cephesine işlenmesi ile korunarak yaşatılmakta olup farklı işlevler ile kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bab-ı Ali, koruma, yenileme.

---

^{1*} Yrd. Doç. Dr. Gülferah Çorapçioğlu, İstanbul Arel Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi. gulferahcorapcioglu@arel.edu.tr

Execution of renovation- conservation in Bab-ı Ali

Abstract

The Kanaat Bookstore building, which was founded in 1896 on the slope of Bab-ı Ali, which is now known today as Ankara Caddesi, was closed in 1994. In 1996, the building was registered as a group II cultural asset that is required to be protected. It was decided to conserve the building by reconstructing it after a series of architectural, structural system and environmental impact assessments analysis. Renewal application was carried out with reconstruction projects that aimed updating of the building, rationalization of the use of the space, reinforcing the load bearing system and ensuring the integrity of the street silhouette. The building took place for many years in the cultural life of Cagaloglu slope which has come to the status of a commercial center nowadays. Today the building is conserved such that its architectural façade features is as original, its name “Kanaat Kitabevi” and the bookstore’s well known publication “Takvim-i Ragıp” is engraved on its front façade. Today, the building is used for different functions.

Keywords: Bab-ı Ali, conservation, renovation.

Giriş

Bab-ı Ali, Cumhuriyet öncesi dönemde Sirkeci Meydanı’ndan Cağaloğlu’na ulaşan yokuşun, Nuruosmaniye Sokağı’yla kesiştiği noktaya kadar olan caddenin adı olarak anılmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra ise; Sirkeci’den İran Konsolosluğu’na, Türk Ocağı ya da eski adıyla Çifte Saraylar Sokağı’na kadar uzanan bölümü Ankara Caddesi, olarak, Divanyolu’na kadar uzanan bölümü de Bab-ı Âli Caddesi olarak anılmaktadır (Eyice, 1993; Altın, 2013).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetim merkezi olan Bab-ı Ali, tarihsel süreçte Türk Basınının da merkezi durumuna gelerek, 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyıl sonuna kadar kitapçıları, matbaalar, gazete idarehaneleri ile bir tarih oluşturmuştur (İşli, 2013).

1896 yılında günümüzde Ankara Caddesi olarak anılan Bab-ı Ali yokuşunda kurulan ve Faik Sabri Duran'ın Büyük Atlas'ını kullanan herkesin aşına olduğu Kanaat Yayınları, başta Namık Kemal olmak üzere çeşitli yazarların kitaplarını yayınlamıştır (Özyalçiner, 2015).

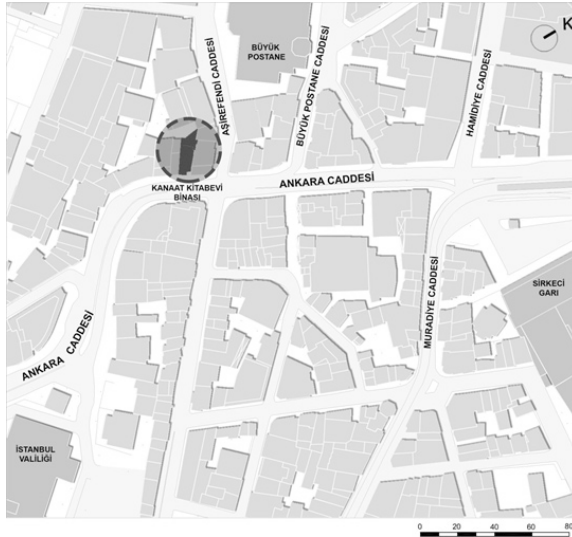
Kanaat Kitabevi varislerden Aslan Bayar'ın vefatı ile 1994 yılında kapanmıştır (Şekil.1).

*Şekil 1. Eski Kanaat Kitabevi binası giriş cephesi
(Çorapçioğlu, 2003).*

İstanbul İli, Eminönü ilçesi, Hobyar Mahallesi, Ankara Caddesi, 40 Pafta, 304 Ada, 36 Parsel'de yer alan eski Kanat Kitabevi Binası, “2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” uyarınca, İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun “17.1.1996 tarih ve 7443 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilerek koruma grubu II olarak belirlenmiştir (URL 1).

Şekil 2. Ankara Cad. 40 pafta, 304 ada, 36 parsel bina konumu.

Kitabevi binasının taşıdığı tarihi ve kültürel değeri ile korunarak yenilenmesi varisleri tarafından talep edilmiştir. Bu doğrultuda başlatılan çalışmalarda öncelikle binanın güçlendirilerek yenilenmesi doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalışma süreci, ilgili koruma kurulu sorumlularının görüşleri ve bina sahiplerinin istekleri dikkate alınarak sürdürülmüştür. Çalışmada; “mevcut durum değerlendirmesi”, “projelendirme süreci” ve “uygulama süreci” olmak üzere üç ana süreç söz konusu olmuştur.

Yöntem

Mevcut durum değerlendirmesi

Mimari değerlendirme: Mevcut durumunda üç kattan oluşan ve zemin kat kitabevi, 1. kat matbaa, 2. kat depo olarak kullanılan yapıda; sığınak, ısıtma merkezi, su deposu, asansör vb. unsurların bulunmaması hususunun, gerek imar yönetmelikleri gerekse kullanıcı açısından olumsuz şartlar teşkil ettiği ve bu durumda yapının asgari seviye ile kullanıldığı görülmüştür.

Taşıyıcı sistem değerlendirmesi: Mevcut durumunda düşey taşıyıcıların tuğla, yatay taşıyıcıların ise putreller arası tuğla dolgulu volta döşeme olduğu yapıda; döşeme putrellerinde aşırı korozyon nedeni ile ortaya çıkan kesit kaybının, aşırı sehimlere neden olduğu ve duvarlarda meydana gelen zemin oturmasının binadaki kemer ve lentolarda çatlaklar şeklinde hissedildiği saptanmıştır. Deprem güvenliği incelemesi sonucunda oluşturulan statik raporda; taşıyıcı sistemin taşıma kapasitelerinin limitlerinde bulunması nedeni ile güvenlik faktörlerinin yok olduğu, metal korozyonu ve oturmalar nedeni ile deprem güvenliğinin olmadığı tespit edilmiştir (Ökten, 2000).

Çevresel etki değerlendirmesi: Yapının birlikte algılandığı 33, 50 ve 37 parsellerin arasında gabari olarak uyumsuzluk teşkil ettiği ve cadde silüetinde açıkça görülen bu durumun bir tasarım sorunu olarak ele alınmasının gerekliliği görülmüştür (Şekil 3).

Şekil 3. Eski Kanaat Kitabevi binası (Çorapçioğlu, 2003).

Mevcut durum değerlendirmesi sonucunda; ilk etapta yapı strüktürünün güçlendirilmesi ve binanın iyileştirilerek korunması

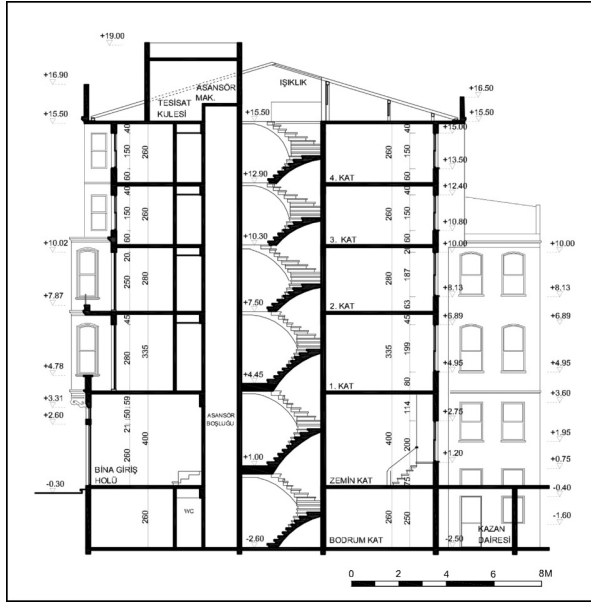
önerilmiştir. Ancak bu müdahalenin tümüyle yetersiz olan bina içi teknik olanaklarını sağlayamayacağı ve cadde silueti bütünlüğüne çözüm getiremeyeceği nedenleriyle, mevcut yapının yıkılarak yeniden yapım ile güncelleştirilmesi, alan kullanımının rasyonalizasyonu ve taşıyıcı sistemin güvenli hale getirilmesi görüşleri bina sahipleri ve ilgili kurul üyeleri tarafından benimsenmiştir. Bu görüşler, ilgili imar mevzuatı ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararları doğrultusunda binanın rekonstrüksiyon projesinin geliştirilmesi uygun görülmüştür.

Projelendirme süreci

Projelendirme sürecinde, bina cephesinin özgün formuna bağlı kalınarak yenilenmesi, projenin tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutları ile ele alınması ve ayrıca bölgenin güncel durumunun göz önünde tutulması doğrultusunda çözümler aranmıştır. Çevre yapılar ile gabari uyumu ve cadde silüetinin bütünlüğüne çözüm getirilmesi; yapının mevcut [+10.02] kotundan [+15.50] kotuna yükseltilmesi ile sağlanmıştır (Şekil 4-5).

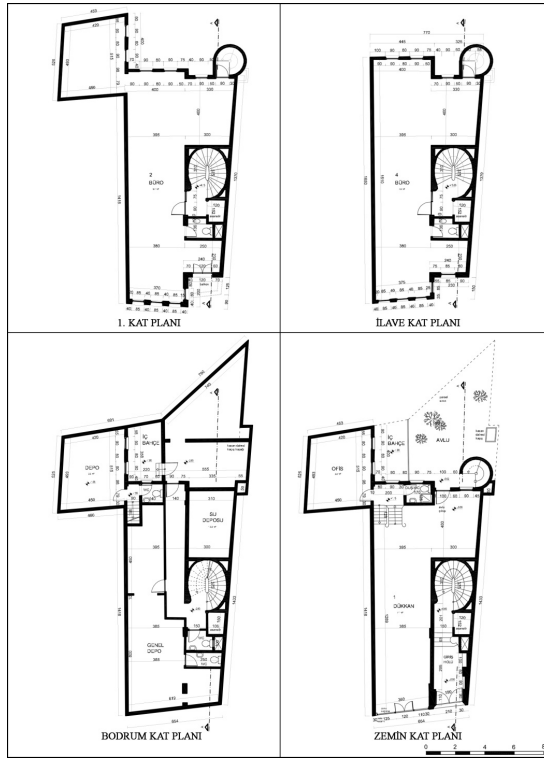
Şekil 4. Kanaat Kitabevi yeni cephe çalışması (Çorapçioğlu, 2003).

Şekil 5. Kanaat Kitabevi yeni bina kesit (Çorapçioğlu, 2003).

Yapının güncelleştirilmesi amacı ile proje; [-2.60] kotunda yer alan bodrum katta, merkezî ısıtma, sığınak, kapıcı dairesi, su deposu gibi teknik hacimleri içerecek biçimde tasarlanmıştır. Zemin katta ana bina girişi, binadan bağımsız olarak kullanılabilir mağaza ve mağaza ile bağlantılı [-1.55] ve [+1.15] kotlarında yer alan iki ofis bulunmaktadır. Toplam dört bağımsız bölümden oluşan üst katlarda yer alan ofisler esnek kullanımlara olanak tanımak üzere tek mekân olarak düzenlenmiş ve taşıyıcı sistem betonarme kirişsiz döşemeler ile çözümlenmiştir (Şekil 6).

Yapının temel/betonarme sistemi, 1998 yılında yürürlüğe giren; “afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında değişiklik uyarınca getirilen deprem yönetmeliği” şartlarına uyularak hazırlanmıştır (URL 2).

Şekil 6. Kanaat Kitabevi yeni bina kat planları
(Çorapçioğlu, 2003).

Cephe etütleri, yapının tarihi kimliğini oluşturan mimari öğelerin yoğunlaştığı özgün cepheye dokunmayan, onu olduğu gibi bırakan bir yaklaşımla ele alınmıştır. Eski cephe ve ilave yeni cephe elemanları arasında geçiş ve bütünleşmenin sağlanması cephe düşey hattının devamı ile sağlanmıştır. Farklı evrelerinin algılanması amacıyla ilave son iki kat geri çekilerek, pencerelerde düz atkı kullanılmıştır.

Uygulama süreci

Toplam 820 m² inşaat alanı olan binada uygulama süreci maliyet, işlevsel gereklilikler, teknik olanaklar, güvenlik ve koruma ölçütleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bina cephesinde dış cephe boyası kullanılmamış, su yalıtım malzemesi ile desteklenen renkli sıva

uygulanmıştır. Cephe mimarisini oluşturan detayların uygulaması aşamasında, yapının tarihi kimliğini oluşturan mimari öğelerin, rölöve projesi aşamasında hazırlanmış olan detaylı çizimleri doğrultusunda imal edilen prekast elemanlar kullanılmıştır. Görsel hafızayı koruma amacıyla eski binada var olan, sekiz kanatlı katlanır demir kapı, dükkân ve bina giriş kapısı üstünde yer alan ferforje motifler korunarak gerekli onarımlar yapıldıktan sonra yeni yapıda kullanılmıştır (Şekil 7).

*Şekil 7. Kanaat Kitabevi binası, ön cephe uygulaması
(Çorapçioğlu, 2003).*

Yangın merdiveni arka cephede prekast hazır beton basamaklar kullanılarak inşa edilmiştir. Bina içi giriş holü, kat sahanlıkları ve merdivenlerde yerel tarihi binalarda sıklıkla kullanılan Marmara mermeri tercih edilmiştir. Eski binayı simgelediği düşünülen ferforje motifler yeni binanın arka avlusunda tekrar edilmiş, bina giriş holünde ise stilize edilerek kullanılmıştır (Şekil 8, 9).

Şekil 8. Kanaat Kitabevi
arka cephe.

Şekil 9. Bina giriş holü
(Çorapçioğlu, 2003)

Şekil 10. Kanaat Kitabevi dükkân ve bina girişi (Çorapçioğlu, 2003).

Kanaat Kitabevi, Bab-ı Ali yokuşunun toplumsal ve kültürel yaşamında uzun yıllar rol almıştır. Bu nedenle yapının tarihi önemi sadece mimarisi ile değil, özellikle toplumsal hafızalarda yer etmiş olan “Kanaat Kitabevi” ve Kanaat Yayınlarının klasiği olan “Takvim-i Ragıp” yazısının bina cephesine işlenmesi ile vurgulanmıştır (Şekil 10).

Sonuç

Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca bir mimari bir yenileme-koruma uygulaması değil, aynı zamanda tarihsel süreçte Türk Basınının kalbi olmuş Bab-ı Ali’de bir tarihin günümüzde de yaşatılmasını hedefleyen ve gerçekleştirmeye çalışan bir projedir. Kanaat Kitabevi binası günümüzün ticaret merkezi durumuna gelmiş bölgede bu proje ile yaşatılmakta olup, binanın tarihi ve kültürel değerleri bağlamına uygun işlevler ile sürdürülerek korunmasının önemi bilinmelidir.

Kaynaklar

- [1] Altın, İ., (2013). *Bab-ı Âli Nallı Mescit*. Vakıf Restorasyon Yıllığı 2013, Sayı:6, s.133, İstanbul.
- [2] Çorapçioğlu, G., (2003). *İstanbul- Eminönü-Ankara Caddesi*, No:133-135 Kanaat Han Binası Arşivi, İstanbul.
- [3] Eyice, S., (1993). Çağaloğlu, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, C.2, s.370, İstanbul.
- [4] İşli, E.N., (2013). *Kitaphaneden yayınevine Babı-ali*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.12, İstanbul.
- [5] Ökten, S. (2000). *Eminönü, Hobyar mah. Ankara Cad. 40 pafta, 304 ada, 36 parsel sayılı kargir binanın taşıyıcı sistem raporu*. M.S.Ü Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- [6] Özyalçın, A., (2015). *Babıali'nin kaybolan kitaphaneleri*. 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi, s.46-50.İstanbul.

İnternet kaynakları

- [7] URL 1. www.resmigazete.gov.tr/arsiv/24060.pdf Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu No: 2863, 23 / 7/ 1983 tarih, 18113 sayılı Resmi Gazete, (Erişim Mayıs 2015).
- [8] URL 2. www.resmigazete.gov.tr/arsiv/24060.pdf Afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında yönetmelik 1997 Deprem Yönetmeliği (1998 değişiklikleri ile birlikte), ilk yayın tarihi: 2.9.1997-23098 mükerrer sayılı Resmi Gazete yürürlüğe giriş tarihi: 1.1.1998, (Erişim Mayıs 2015).

The impact of foreign direct investment on the growth of emerging economies: a case studies of Turkey and Pakistan 1980-2015

Ali Bux BALOCH^{*1}, Zelha ALTINKAYA²

Geliş tarihi / Received: 01.03.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 06.03.2017

Kabul tarihi / Accepted: 12.03.2017

Abstract

This paper investigates the impact of foreign direct investment on the growth of emerging economies of Turkey and Pakistan. Decreasing the gap between domestic savings, investment, bringing the latest technology and management, know-how from developed countries and foreign direct investment (FDI) plays important role in achieving rapid economic growth in developing counties. This study highlights the relation between economic growth and foreign direct investment (FDI) in emerging economies of Turkey and Pakistan. The research focuses on the inflow of FDI and the economics of Turkey and Pakistan to find out the role of inflow of FDI over the economic growth. It shows that the inflow of FDI has a significant effect on economic growth using gross domestic product (GDP) from period 2000 to 2015. When the relationship between FDI and economics growth was estimated using gross domestic product; it has been found that there exists a strong positive relation between them. The results stand robust in the causality test and regression analysis.

Keywords: *foreign direct investment, emerging economies, Pakistan economy, Turkish economy.*

---

¹ *alibuxbalochpk@gmail.com*

² *zaltinkaya@aydin.edu.tr*

Yabancı sermayenin yükselen ekonomilerin büyümesi üzerindeki etkisi: Türkiye ve Pakistan’da bir olgu sunumu 1980-2015

Özet

Bu araştırmada, yükselen ekonomilerde Türkiye ve Pakistan’da doğrudan yabancı yatırımların, bu ülkelerin ekonomilerinin büyümesine olan katkısı incelenmektedir. Son yıllarda, Çin, Brezilya, Rosta, Hindistan, Türkiye gibi yükselen ekonomilerdeki hızlı büyüme, beraberinde bu hızlı büyüme içerisinde, yabancılar tarafından yapılan doğrudan yatırımların etkisini gündeme getirmiştir. Özellikle de, Bhagwati’nin 1978 yılında kullandığı model kullanılarak, Pakistan gibi gelişmekte olan bir ülke için iyi bir model oluşturup olamayacağı incelenmiştir. 1980-2015 arasındaki verilere dayalı yapılan çalışmada, her iki ülkede de, hem Türkiye hem de Pakistan da, doğrudan yatırım ile ekonomik büyüme arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: *doğrudan yabancı yatırım, yükselen ekonomiler, Pakistan ekonomisi, Türkiye ekonomisi*

Introduction

The world turned into a global village, financial integration among countries has become easy subsequent in the increase of the capital flows between countries. In the world economy, a prospect for the economic circumstances and overall economic recital of a country depends on multiple factors including political stability, graphical conditions, industrial technology but the most significant factor is foreign direct investment (FDI). The interacting countries can liberalize the agreements unilaterally that can bring benefits to both sides and can be more beneficial and easily adopted. Small countries can form a coalition to avoid the powerful country’s negotiation terms.

A country capitalizing to the others receives equal benefits as host country receives. The non-monetary are by product of investment including monetary as well. Non-monetary benefits cash in with technology enhancement, employment, supplies, taxation and improve skill level of citizens. Some developing countries like Pakistan are open to foreign direct investment to entail large profits. However, unlike India and China, Pakistan was not successful in gaining significant and consistent inflow of FDI. Moreover the inadequate inflows, received by the country, are not used in the right way to improve economic performance (Ataullah, Ali, and Hang Le. 2006). In this paper, the conclusion of FDI between Pakistan and one of the emerging economies Turkey will be analysed.

Foreign direct investment

Foreign direct investment (FDI) is a source of bringing the valuable technology, knowledge, human capital and developing a connection of the mass state, which can help to improve the economy. Whether the foreign direct investment enhances the economy or not is still under a debate amongst many researchers. Although many there is still no unanimous agreement amongst many famous scholars the less development countries (LDCs) have been aggressively looking for since the FDI inflows early 1980s based of the knowledge that FDI does convey many profits in the country, including the technology advancement, improves skills of managerial and access into international market (Yang, 2007).

The main goal of any investment is to earn profit. Thus accumulation of different type of assets hope for the earning return in future. In this contest, investment is an important tool for the growth of the economy either by foreign direct investment or portfolio investment (Khan and Khattak, 2009). When foreign companies enter in any country's market ad introducing their products liberally in the market the domestic companies facing lots of challenges in quality, price and technology. Consumers move towards the better and cheaper product by technology and price so it can be said that this is compulsory for domestic companies for survival that they added

new technology in products. On other side it can be said that the technology of production and product will improve through FDI. In the economic terminology, “spill over” theory states extremely optimistic effect of FDI on the growth of the economy of a country (Alfaro, 2003).

Foreign direct investment is a kind of real kind investment in which for the long term benefits other foreign companies investing in another country and form the administrative structure of that investment then control it (Aqeel and Bilquees, 2004). The Capital owner follows the rules and the obligations in the host country (Kolstad and Villanger, 2008). Usually, foreign direct investment are made by major international companies through mergers and acquisitions or by building a new facility (Kurtishi, 2013).

New development hypothesis, thus, gives intense support to the theory that FDI could be a powerful consider advancing development. The abuse of this potential, in any case, requires a favourable financial atmosphere. Without such an atmosphere FDI might be counterproductive; it might impede as opposed to advance development, it might serve to improve the private rate of come back to venture by outside firms while applying little effect on social rates of return in the beneficiary economy. As a result of the considerable number of wasteful aspects it produces, an Import Substitution arrangement is probably not going to give a financial atmosphere helpful for the effective operations of remote firms (Bhagwati, 1985).

But an Import substitution policy, which restricts competition from both domestic and foreign sources, is unlikely to promote such investments; rather it is likely to promote X-inefficiency. Interestingly, for reasons expressed prior, the export promotion strategy with its accentuation on nonpartisan ship of approach, the free play of market strengths and rivalry gives a perfect atmosphere to the misuse of the capability of FDI to advance development. The nonattendance of simulated arrangement forced boundaries to exchange advances the proficient portion of both transported in and

local assets and the opposition it induces gives an intense boost to interest in innovation and human abilities.

In addition to studies by Bhagwati (1960), Grossman and Helpman (1990) added to growth theory. Grossman and Helpman (1990) argued the monetary development determines the long run rate of development and which economies will become the speediest by using it. Also, what sorts of arrangements can governments use to quicken propels in expectations for everyday comforts. These inquiries were fundamental for the individuals who considers in the 1960s, and remain so in the late restoration of enthusiasm for long run monetary execution. Despite the fact that, this verbal confrontation has given rich bits of knowledge into the relationship amongst FDI and development there is next to no experimental examination of the issue. Late improvements in development hypothesis, styles endogenous development hypothesis, give such a reasonable structure to investigating the effect FDI on development.

While the relationship amongst fares and development, grounded in endogenous development in creating nations with regards to new development hypothesis. An intriguing theory proposed by Jagdish Bhagwati which joins exchange system to both the extent of FDI individual creating nations can pull in and its viability development, captures the essence of the issue (Bhagwati, 1973). Bhagwati's hypothesis is wide ranging and its precise enunciation of the link.

Table 1. The world foreign direct flows 1970-2013 / million USD (World Bank, 2017).

Country Name	1970	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2013
China	-	-	3,487	38,399	243,703	280,072	241,214	290,928
United States	1,260	16,930	48,490	321,274	259,344	257,410	232,001	287,162
Brazil	-	1,911	989	32,779	53,345	71,539	76,111	80,843
Russian Federation	-	-	-	2	43,167	55,083	50,588	69,219
Germany		342	3,004	210	86,053	97,481	54,660	59,015
Australia	898	1,869	8,111	13,618	35,211	65,555	57,617	54,554
United Kingdom	1,488	10,123	33,503	122	66,735	27,011	46,751	35,015
Turkey		0.18	0.684	0.982	9	16	13	12,4
United Arab Emirates	7,780	97	115,820	506	5,500	7,679	9,6012	10,487
Argentina	89	678	1,836	10,418	7,84	10,720	15,324	8,917
Saudi Arabia	7	4	2	1	29,232	16,308	12,182	8,865
Japan	-	280	1,777	8	7,440	(851)	546,963	7,412
Pakistan	23	63	245	308	2,022	1,326	859	1,333

The China, Russia, Brazil, South Africa and India (BRICS)’s outflow of Foreign Direct Investment increase from 2 percent to 9 percent in 2009. After having increased during the years 2011-13 the EU Member States’ direct investments in BRIC declined sharply in 2014 and were at their lowest level during the period 2010-14. Nevertheless the BRIC countries’ percentage of total EU outflows increased to 52%, thus the fall was not as significant as for other countries outside the EU. This is because most the developing countries eased the limit on the Foreign Direct Investment (FDI) and more vigorously obtainable tax incentives and other aids subsidies to encourage the foreign stocks into the country.

In last three decades, all of the BRICS have made the connection with the other countries easier by opening their economies significantly. There is a considerable reduction of trade barriers and tariffs on non-agricultural products. This policy increased the growth of the business in their emerging economies (OECD, 2017). Political risks, microeconomic variables and business conditions are directly linked to the FDI inflow for an emerging country. Political risk has a greater

role out of these three factors. Liberalization plays a vital role in outward flows of FDI especially for emerging countries like BRICS (Buckley, 2007).

By 2005, about 33% of the supply of world wide FDI have gone to creating nations like Brazil, Argentina and Chile. There is sensitive issue of environmental impact in case of Latin America FDI in Russia has been low despite its large amount of natural gas resources. The Russian economy depends on the stability of the country which related to its political situation and the oil prices in the market because of Russian oil resources. International financing also played an important role in the rapid growth in the emerging economies (Klinz, 2011).

The world's quickest developing economy is China which center in both representatives and the scholarly world (Lau, 2008). In the first place of the vital drivers of China's development is remote direct venture (FDI) into the nation. The biggest bit of China-related research is centred on FDI in China. The relationship between outside direct speculation inflows and work utilizing worldwide business procedure centred (McDonald, 2003) through overview that writing to recognize the components impacting the advancement of backups that may influence business development in host areas.

The examination shows that extra applied and work is required to elucidate our comprehension of how the operational, hierarchical, and broadening qualities of backup's impact of business (Altinkaya and Aslan, 2015), (Singh and Jun, 1995) studied the liberalization factor on the Russian markets from 1993 to 2000. He did a survey to the companies who invested in Russia and found that most of the investors invested in Russia because of its size of market and entering Russian markets. To understand the fundamental role of the international financing, the present study will look at the role in the growth of the developing countries like Turkey. Main focus of the study will be on the growth of Turkish economy and Pakistan economy and the Foreign Direct Investment of Turkey and Pakistan respectively.

The currencies in which the investments are made and the monetary units is the second difference between domestic and FDI's are normally made in the domestic standard of value and monetary unit like, gold, dollar, silver, peso, fiduciary paper according to the country standards. The strategy to improve international integration through trade and capital account liberalization was one of the key Brazilian economic reforms of the 1990s. To improve the GDP growth rate, such policy was seen as a way to boost economic efficiency and competitiveness. While FDI's are often made in different standard of value and monetary unit like contrary to domestic ones. But this is not the only difference, because during peace time mostly countries are on gold standards or having the same monetary unit. The new trend of FDI's is towards the less developed countries in Latin America and Asia where there is no gold standard or monetary unit established.

Difference is the third difference between local and foreign investments. For example language is the barrier in understanding the capital contracts and annoying condition of cheaper market to the dearer market. After that there come taxation laws, system of government, social customs and political conditions. It makes situation unpredictable if the investment is made in local monetary unit.

Foreigners need to understand all the barriers while investing or flowing capital in foreign fields. If the investment is too attractive that can return the investment in long term or overcomes these barriers then it should be preferred by the investors. Because this capital will move out of the homeland and becomes an investment abroad (Kemmerer, 1916).

Foreign direct investment of the Turkey

Turkey is situated in a strategic location and shares its borders with two European and six Asian Countries, it is a developing country. Since 1980 Turkey gears an external oriented trade policy. Turkey, starting from 1980 left import replacement policy and opened its market by slowly lowering its customs tariffs. As part of Custom

Union, Turkey's trade policies are according to the line with Common Profit Policy of the European Union.

More recently, in the new world order that ensued after the collapse of the USSR, Turkish foreign policy has shifted from a uni-dimensional policy to a multi-dimensional one (Aybar, 2016). Worldwide patterns and rising patterns (Czinkota, 2009) will have medium and long haul consequences for the Turkish economy like on each other nation in molding what's to come. In this segment, essential unequivocal worldwide patterns are considered in the extent of Turkey's cooperation with the World (Ozturk and Acaravci, 2010). Turkey gained incredible ground over the previous decade adjusting monetary and political security. While Turkey took just USD 15.5 billion FDI until the end of 2001-2002, the aggregate FDI inflows to Turkey in the most recent ten years accomplished to USD 130.5 billion, that is more than 8.6 crease of the sum got before 2001-2002. As indicated by the 2013-14 United States World Investment Report Conference of Trade and Development (UNCTAD), Turkey climbed 2 puts in 2012-13 coming to the 24th among the most alluring nations for FDI, positioned the fourteenth among the creating nations and the first inside the West Asia district. In table 2, the major macro economic indicators have been given.

*Table 2. Economic indicators of Turkish economy 1995-2015
(World Bank, 2017)*

Year	Growth %	GDP	Inflation	Savings percent of GDP	Growth of Export	Foreign Direct Investment Billion dollars	Unemployment
1995	7.88	317	88.1	21.72	7.98	0.89	7.6
2000	6.77	386.6	54.9	17.9	15.98	0.98	6.5
2005	8.4	483	10.1	15.59	7.89	10.03	10.6
2010	9.16	565.1	8.6	13.19	3.41	9.1	11.9
2015	3.97	624.5	7.4	13.82	10	12.80	8.9

Turkey is currently an economy that welcomes FDI as well as expands its outward ventures (Ozturk and Acaravci, 2010). A relationship was found by the accessible information from 1980 to 2012 by vector auto relapse show. It presumes that there is no long run relationship between outside direct speculation and financial development in Turkey (Aga, 2014). However, Erdal and Tatoglu found that there is direct relationship among the span of local market, openness of the economy to outside exchange, foundation of the host nation, appeal of the household market, outer and interior financial soundness (Altinkaya and Aslan, 2015)

Turkish investor's outward investments of USD 2.4 billion in 2012 achieved to USD 4.22 billion with an impressive growth rate of 79% in 2013. The FDI global trends showed a downturn following the global economic crisis in 2009. After showing recovery signs in 2011 and 2012 FDI flows again fell worldwide by 19% to Foreign Direct Investments in Turkey 2013.

In the year 2012 FDI inflow in Turkey is approximately 12.4 billion dollars but in 2012 FDI in Turkey decrease by 23% as compare to 2011. As the strategic investment and private equity funds FDI inflows in Turkey to be increased by 15 to 20 billion dollars in 2013 and this amount to be increase further if the privatization trained will be successfully implemented, but of course with global bidder interest and also when other developments in the credit ratings and the investments in the country are seen.

In 2012, 12.4 billion dollars of FDI inflows to Turkey; 9.3, billion dollars represents the net capital inflow, 416 million dollars. Otherwise capital inflows, and \$ 2.6billion is the real estate purchase and sale of non-residents in Turkey. In this paper has to build up adapted truths of the Turkish macroeconomic changes utilizing 30 year information from 1969-1999. They adopted a conventional from the earlier meaning of business cycles as recurrent co-developments of economic factors, for stance open, private and development ventures, exchange adjust, work efficiency, compensation and

monetary records with the repetitive part of real gross domestic product.

The most important part of the Turkish economic growth is foreign direct investment. Then, after more than fifteen years of economic growth, Turkey has become one of the most important economic centres for cross-border trade. Because the result of the ease of commercial active government policy. This is the reason why foreign direct investment in Turkey has grown rapidly. Since 1978, particularly in the 1990s from early 1980 to late 1990, contracted FDI inflows to Turkey dress form approximately \$ 1.5 billion per year to more than US \$ 40 billion per year in 1999. In the same period Turkey was actually used FDI will grow from approximately US \$ 0.5 billion more than US \$ 40 billion per year, Turkey has the world's growing FDI recipient among developing countries since early 1990.

The level of FDI has been around 183 billion USD in 1999 to developing countries. The final point of 117 billion USD has been the 5 newly industrializing countries in the Far East. Turkey attracted only 817 million USD in that year. FDI increased to 1.3 billion USD in 2001. Tatoglu (2000) say that did a co-integration analysis of the location factors that affect the FDI inflows. Because Turkey has advantage of many location factors to attract FDI. Also indicates the location factor of Turkey with respect to the multinational firms by using conditional logit model.

In recent years, foreign direct investment to Turkey accounts for a quarter to a third of the total foreign capital inflow to developing count. Numerous outcomes (Dumludag, 2010) bring up about connection between the nature of foundations and FDI in creating nations, where institutional factors, for example, low level of debasement, government soundness, requirement of agreement law, working of legal framework, straightforward, legitimate and administrative system political and monetary steadiness, protected innovation rights, proficiency of equity and prudential gauges have

noteworthy effect on FDI in Turkish economy relationship with different nations.

Celasun (1994) and Tatoglu (2000) are among the first who review the research papers about FDI in Turkey this is the reason by Turkey not reach the level of central European countries in capacity of FDI (Tatoglu, 2000). In another research paper the Turkey's performance is very poor as respect of FDI (Loewendahl and Henry, 2000). The main purpose of our research to identify the reasons behind the small level of FDI in Turkey and afford important recommendations to improve it or making the high level FDI in Turkey and Pakistan.

Loewendahl and Henry (2000) analysed the Turkey's performance in attracting foreign direct investment (FDI). He identified the key location factors for Turkey for FDI. They say that fare situated firms don't profit by these overflows rather than firms creating for the most part for the local market. Be that as it may, when remote proprietorship is characterized by the minority or larger part of capital is kept by the outside accomplice, flat overflows appear to begin from outside firms with greater part or full remote possession while no such impact is connected with minority-claimed outside firms. Utility costs, shaky trade rates, high swelling rate and political flimsiness are primary figures Turkish assembling firms for FDI (Kaya, 2009).

There are some studies are cried out to investigate whether Turkish manufacturing firms continue their work where country's unfavourable business environment influence the internationalization of firms via FDI or not and then the study provides ways to motivates the emerging economy-based firms (Kaya, 2009).

Established economic division, introductions and foreign direct investment (FDI the role of all above mentioned things are very important in the growth of a country (Shahbaz and Rahman, 2012). The relations between Pakistan and Turkey are rooted deeply through historical, brotherly, and religious share common vision on nearly all international and regional affairs. The relations between two friendly

countries have also intensified as a part of so called “turning to east” policy in Ankara and in Islamabad .

Foreign direct investment of the Pakistan

In 2014 GDP of Pakistan expanded by 4.14 percent from 2013. From 1952 to 2014 GDP growth of Pakistan increased by average of 4.92 percent. In 1954 GDP rate of Pakistan touches its peak 10.22 percent and record low rate of -1.80 percent in 1952 (Pakistan Bureau of Statistics). When it is reviewed the economic condition of Pakistan which is the 6th largest country in the world by population. 26th largest economy in term of Purchasing Power Parity (PPP) and 41th largest as nominal GDP and has per capita of 4,993 dollars annually which has 133th rank in the world.

As it is known that macroeconomic development is an important factor of FDI but it is seen that in recent years Pakistan lost that factor of FDI. The economy of Pakistan grew with the rate of 2.9% annually from past five years. Investment in energy sector is the major growth and if separate that sector from whole of the economy the remaining growth is 2% only. GDP growth has continued shooting at a level that is less than half of Pakistan on potential long-term trend of 6.5 percent per year.

Although according to the report of the World Bank year 2013 the rate of the foreign investment in Pakistan is higher than Russia, Brazil, Indonesia because the large domestic market of Pakistan and the investor friendly economic policy of Pakistan attractive for the foreign investors.

In the first years after independence, Pakistan received more FDI than its larger neighbours. Due to inconsistent investment, the flow of foreign direct investment remained insignificant until 1991, but increased gradually after liberalization, and showed a rising trend. FDI inflows peaked at US \$ 5, 6 billion in 2007. Shows that since 2008, the inflow of foreign direct investment fell sharply and amounted to only US \$ 0.8 billion in 2012. According to the trend line in the figure

it is seen that there is a large amount of the increase in Pakistan GDP of the year 2000-2013. According to Pakistan Economic Survey report 2014, the economy increase year by year is estimated at 10% for the last thirty year. At the table 3, the major economic indicators are given.

Table 3. Economic indicators of Pakistan 1995-2015 / billions USD \$ (World Bank, 2017).

Year	Growth %	GDP constant dollars	Inflation	Saving percent of GDP	Export Growth Rate %	Foreign Direct Investment billion Dollars	Unemployment Rate%
1995	4.96	73.1	12.3	20.81	-3.08	0.72	5
2000	4.26	85.8	4.4	20.35	16.02	0.31	7.2
2005	7.67	109.5	9.1	25.57	9.59	2.2	7.1
2010	1.61	129.5	13.9	21.55	15.71	2.02	5.1
2015	4.72	114.7	7.4	21.52	.97	1.33	5.1

There are International Trade is importing and exporting of the goods and services among the countries. Political policies in Asia usually result in increased the cost of labor which lead to increase the manufacturing costs and thus increasing the price of final product or service. If policy is to reduce the cost of labor the resulting the consumer will pay less. Imports and exports are accounted for in a country's current account in the balance of payments.

Historically the land of Pakistan is well known for foreign investment. During the era of Great Britain and then since 1970 there are too many foreign companies worked in Pakistan but in 1970s the government of Zulfikar Ali Bhutto starting nationalization in Pakistan and eventually FDI in Pakistan start declining. The more profitable areas which have been identified for FDI in both the countries are working in information technology, telecom, energy sector and the education sector (23 Pak-Turk schools are operating, promote Turkish language and culture), textile, infrastructure building sectors, motorways (Lahore-Karachi motorway), engineering, (Metro Bus project in

Lahore), airports, Diamer-Bhasha and Bunji Dams, agriculture, tourism, bridges, seaport, cement sectors, manufacturing, and the power sector. Speculations are a vital condition for capital develop and to amplify that inside sparing and venture rates are connected, higher inward sparing rates will infer higher speculation (Guisinger,1991).

However, in an open economy, where capital is exceedingly portable, inner sparing and venture might be absolutely uncorrelated. Examined the relations amongst funds and venture and reported that a powerless connection is found between both the factors (Shahbaz and Rahman, 2012). This infers capital adaptability is deficient inside the nation and inward financial specialists have financed contributing improvements from universal markets to close hole between nearby reserve funds and venture.

Research methodology and analysis

Research model

This study is about the importance of international finance to the emerging economies. Emerging economies are developing economies in the world that are experiencing a rapid growth and that will become one of the most developed countries of the world in future. According to a report published in January 2014, the emerging economies gained a foothold in major advanced economies. In the literature, Aga (2014) is one who analysed the effect of FDI on economic growth in Turkey on the data over the period 1980-2012. By using the Vector Auto regression model, they concluded that there is no long run relationship between FDI and economic growth In Turkey. The research mainly focuses on the economic growth of Turkey.

Table 4. Foreign direct investment of the Turkey, Year 1980-2015 (World Bank,2017).

Years	FDI(US\$)	Gross fixed capital formation \$	Exports of goods and services \$	GDP (US\$)
1980	18,000,000	10,937,952,077	3,550,856,151	68,789,289,566
1981	95,000,000	10,749,062,660	5,851,518,176	71,040,020,140
1982	55,000,000	9,757,432,960	7,657,810,068	64,546,332,581
1983	46,000,000	9,100,183,183	7,693,263,017	61,678,280,115
1984	113,000,000	8,635,867,787	9,362,386,822	59,989,909,458
1985	99,000,000	10,262,020,027	10,663,948,826	67,234,948,265
1986	125,000,000	12,977,272,390	10,081,244,162	75,728,009,963
1987	115,000,000	21,572,266,878	13,582,253,229	87,172,789,528
1988	354,000,000	23,719,689,247	16,947,657,046	90,852,814,005
1989	663,000,000	24,431,959,579	17,360,346,518	107,143,348,667
1990	684,000,000	34,459,373,467	20,138,041,278	150,676,291,094
1991	810,000,000	35,540,952,381	20,765,547,619	150,027,833,333
1992	844,000,000	36,439,913,043	22,805,811,594	158,459,130,435
1993	636,000,000	45,987,863,636	24,636,054,545	180,169,736,364
1994	608,000,000	31,965,739,865	27,918,206,081	130,690,172,297
1995	885,000,000	40,397,925,764	33,713,478,166	169,485,941,048
1996	722,000,000	45,533,211,302	39,094,658,477	181,475,555,283

1997	805,000,000	50,153,865,701	46,664,617,512	189,834,649,111
1998	940,000,000	61,552,163,406	57,459,512,850	269,287,100,882
1999	783,000,000	47,300,783,190	48,551,401,624	249,751,469,675
2000	982,000,000	54,361,209,213	53,574,401,791	266,567,532,790
2001	3,352,000,000	31,244,958,388	53,785,580,940	196,005,289,736
2002	1,082,000,000	38,881,173,700	58,638,960,324	232,534,560,443
2003	1,702,000,000	51,546,719,968	69,674,957,692	303,005,303,085
2004	2,785,000,000	79,773,110,488	92,361,269,028	392,166,275,623
2005	10,031,000,000	101,574,229,681	105,557,060,881	482,979,839,089
2006	20,185,000,000	118,337,201,820	120,354,555,478	530,900,094,645
2007	22,047,000,000	138,612,568,885	144,466,001,996	647,155,131,629
2008	19,851,000,000	145,289,538,225	174,608,489,435	730,337,495,198
2009	8,585,000,000	103,689,053,548	143,292,027,742	614,553,921,935
2010	9,099,000,000	138,285,576,258	155,074,465,664	731,168,051,637
2011	16,182,000,000	169,052,654,328	185,760,025,075	774,754,155,821
2012	13,284,000,000	159,867,018,374	207,440,370,824	788,863,301,225
2013	12,384,000,000	167,339,057,674	211,044,675,911	823,242,587,457
2014	12,523,000,000	160,770,980,123	222,743,026,731	798,797,266,164
2015	16,899,000,000	145,810,159,926	200,827,658,088	718,221,078,309

This research verifies Bhagwati's theory, the coefficient of the FDI to GDP proportion in the development condition FDI plays an important role for the development of economy. This analyses the question of how International finance has helped developing economies to become emerging economies? The research will verify the equation Bhagwati (1978), will consider that there is a direct relation between DGP and FDI. Thus it is considered that the following line equation of regression.

$$Y = g(K., FDI.X)$$

$$Y = I + C + FDI + X$$

Dependent variable = Economic Growth (GDP)

Independent Variable = FDI (Foreign Direct Investment)

Independent Variable = Capital stock (Gross Capital formation)

Independent variable = Export (Goods and Services)

Looking at the through effects of the diverse types of Foreign Direct Investment on economic growth the study will use Ordinary Least Square Method (OLS) from the year 1980-2013 of Turkey. The GDP estimation of Turkey speaks to 1.29 percent of the worldwide economy. Gross domestic product in Turkey normal \$ 208.28 billion from 1960 to 2014, achieving an unequalled high of \$ 823.24 billion in 2013 and a record low of \$ 8.02 billion in 1961 (World Bank, 2017).

There are two main issues (i) Turkish import information in our data set are the aggregate non-appearance of information for 1984 the bigger imports as originating from anonymous sources. (ii) For 1984, information on aggregate import to Turkey by real accomplice were expressed in the International Trade Statistics Yearbook (ITSY) of the United Nations Statistics Division / Department of Economic and Social Affairs (United Nations, 1990). For accomplices with expressed fares to Turkey that were more than 80% of imports announced by Turkey, trade conveyances were utilized to evaluate the comparing import information. For whatever remains of

accomplices with expressed import adds up to, the sums were added to the information set and allotted among SITC 4-digit subcategories by the dissemination of Turkish imports from every nation in the nearest accessible year.

The main deterrents of the economic growth are the domestic savings, the use of technology and investments in the country. The absence of investment and savings and unawareness of use of the technology are indicates that the environment of the country is not suitable for foreign investment in the country. The main significances of the financial derivatives is their net influence to the country hosting income. FDI's influence on the economy of the host country can be analysed by two channels. The first is the contribution of FDI to the sector of intermediate goods, which is defined as growth effect and the increasing specialization input producers this way. The second is the appearance of effect as a result of the R & D activities.

According to the World Bank in 1997, FDI in Pakistan was 0.72% of GDP. To find foreign direct investment are the take-home departures of investment to the sustainable management of interest (10 percent or more of voting stock) in a creativity in another economy than that of the saver. It is the sum of equity capital, reinvestment of profit, other long-term investment and short-term investment as shown in the balance of payments. Foreign direct investment (FDI) influxes are drying up in Pakistan in recent years. After striking an all-time peak of \$ 5,400 million in 2007-08, net FDI fell to a low of \$ 824 million in FY12, before improving moderately. The net inflow from July to August in the present year, however, still presents a bleak picture. Net FDI slanted to a paltry \$ 87 million, from \$ 138m in the same year in 2013.

The low rate of GDP, political precariousness and vitality emergencies are a couple of conceivable explanations behind the low level of outside direct interest in Pakistan (Jaffri 2012). In any case, as far as pulling in remote speculations, Pakistan performed very much contrasted with comparable economies, for example, Iran and Peru

and there is space for an inversion of this fall, given the enormous business openings, consolidated with the political will of the new government.

*Table 5. FDI Inflow trend of Pakistan, year 1980-2015
(World Bank, 2017).*

Year	FDI (US\$)	Gross fixed capital formation (US\$)	Exports of goods and services (US\$)	GDP (US\$)
1980	63,632,993	4,176,262,727	2,958,199,993	23,689,697,680
1981	108,084,749	4,821,111,337	3,461,199,780	28,100,606,598
1982	63,833,092	5,173,364,769	3,055,880,731	30,725,972,231
1983	29,457,027	4,866,378,010	3,419,646,280	28,691,890,864
1984	55,510,170	5,135,055,206	3,448,628,397	31,151,825,047
1985	131,389,252	5,138,522,294	3,246,343,733	31,144,920,868
1986	105,730,332	5,430,874,238	3,796,228,356	31,899,072,714
1987	129,377,644	5,828,138,314	4,414,017,836	33,351,526,336
1988	186,491,557	6,338,136,990	5,227,069,416	38,472,741,069
1989	210,599,917	6,949,801,369	5,576,987,106	40,171,021,121
1990	245,262,963	6,921,703,628.72	6,216,942,714	40,010,425,585
1991	258,414,487	7,941,544,623.86	7,725,443,914	45,451,960,732
1992	336,479,857	9,087,548,677.39	8,442,727,144	48,635,176,853
1993	348,556,958	9,902,066,792.30	8,394,297,013	51,478,304,860
1994	421,024,638	9,325,811,695.33	8,449,775,780	51,894,781,282
1995	722,631,561	10,328,865,058.09	10,132,260,947	60,636,022,423
1996	921,976,183	11,003,183,667.13	10,703,064,802	63,320,122,807
1997	716,253,125	10,203,473,498.82	10,040,494,157	62,433,300,338
1998	506,000,000	9,356,585,924.42	10,252,214,044	62,191,955,814
1999	532,000,000	8,773,132,620.24	9,668,690,514	62,973,855,719
2000	308,000,000	11,740,227,108.00	9,940,178,787	73,952,374,970
2001	378,000,000	11,324,716,592.24	10,600,274,820	72,309,738,921
2002	826,000,000	11,048,603,442.68	11,007,713,543	72,306,820,396
2003	534,000,000	12,573,553,013.49	13,917,671,163	83,244,801,093
2004	1,118,000,000	14,675,125,933.65	15,350,078,166	97,977,766,198
2005	2,201,000,000	19,120,415,919.78	17,180,327,372	109,502,102,511

2006	4,273,000,000	24,339,655,109.04	19,400,851,368	137,264,061,106
2007	5,590,000,000	26,190,631,689.71	20,137,183,306	152,385,716,312
2008	5,438,000,000	29,943,641,930.40	21,059,563,685	170,077,814,106
2009	2,338,000,000	26,819,498,001.87	20,843,801,713	168,152,775,283
2010	2,022,000,000	25,199,858,714.08	23,978,785,633	177,406,854,515
2011	1,326,000,000	26,763,502,947.89	29,854,494,121	213,755,282,059
2012	859,000,000	30,273,219,634.70	27,848,623,704	224,646,134,571
2013	1,333,000,000	30,884,626,508.02	30,699,243,927	231,149,768,633
2014	1,867,000,000	32,573,280,193.40	29,880,308,937	243,382,758,001
2015	979,000,000	36,493,716,473.81	29,551,423,172	269,971,498,118

Results

- **Testing the Hypothesis**
- **Major Findings**

Condition: 1

If $P < \alpha$ then, $H_0 = \text{Reject}$

Thus, since the confidence level is 95%; $\alpha = 1 - 0.95$ and $\alpha = 0.05$

In the data the P-Value = 0.00; Therefore, $H_0 = \text{Reject}$

Condition: 2

If $\text{Sig F} < \alpha$ then, $H_0 = \text{Reject}$ and $\alpha = 0.05$

In the data $\text{Sig F} = 0.00$; Therefore, $H_0 = \text{Reject}$

Table 6. Summary Output

Regression Statistics	
Multiple R	0.996716021
R Square	0.993442827
Adjusted R Square	0.992828092
Standard Error	6134254297
Observations	36

ANOVA					
	<i>Df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	3	1.82431E+23	6.08105E+22	1616.051	5.37785E-35
Residual	32	1.20413E+21	3.76291E+19		
Total	35	1.83636E+23			

	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95.0%	Upper 95.0%
Intercept	-13636132092	1858841423	-7.335823231	2.43E-08	-17422468166	-9849796018	-17422468166	-9849796018
FDI	-8.782008167	1.159678331	-7.572796639	1.26E-08	-11.14419563	-6.419820707	-11.14419563	-6.419820707
Gross fixed capital formation	6.319660508	0.585519141	10.79326031	3.39E-12	5.126997045	7.51232397	5.126997045	7.51232397
Exports of goods and services	1.997981421	0.581426917	3.436341458	0.001654	0.813653546	3.182309296	0.813653546	3.182309296

CORRELATIONS

	FDI	Gross fixed capital formation	Exports of goods and services	GDP
FDI, net inflows (BoP, current US\$)	1			
PK Gross fixed capital formation (current US\$)	0.673295673	1		
Exports of goods and services (current US\$)	0.568237112	0.972713133	1	
PK GDP (current US\$)	0.547972591	0.98345053	0.984569228	1

The equation of the regression line

GDP= 13636132092 + 6.319660508 (Gross fixed capital formation)
+ 8.782008167(FDI) + 1.997981421 (Exports)

GDP= 13636132092 + 6.319660508 + 8.782008167 + 1.997981421
(FDI) -13636132093 (Exports)

As shown in the paired sample. Correlation is positive.

According to the slope of the GDP is a positive slope (gradient). The figure shows that there is a tremendous increase in the GDP with the increase in the FDI and the GDP decrease with the decrease in the FDI.

$$\text{GDP} = 20019681722 + 2.599356482 \text{ (Gross fixed capital formation)} \\ + 0.023709989 \text{ (FDI)} + 1.783280101 \text{ (Exports)}$$

$$\text{GDP} = 20019681722 + 2.599356482 + 0.023709989 + 1.783280101 \\ = 20019681727$$

As shown in the paired sample t test. Correlation is positive.

According to the slope of the GDP is a positive slope (gradient). The figure shows that there is a tremendous increase in the GDP with the increase in the FDI and the GDP decrease with the decrease in the FDI.

The data shows that there is a positive relationship between the GDP and the FDI. That means when the FDI increases the GDP also increases. Apart from that, there is PK + 0.54 & TR + 0.67 correlation between that four variable indicating that the two phenomenon are highly correlated to each other.

Pakistan: The regression line found to have an equation $\text{GDP} = -13636132092 + 6.319660508 \text{ (Gross fixed capital formation)} + -8.782008167 \text{ (FDI)} + 1.997981421 \text{ (Exports)}$ or $Y = I + K + \text{FDI} + X$ is the independent variable that is FDI in our case, that is the Y-intercept that is when all values held constant the value of Y of GDP is always indicating that when there is “0” Foreign Direct Investment the economy of the country is at deficit.

Turkey: The regression line found to have an equation $\text{GDP} = 20019681722 + 2.599356482 \text{ (Gross fixed capital formation)} + 0.023709989 \text{ (FDI)} + 1.783280101 \text{ (Exports)}$ or $Y = I + K + \text{FDI} + X$ is the independent variable that is FDI in our case, that is the Y-intercept that is when all values held constant the value of Y of GDP is always indicating that when there is “0” Foreign Direct Investment the economy of the country is at deficit. In order to find out that H_0 should be accepted or rejected the P ratio and the significant F is tested.

According to the P value, where $P < \alpha$ then, $H_0 = \text{Reject}$, thus, since the confidence level is 95%; $\alpha = 1 - 0.95$ and $\alpha = 0.05$

In the data the P-value = 0.00; therefore, H_0 = reject

Similarly, in condition: 2

If $\text{sig } F < \alpha$ then, H_0 = Reject

And $\alpha = 0.05$, in the data $\text{sig } F = 0.00$: therefore H_0 = Reject

The Null hypothesis is rejected and therefore, H_1 is accepted.

Therefore, the role of foreign direct investment in Turkey and Pakistan is significant to the growth of economies.

Conclusion

As per organization of Economic cooperation and development (2002), that issue is still debatable that FDI leads economic growth that relationship maybe positive or negative or depend on the type of investment in host country, the policy of host country, the methodology and period of study. In this stage it concludes our thesis findings, shows the limitations of our study, lessons learn from the whole study and provided suggestions. This study focus on the relation between FDI and economic growth and how the FDI affected in the economic growth. The study took into account Pakistan and Turkey as the major player in the study to assess the objective of the research that was play on the Development. The methodology used, that shows and measures the impact of FDI on economic growth. It is based on the data of inflow of FDI and economic growth in between 1980 to 2015 regards Pakistan and Turkey and found a strong and positive relationship between economic growth and FDI. So it can be said that impact of FDI on economic growth cannot be ignorable.

When the current situations of both the countries Pakistan and Turkey are reviewed and find that there are many characteristics are similar in both countries. The foreign investors in both countries demanding the transparency of institutions and unstable economic conditions thus during 2010s foreign investors shows interest in Pakistan because of positive environment. It can be said that the infrastructure and labour is not the big problem then the influence of the government,

References

- [1] Aga, A.A.K., (2014). The impact of foreign direct investment on economic growth: a case study of Turkey 1980-2012. *International Journal of Economics and Finance*, Vol.6 No.7, p.71.
- [2] Alfaro, L., (2003). Foreign direct investment and growth: Does the sector matter. *Harvard Business School*, 2003, 1-31.
- [3] Altinkaya, Zelha ve Aslan, Z., (2015). Comparison of Renewable and conventional energy costs wavelet Techniques. *International Journal of Electrons, Mechanicals and Mechatronics Engineering*, Vol.2 Num.4 pp. 393-405.
- [4] Aqeel, A., Nishat, M., Bilquees, F., (2004). The determinants of foreign direct investment in Pakistan. *The Pakistan Development Review*, 651-664.
- [5] Ataulah, A., Le, H., (2006). Economic reforms and bank efficiency in developing countries: the case of the Indian banking industry. *Applied Financial Economics*, 16(9), 653-663.
- [6] Aybar, S., (2016). New Turkey, New Africa: A Gravity Analysis. *IAU Florya Chronicles of Political Economy Afrika Özel Sayısı The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, Year 2. Number 2.
- [7] Bhagwati, J., (1978). *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Anatomy and Consequences of Exchange Contrast Regimes*, Cambridge, MA, Ballinger Publishing Company
- [8] Buckley, P. J., Clegg, L. J., Cross, A. R., Liu, X., Voss, H., Zheng, P., (2007). The determinants of Chinese outward foreign direct investment. *Journal of international business studies*, 38(4), 499-518.
- [9] Celasun, M., (1994). Development Policy and Industrialization in Turkey. *International Journal on World Peace*, 41-57.
- [10] Czinkota, M. and Ronainen, I and Kotabe, M., (2009). *Emerging Trends, Threats, and Opportunities in International Marketing: What Executives Need to Know*. Business Expert Press LLC, 402 pp. ISBN 9781606490358
- [11] Dervis, K., (1979). Foreign trade regimes and economic development: Anatomy and consequences of exchange control regimes: Jagdish N. Bhagwati National Bureau of Economic Research (Ballinger Publishing Company, Cambridge, MA, 1978)
- [12] Dumludag, D., (2010). The quality of institutions and multinational corporation: the political economy of foreign direct

- investment in Turkey. Understanding the process of economic change in Turkey: an institutional approach, 143.
- [13] Guisinger, S., (1991). Foreign direct investment flows in East and Southeast Asia: Policy issues. *Asean Economic Bulletin*, 29-46.
- [14] Jaffri, A.A., Asghar, N., Ali, M.M. and Asjed, R., (2012). Foreign direct investment and current account balance of Pakistan. *Pakistan Economic and Social Review*, pp.207-222.
- [15] Kaya, H., (2009). Unfavorable business environment and foreign direct investment activities of Turkish manufacturing firms. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 3(1), 101-117.
- [16] Kemmerer, E. W., (1916). The Theory of foreign investments. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*, 68(1), 1-9.
- [17] Khan, M. A., and Naeem-Ur-Rehman, K., (2009). Effects of economic factors on Foreign Direct Investment inflow: evidence from Pakistan (1971-2005). *Sarhad Journal of Agriculture*, 25(1), 135-140.
- [18] Kolstad, I., Villanger, E., (2008). Determinants of foreign direct investment in services. *European Journal of Political Economy*, 24(2), 518-533.
- [19] Kurtishi-Kastrati, S., (2013). The effects of foreign direct investments for host country's economy. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(1), p.26.
- [20] Lau, C. M., (2008). FDI in China: What we know and what we need to study next. *The Academy of Management Perspectives*, 22(4), 30-44.
- [21] Loewendahl, H. and Ertugal-Loewendahl, E., (2001) Turkey's Performance in Attracting Foreign Direct Investment: Implications of EU Enlargement. *ENEPRI Working Paper No. 8*.
- [22] McDonald, F., Tüselmann, H. J., Heise, A., & Williams, D., (2003). Employment in host regions and foreign direct investment. *Environment And Planning C: Government and Policy*, 21(5), 687-701.
- [23] United Nations (1990) International Trade Statistics Yearbook. Ozturk, I., & Acaravci, A., (2010). Testing the export-led growth hypothesis: empirical evidence from Turkey. *The Journal of Developing Areas*, 44(1), 245-254.
- [24] OECD (2017). Foreign Direct Investment in Figures. <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/FDI-in-Figures-October-2016.pdf>

- [25] Shahbaz, M., and Rahman, M., (2012). The dynamic of financial development, imports, foreign direct investment and economic growth: cointegration and causality analysis in Pakistan. *Global Business Review*, 13(2) 201-219.
- [26] Singh, H., Jun, K. W., (1995). *Some New Evidence on Determinants of Foreign Direct Investment In Developing Countries* (No. 1531). World Bank Publications.
- [27] Tatoglu, E., (2000). Strategic motives and partner selection criteria in international joint ventures in Turkey: Perspectives of western firms and Turkish firms. *Journal of Global Marketing*, 13(3), 53-92.
- [28] Yang, B., (2007). Autocracy, democracy, and FDI inflows to the developing countries. *International Economic Journal*, 21(3), 419-439.
-

Internet references

- [29] World Bank (2017) World Bank Statistics
<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>,
(Accession date: 05.10.2016)
- [30] World Bank (2017). World Bank Statistics.
<http://databank.worldbank.org/data/download/foreigndirectinvestment.pdf> (Accession date: 05.10.2016)

ABMYO Dergisi'nde yayınlanacak makaleler için yazım kuralları

Dergide yayımlanan makaleler yazı işlerinin izni olmaksızın başka hiç bir yerde yayımlanamaz veya bildiri olarak sunulamaz. Kısmen veya tamamen yayımlanan makaleler kaynak gösterilmeden hiçbir yerde kullanılamaz. Dergiye gönderilen makalelerin içerikleri özgün, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaledeki yazarlar isim sırası konusunda fikir birliğine sahip olmalıdır.

ABMYO Dergisi'ne gönderilen yazılar, referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde American Psychological Association (APA) stilinde hazırlanmalıdır. APA'nın 6. baskısı, yazarların dikkate alacağı versiyonu olmalıdır. Bununla birlikte kaynakça düzenlenirken Türkçe'ye uyarlanmış ve APA'nın istisnası olan hususlar da bulunmaktadır. Türkçede gün ve ay içeren tarihler önce gün, sonra ay şeklinde (örneğin 12 Şubat) yazılmalıdır.

1. Makale türleri

Makaleler iki grupta değerlendirilecektir:

Dergiye gönderilen makaleler aşağıdaki özellikleri taşıyan çalışmalar olmalıdır:

- Özgün araştırmalarla ilgili çalışmalar,
- Uygulama örneklerini bilimsel bir yaklaşımla anlatan çalışmalar,
- Belirli bir konuda, önemli gelişmeleri değerlendirip eksiklikleri ortaya koyan derleme çalışmaları,
- Tez çalışmasından elde edilen sonuçların bilimsel tutarlılığı olan bir bölümünden ya da tümünden yararlanılarak hazırlanmış, doktora öğrencisinin ve tez danışmanının ortak yazar olarak yer aldığı bilimsel makaleler.

ABMYO Dergisi'nde yayımlanan makaleler yayın tarihinden itibaren derginin bir sonraki sayısına kadar tartışmaya açık olacaktır. Makaleler için yapılan eleştiriler dergide yayımlanacaktır.

Makaleler en fazla 12 sayfa olmalıdır. Makaleler en az Word 6.0/95 formatında diskette veya CD'de teslim edilmeli ya da ABMYO Dergisi elektronik posta adresine gönderilmelidir. Orijinal olarak hazırlanmış makaleler % 20 oranında küçültülerek basılacaktır, bu nedenle şekil ve tablolar bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. ABMYO Dergisi siyah beyaz basıldığından gönderilen makaledeki resim, fotoğraf, şekil ya da grafikler renkli olmamalıdır.

2. Sayfa Düzeni

Sayfa boyutu A4 kağıt boyutunda olmalı, sayfa yapısında sağdan ve soldan 2 cm; üstten 2.5 cm; alttan da 3 cm boşluk bırakılmış olmalıdır. Metin, sağ ve sola dayalı (justify), özet ve abstract tek aralık olarak, ana metin 1,5 aralıkla yazılmalı, paragraflar arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır. Başlık, şekil adı, tablo adı gibi formatı belirtilmiş yazılar dışında kalan metin Times New Roman yazı karakterinde 12 punto ile yazılmalıdır.

3. Makale Başlığı

Makale başlığı metnin içeriğini yansıtmalı, 70 harfi geçmemeli ve gereksiz uzatmalardan kaçınılmalı; Times New Roman yazı karakterinde 20 punto ile ve sola yaslanmış şekilde yazılmalı ve sadece başlığın ilk harfi büyük olmalıdır. Başlık sayfanın üst sınırından 6 cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalıdır.

4. Yazar Adı

Yazar adı sayfanın üst sınırından 10 cm aşağıda olmalıdır. Yazar adının ilk harfi ve soyadı büyük harf olmak üzere Times New Roman, 12 punto, sağa yaslanmış şekilde ve koyu (bold) olarak yazılmalıdır. Yazar adı birden çok olması durumunda, isimlerin herbirine üslü sayı şeklinde bir numara verilerek kurumları dipnotta belirtilecektir. Yazışmalara yapılacağı yazarın isminin yanına asteriks (*) işareti koyulacak ve kurumu, telefon numarası, elektronik posta adresi, yayının 1. Sayfasının altında dip not (footer) olarak alttan 2 cm yukarıda, bir çizgi çekilerek, 10 punto, Times New Roman ve italik formatıyla yazılmalıdır.

5. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen yazıların, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması veya bir başka yayın organında değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekmektedir.

6. Herhangi bir sempozyum, kongre, konferans v.b. bilimsel etkinliklerde sunulmuş veya sunulacak olan bildiri metinleri, yayımlanmamış olması koşulu ile hakem değerlendirmesine gönderilir.

7. Kısaltmalar, ilgili bilim alanının standart kısaltmaları olmalı ve metin içinde ilk geçtiği yerde tanımlanmalıdır.

8. Türkçe Özet

Özet; yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçları, değerlendirmeleri içermeli ve 200-250 kelime arasında olmalıdır. Bu haliyle özet, yapılan çalışma hakkında fikir verebilmelidir. Özet, Times New Roman yazı karakteri ile 12 punto, italik olarak sayfanın üst sınırından 13 cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalı ve satırlar arasında tek aralık (single space) bırakılmalıdır. Özet kelimesi koyu (bold) olmalıdır.

9. Anahtar Kelimeler

Özet ve abstract kısımlarından sonra, makalenin konu sınıflandırmasının yapılabilmesi için en az 3, en çok 6 adet anahtar kelime verilmelidir. Anahtar kelimeler önemlerine göre sıralanmış, Times New Roman yazı karakteri ile, küçük harf, Türkçe anahtar kelimeler 12 punto, İngilizce keywords 11 punto ve italik yazılmalıdır. Sadece anahtar kelimeler ve keywords kelimeleri koyu (bold) ve italik olarak yazılmalıdır. Türkçe özet ile anahtar kelimeler arasında ve abstract ile keywords arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır. Özel isimler hariç anahtar kelimeler küçük harfle yazılacaktır.

10. Makalenin İngilizce Başlığı

Makalenin İngilizce başlığı sadece ilk harfi büyük olmak üzere Times New Roman yazı karakterinde 16 punto ile koyu olarak ve sola yanaşık yazılmalıdır.

11. İngilizce Özet (Abstract)

İngilizce özet, yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, yazıda kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçları ve değerlendirmeleri içeren, Türkçe özetle aynı 200-250 kelime arasında olacak şekilde hazırlanmalıdır. Abstract, Times New Roman yazı karakteri ile 11 punto, italik ve satırlar arasında tek aralık olacak şekilde yazılmalı, sadece abstract kelimesi 12 punto ve koyu (bold) olmalıdır.

12. Başlıklar

Ana Başlık

Giriş bölümü yazıyı doğrudan ilgilendiren, uzun tarihçeler içermeyen bir bölüm olmalıdır. Tüm ana başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında 14 punto, koyu renk (bold) ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Hiçbir başlığın önüne numara veya herhangi bir işaret konulmamalıdır. Ana başlıklardan önce boşluk bırakılmamalı, ana başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalı, metin yazı karakteri Times New Roman ve 12 punto olmalıdır.

Ara Başlık

Ana başlıktan sonra herhangi bir metin yazılmadan ara başlık yazılması gerektiğinde arada boşluk bırakılmayacaktır. Ara başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında 12 punto, koyu renk (bold) yazılmalı ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olmalıdır. Ara başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalıdır. Herhangi bir metin yazıldıktan sonra konulacak ara başlıklardan önce bir boşluk bırakılmalıdır.

Alt Başlık

Alt başlıklar paragrafın başında ve metinden bir çizgi (-) işareti ile ayrılarak yazılmalı ve hemen yanından metin devam etmelidir. Alt başlık Times New Roman yazı tipinde italik, 12 punto ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olarak yazılmalıdır.

13. Şekiller

Metin içinde yer alan şekiller metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Şekiller mutlaka net ve okunaklı olmalıdır. Baskı sırasında yayın % 20 oranında küçültüleceği için şekil büyüklükleri bu durum göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Şekiller ya bir çizim programı ile çizilmiş olmalı ya da taranmış ise en az 300dpi çözünürlükte taranmış olmalıdır. Şekil olarak gösterilen grafik, resim ve metin kutularında yer alan yazı ve sayıların büyüklüğü makale içinde Times New Roman karakteri ile yazılmış 9 punto boyutundaki bir yazının büyüklüğünden az olmamalıdır. Şekil no ve adları şeklin altında ortalanarak, tek aralıklı ve Times New Roman 12 punto ile italik yazılmalı ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır. Şekilden önce, şekil adından önce ve sonra da birer satır boşluk bırakılmalıdır. Şekiller metin içine yerleştirilirken mutlaka şekilden önce atıfta bulunulmalıdır.

14. Resim ve Fotoğraflar

Resim ve fotoğraflar taranmış ise en az 300 dpi çözünürlükte taranmış olmalı, metin içinde mutlaka atıfta bulunulmalı, şekillerle beraber numaralandırılmalıdır. Metin içine yerleştirilirken mutlaka atıfta bulunulmalıdır.

15. Tablolar ve Denklemler

Metin içerisinde yer alan tablolar metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Tablo no ve adları, tablonun üstünde tek aralık ve Times New Roman 12 punto ile sadece ilk kelimenin ilk harf büyük olacak şekilde ortalanarak ve italik yazılmalıdır. Tablo adı yazılırken üstte ve altta birer satır, tablodan sonra ise bir satır boşluk bırakılmalıdır. Tablolara tablodan önce mutlaka metin içerisinde atıfta bulunulmalıdır.

Tablo satır ve sütunlarındaki rakam ve yazılar Times New Roman 12 punto yazılmalıdır. Ancak zorunlu kalma durumlarda yazı boyutu yazı sınırlarını geçmeyecek şekilde en az 9 puntoya kadar düşürülebilir. Tablodaki parametre ve isimlerin yer aldığı ilk satırın hem altı hem de üstü 1.5 punto kalınlıkta birer çizgi ile kapatılmalıdır. Daha sonraki

satırlarda herhangi bir yatay ve düşey çizgi kullanılmadan son satırın altına bir çizgi daha ilave edilerek tablo sınırlandırılmalıdır.

Metin içerisine yazılacak denklemler, word yazım programındaki equation editör ile sola dayalı olarak yazılmalı ve eşitliklere sağa dayalı olarak parantez içerisinde numara verilmelidir.

16. Semboller

Makale çok sayıda sembol içeriyor ya da makaledeki sembollerin açıklanması gerekiyorsa uluslararası standarda uygun olarak, semboller, kaynaklardan önce, Times New Roman 11 punto ile ve italik yazılmalıdır.

Makalede ondalık gösteriminde nokta kullanılmalı, binlikleri ayırırken virgül veya nokta kullanılmamalı gerekiyorsa tek boşluk kullanılmalıdır.

17. Dergi Yayın Kurulu, makaleleri, üç hakeme gönderir. Makaleler, en az iki hakemin olumlu görüşüyle yayımlanır.

18. Yayımlanması için düzeltilmesine karar verilen yazıların, yazarları tarafından en geç (posta süresi de dahil olmak üzere) 30 gün içerisinde, yeniden Yayın Kuruluna gönderilmesi gerekir. Belirlenen sürede gönderilen makaleler bir sonraki dönemde yayımlanmak üzere sıraya konulur. Metin, değişiklikleri isteyen hakemler tarafından yeniden incelenebilir.

19. Hakem onayı alan makaleler, raporların tamamlanma tarihlerine göre sıraya konularak yayımlanır.

20. Dergiye gönderilecek yazılar, iki kopya alınarak hazırlanmalıdır. Bunlardan bir kopya posta yolu ile gönderilmeli; bir kopya ise; elektronik posta aracılığıyla iletilmelidir. Elektronik posta olarak gönderilen nüshada, yazar/yazarların adı soyadı, makalelerin tam adı, bağlı buldukları kurum ve ünvanları, iş-cep telefonları ve elektronik posta adreslerini içeren bir kapak sayfası bulunmalıdır.

Kapak sayfası, posta yolu ile gönderilecek kopyaya da eklenmelidir.

21. Yazarlar, yayınlarını İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi'ne göndermekle, telif haklarını İstanbul Aydın Üniversitesi'ne devretmiş sayılırlar.

22. Dergide yazısı yayımlanan yazarlara, iki adet dergi ücretsiz olarak gönderilir. Ayrıca telif hakkı ödenmez.

23. Ulusal ve uluslararası düzeyde akademik bilgi paylaşımının sağlanması amacıyla İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi'nde yayımlanmak üzere Hakem Kurulu'ndan geçen yazılar Üniversitenin internet sitesinde yayımlanabilir.

24. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlanmasa dahi iade edilmez

Kaynaklar

Metin içinde kaynakların gösterimi:

Yazı içinde atıfta bulunulan kaynaklar; ya ...Smith (1980)... şeklinde cümlelerin içinde, ya ...(Smit, 1980; Adams, 1981) ya da (Smith ve ark., 1980) şeklinde cümlelerin sonunda yazar soyadı ve yayın yılı belirtilerek verilmelidir. İki yazarlı kaynaklarda iki yazarın da soyadı yazılmalı (Snell ve Ettore, 1971), ikiden fazla yazarlı kaynaklar parantez içinde gösterilecek ise “ve ark.,” kısaltması kullanılmalı (Li ve ark., 1998), parantez dışında Li ve arkadaşları (1998) kullanılmalıdır.

Makale metninin sonunda kaynaklar bölümü bulunmalı ve yazar soyadına göre A'dan Z'ye doğru alfabetik sıralama yapılmalıdır. Kaynaklar, Times New Roman 11 punto ile yazılmalı, sadece dergi, kitap ya da sempozyum adı italik olmalıdır. Kaynaklarda, varsa cilt numarası koyu renkte, sayı numarası normal karakter ile yazılmalıdır. Kaynaklar kısmında yer alan ulusal-uluslararası makalelerin yer aldığı dergi adları kısaltılmış halleriyle değil, açık olarak yazılmalıdır. (Örnek olarak dergi adı Wat. Res. şeklinde değil Water Resources şeklinde yazılmalı).

-Metin içinde kitap, dergi ve film, TV programı adları italik yazılır. Örneğin, Siyaset Meydanı Programı'nda (...).

-Ayrıca yeni veya teknik bir terim metin içinde ilk geçtiği anda italik yazılabilir, sonrasında italik yazılmaz. Örneğin, 1990'lardan sonra alımlama çalışmaları Türkiye'de de artış göstermiştir.

-İngilizcede yaygın olan ifadeler ve kısaltmaları italik yazılmaz. Metinde bir ifadeyi daha çok vurgulamak amacıyla italik yazılmaz.

-Organizasyon kısaltmaları: İlk alıntıda adı açıkça yazılmalıdır; eğer okuyucu kısaltmayı yakından biliyorsa sonrakilerde kısaltma kullanılmalıdır. Örneğin:

İlk Alıntı: National Institute of Mental Health (NIMH),
Sonrakiler: (NIMH, 2015)

40 ya da daha fazla alıntı sözcük varsa, içeriden, tek veya sık satır aralığı vererek, ana metinden daha küçük bir puntoyla (10 veya 11 punto), italik olmadan, tırnaksız yazılır. Sonunda paragraf içinde sayfa numarası yazılır.

Dönüşüm Krishnamurti'ye göre (1998),
(...) zamanın bir sonucu değildir. Dönüşüm sessiz, sakin, pasif bir zihnin sonucudur. Zihin bir sonuca odaklandığında, artık pasif değildir. İnsan dönmek istedikçe, değişmek istedikçe, olanı değiştirmek istedikçe, bir sonuca odaklanacaktır, bir sonucu arayacaktır. Zihin basit bir şekilde olanı anlamağa niyet etmek zorundadır. O zaman sakinleşebilir. Bu sakinlik içinde, insan olanı anlayabilir. Dolayısıyla bir dönüşüm olabilir (s.83).

E-maile, telefonla, yüz yüze ya da başka biçimlerde yapılan kişisel görüşmelere dayalı bilgiler, metin içinde gösterilir, ancak kaynakçaya yazılmazlar. Örneğin:

Profesör Mark Post, "et üretimindeki temel sorunun verimsizlik olduğunu ve et üretimini bir tarım sürecinden fabrika sürecine dönüştürmek gerektiğini " söyledi. (Mark Post kişisel görüşme, 24 Aralık 2011).

Kanunların metin içinde ilk defa gösterimi:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na dayanılarak halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere belediyeler kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982:Madde 127).

Belli koşulları sağlayan ve nüfus yoğunluğu fazla olan belediyelerde hizmetin daha etkin ve verimli şekilde verilebilmesi amacıyla Yapı Kontrol Müdürlükleri kurulmuştur (Belediye Kanunu [BK], 2005:Madde 48).

Kanun metinde ikinci defa geçtiğinde:

Belediyeler 5393 sayılı yasanın kendilerine vermiş oldukları yetki çerçevesinde yapacakları işlerle ilgili olarak yönetmelikler çıkarırlar ([BK], 2005:Madde 48).

Kaynaklar Listesinin Oluşturulması:

Makale metninin sonunda kaynaklar bölümü bulunmalı ve yazar soyadına göre A'dan Z'ye doğru alfabetik sıralama yapılmalıdır. Kaynaklar, Times New Roman 11 punto ile yazılmalı, sadece dergi, kitap ya da sempozyum adı italik olmalıdır. Kaynaklar kısmında yer alan ulusal-uluslararası makalelerin yer aldığı dergi adları kısaltılmış halleriyle değil, açık olarak yazılmalıdır. (Örnek olarak dergi adı Wat. Res. şeklinde değil Water Resources şeklinde yazılmalı.)

Dergideki referans sistemi, American Psychologists Association (APA) versiyon 6' dır. APA sistemine göre yazılmış bir eserin sonunda muhakkak ki bir kaynakça bölümü olmalıdır. Sayfanın başına Kaynaklar (başlık 14 punto, küçük harfle, sadece ilk harf büyük olmalı) diye yazılmalıdır. Metin içinde gönderme yapılmış/ anılmış her eser kaynakçada belirtilmelidir.

Kaynaklar bölümünde kaynak gösterimleri aşağıdaki örnekler gibi yapılmalıdır;

Ulusal – Uluslararası Dergilerden Makaleler

Ishidate, M., Sofuni, T., Yoshikawa, K., Hayashi, M., Nohmi, T., Sawada, M., Matsuoka, A., (1984). Primary mutagenicity screening of food additives currently used in Japan. *Food and Chemical Toxicology*, 22(8), 623-636.

Pandey, A. K., Kumar, P., Singh, P., Tripathi, N. N., Bajpai, V. K., (2017). Essential Oils: Sources of Antimicrobials and Food Preservatives. *Microbiology*, 7: 2161. doi: 10.3389/fmicb.

Gezgin, S., (2009). Medyanın sorumluluğu (Türk Alman ilişkileri Örneğinde). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1: 44-54.

Ulusal - Uluslararası Bildiriler

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Magnetic fields, *Proceedings, 5th Conference, Electronics*, 117-143, Sydney, A.

Ulusal - Uluslararası Kitap

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Magnetic fields*, 295, Mc. Graw Press, London.
Aziz, A (eds), (2008).

Kitap İçinde Bölüm

Sensoy, T., (1998). *Magnetic fields*, in Reinhardt, M, eds, Physics, Mc. Graw HM Press, 2-5, Oxford, UK.

Çeviri Kitap

Ong, W.J., (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. Sema Postacıoğlu (Çev.). 136, Metis Yayınevi. İstanbul

Editörlü Kitap

Çebi, M., (Ed.), (2003). *Medya Etki Araştırmaları 142*, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Editörlü Kitapta Bölüm

Keeplinger, H., M., (2003). *Etki Kavramının Sınırları*. Murat Çebi (Ed.), Medya Etki Araştırmaları 142, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Basılmamış Tezler, Bildiriler

Arvas, İ.S., (2010). *Cumhuriyet Döneminde Basında Etik Bağlamda Ortaya Konulan Uygulamalar ve Bir Meslek Örgütü: Basın Konseyi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mesleki Teknik Rapor

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., eds., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Teknik Rapor 5, CEV Vakfı, İstanbul.

Doktora, Yüksek Lisans Tezi

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Standartlar

TS920, (1990). *Binalarda rüzgar yükü kuralları, Türk Standartları*, Ankara.

Kanun ve Yönetmelikler

Örneğin:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Kanun No:2709, Resmi Gazete: 09.11.1982/17863.

Yapı Denetimi Hakkında Kanun (2001), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 13.07.2001/24461.

Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği (2008), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 05.02.2008/26778.

İnternette Yazarı ve Yılı Bilinen Makale

Koloğlu, O., (1999). *Medya, Devlet ve Sermaye*.

<http://dorduncukuvvetmedya.com>, (Erişim tarihi: 21.12.2005).

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, <http://www.server.com/final/paper1.html>, (Erişim tarihi: 21.12.2005).

Web Adresleri

Kaynakların A'dan Z'ye sıralanması bittikten sonra 1 punto kalınlıklı bir çizgi çekilerek, çizginin altından itibaren, internet kaynakları başlığı 14 punto olarak yazılır. Siteden yararlanılan tarihle (Erişim Tarihi) beraber yazılmalıdır.

İnternet kaynağı sadece web adresi ise:

URL 1- <http://www.elazig.bel.tr/mudurlukler.php?CID=47>, (Erişim tarihi: 5.01.2016).

URL 2- <http://www.malatya.bel.tr/kategori/535/1/gorev-tanimlari.aspx>, (Erişim tarihi: 15.01.2016).

Broşür (Tarihsiz ve yazarsız):

Inside these doors: A guidebook of Elfreth's Alley homes [Brochure]. (t.y.).Philadelphia: Elfreth's Alley Association.

Film

Yönetmenin Soyadı, Yönetmenin Adının Baş Harfleri. (Yönetmen). (Yıl). *Filmin adı italik şekilde*. Prodüksiyon şehri: Prodüksiyon şirketi ismi.

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). *Malta Şahini* [Film]. U.S.: Warner.

Metin içindeyse: (*Malta Şahini*, 1941) .... şeklinde gösterilir.

Fotoğraf

Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Metin içindeyse: (Adams, 1927) .... şeklinde gösterilir.

Görüşme

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. *Time*. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004, <http://www.times.com/time/nation/article/0,8599,471205,00.html>

Rapor ve teknik makaleler

Gencel Bek, M. (1998). Mediscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Televizyon programı

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), *Simpsonlar* içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.

Metin içindeyse: (Simpsonlar, 2002) .... şeklinde gösterilir.